

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

วิชาศีลธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖

ตัวอย่างแบบฟอร์ม
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

DCID LIBRARY

0000006987

ด 294.3

ข ๕-๖:๕

ค ๗๖๓

๕๓

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

วิชาศิลปกรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง 150,000 เล่ม

พ.ศ. 2521

ปกกระดาษราคาเล่มละ 6.00 บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

52 ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

เพลงชาติ

ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย
 เป็นประชารัฐไผทของไทยทุกส่วน
 อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล
 ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี
 ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด
 เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
 สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี
 เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัย ชโย

เพลงสรรเสริญพระบารมี

ข้าวรพุทธเจ้า

เอามโนและศรัทธา

นบพระภูมิบาลบุญญัตติแรก

เอกบรมจักริน พระสยามินทร์

พระยศยิ่งยง

เย็นศิระเพราะพระบริบาล

ผลพระคุณ ๐ รักษา

ปวงประชาเป็นสุขศานต์

ขอบันดาล ๐ ประสงค์ใด

จงสถุณต์ดังหวังวรหฤทัย

ดุจถวายชัย ชโย

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาศีลธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-8 นี้ กรมวิชาการ ได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ นายสุชีพ ปุญญานุภาพ และนาง สมทรง ปุญญฤทธิ์ เป็นผู้เรียบเรียงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการประกาศใช้หลักสูตร ประโยคประถมศึกษา หมวดวิชาสังคมศึกษา พุทธศักราช 2520 กรมวิชาการ จึงได้จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น โดยมีเนื้อหาเพิ่มเติมจากหลักสูตรประโยคประถมศึกษา ตอนปลาย หมวดสังคมศึกษา พุทธศักราช 2503

หนังสือนี้ใช้ประกอบกับแบบเรียนสังคมศึกษา วิชาศีลธรรม ประโยค ประถมศึกษาคอนปลาย ของกรมวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนตาม หลักสูตรประโยคประถมศึกษา หมวดวิชาสังคมศึกษา พุทธศักราช 2520 ได้ผลดียิ่งขึ้น

กรมวิชาการหวังว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชาศีลธรรม ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5-8 เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตามสมควร

กรมวิชาการ

พฤษภาคม 2521

วันที่.....	29 ต.ค 2541
เลขทะเบียน.....	ก. 0610093
เลขเรียกหนังสือ.....	ก. 291.3-561

ด 763 ค

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	ศาสนาในประเทศไทยที่คนไทยนับถือ	1
2	หลักธรรมและความมุ่งหมายที่เหมือนกันของแต่ละศาสนา	7
3	องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา	12
4	สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา	34
5	ศาสนพิธี (ป. 5)	40
6	ศาสนพิธี (ป. 6)	56
7	หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า (ป. 5)	68
8	หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า (ป. 6)	71
9	หลักธรรมในพระพุทธศาสนา (ป. 5)	73
10	หลักธรรมในพระพุทธศาสนา (ป. 6)	81
11	หลักธรรมคำสอนของพระศาสดาที่ควรปฏิบัติ (ป. 5)	96
12	หลักธรรมคำสอนของพระศาสดาที่ควรปฏิบัติ (ป. 6)	100
13	ศาสนสุภาษิต (ป. 5)	108
14	ศาสนสุภาษิต (ป. 6)	115
15	การป้องกันการทำลายสถาบันศาสนา (ป. 5)	122
16	การป้องกันการทำลายสถาบันศาสนา (ป. 6)	126
17	ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม (ป. 5)	129
18	ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม (ป. 6)	141

บทที่ 1

ศาสนาในประเทศไทยที่คนไทยนับถือ

ศาสนาในประเทศไทยที่คนไทยนับถือ มีอยู่ 5 ศาสนา คือ

1. ศาสนาพุทธ
2. ศาสนาอิสลาม
3. ศาสนาคริสต์
4. ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู
5. ศาสนาสิข หรือซิกข์

ศาสนาพุทธ

เป็นศาสนาของประชาชนส่วนรวมของประเทศไทย มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย
อินเดีย มีพระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดา คือผู้ตั้งศาสนาและสั่งสอนศาสนา คนที่นับถือ
พระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธศาสนิกชน ตามสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายก
รัฐมนตรี ประชาชนชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา มีประมาณร้อยละ 95.27 หรือ
หมื่นละ 9,527 คน

คำว่า "พุทธะ" หรือ "พระพุทธเจ้า" หมายความว่าท่านผู้ "ตรัสรู้" คือ "รู้อย่าง
ชัดหรือรู้อย่างแจ่มแจ้ง" ถามว่าตรัสรู้อะไร หรือรู้อะไรอย่างแจ่มแจ้ง ตอบว่า ตรัสรู้
อริยสัจ หรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ อันทำให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน
ทั้งปวงได้ อริยสัจหรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการนั้น ได้แก่

1. ทุกข์
2. เหตุให้เกิดทุกข์
3. ความดับทุกข์
4. ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

ศาสนาพุทธมีศักราชที่ใช้คือ พ.ศ. (พุทธศักราช) เช่น พ.ศ. 2521 หมายความว่า นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมาบัดนี้ล่วงแล้วได้ 2521 ปี

หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาพุทธ

1. เว้นความชั่ว
2. ประพฤติความดี
3. ชำระจิตใจให้สะอาด

ศาสนาอิสลาม

เป็นศาสนาที่คนไทยนับถือประมาณ ร้อยละ 3.85 คือ มีคนละ 385 คน คำว่าอิสลาม เป็นภาษาอาหรับ มีความหมายว่า "ยินยอมด้วยประการทั้งปวงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า" ผู้นับถือศาสนาอิสลาม เรียกว่า "อิสลามิกชน" บ้าง "มุสลิม" บ้าง แหล่งกำเนิดของศาสนาอิสลาม คือประเทศซาอุดีอาระเบีย ในปัจจุบัน มีปัญหาว่าใครเป็นผู้ตั้งศาสนาอิสลามขึ้น เรื่องนี้ฝรั่งมักกล่าวว่า พระคาสดา นบีมุฮัมมัดหรือเรียกสั้น ๆ ว่า พระมะหะหมัด ซึ่งนักวิชาการของศาสนาอิสลามคัดค้านว่า เป็นการเข้าใจผิด ผู้ที่ตั้งศาสนาอิสลามคือ พระเจ้าหรือพระอัลเลาะห์ ส่วนศาสนานบีมุฮัมมัดนั้นเป็นเพียงทูตของพระองค์ที่ทรงใช้ให้มาประกาศพระโอองการของพระองค์ จึงรวมความว่า พระอัลเลาะห์ หรือพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ทรงตั้งศาสนาอิสลามขึ้น และประธานนามแก่ศาสนานี้ว่า อิสลาม

ศาสนาอิสลาม มีศักราชโดยเฉพาะของตน เรียกว่า ฮีรศักราช (ฮีระศักราช) คำว่า ฮีระ เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า "ออก" หรือ "อพยพ" นับ 1 จากวันที่พระศาสดา นบีมุฮัมมัด เสด็จออกจากเมือง มักกะห์ ไปยังเมือง มะดีนะห์ นับมาจนถึงปี พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) ศักราชของศาสนาอิสลามเท่ากับ ฮ.ศ. (ฮีรศักราช) 1398 (วิธีคิดศักราช ของอิสลามง่าย ๆ คือ เอา 1123 มาลบ พ.ศ. จะได้ ฮ.ศ. เช่น พ.ศ. 2521 - 1123 = ฮ.ศ. 1398)

หลักคำสอนศาสนาที่สำคัญของศาสนาอิสลาม

1. กล่าวคำปฏิญาณประกาศความเชื่อ ว่ามีพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว คือพระอัลเลาะห์ ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นใด และพระนบีมุฮัมมัดคือพระศาสนทูตของพระเจ้า
2. นมัสการวันละ 5 เวลา
3. การบริจาคทรัพย์เป็นศวนทาน (ซะกาต)
4. การถือศีลอด ในเดือนรอมฎอน
5. การไปบำเพ็ญพิธีฮัจญ์ ณ ไบตุลเลาะห์ (ประเทศซาอุดีอาระเบีย) หากมีความสามารถ

ศาสนาคริสต์

คำว่าศาสนาคริสต์ หมายความว่าศาสนาของผู้นับถือพระเยซูคริสต์ คำว่าคริสต์ มาจากภาษากรีกว่า คริสตอส แปลว่า "ผู้ได้รับการเจิม" อธิบายว่า พระเยซูคริสต์เป็นผู้ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าให้เป็นผู้ช่วยเหลือประชาชนของพระเจ้า พระเยซูคริสต์ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้ง และเป็นศาสดาสั่งสอนศาสนาคริสต์ ผู้นับถือศาสนาคริสต์ เรียกว่า "คริสเตียน" หรือ

“ทวิสต์ศาสนิกชน” ศาสนาคริสต์มีแหล่งกำเนิดในปาเลสไตน์ ซึ่งตั้งอยู่ในตะวันออกกลาง ในประเทศไทย มีผู้นับถือประมาณร้อยละ 0.57 หรือ ประมาณหมื่นละ 57 คน

ศาสนาคริสต์มีศักราชของตนเอง เรียกว่าคริสต์ศักราช (ค.ศ.) นับ 1 จากปีที่พระเยซูเกิด เทียบกับปี พ.ศ. 2521 จะตรงกับ ค.ศ. 1978 วิธีคิดง่าย ๆ คือ นำเอา 543 มาลบ พ.ศ. จะได้ตัวเลขของ ค.ศ. เช่น พ.ศ. 2521 - 543 = ค.ศ. 1978

หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาคริสต์

1. จงรักพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ
2. จงรักเพื่อนบ้านเหมือนตนเอง

ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู

ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู เป็นศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศอินเดีย เดิมศาสนาพราหมณ์ เชื่อถือในพระพรหมเพียงพระองค์เดียว ต่อมาได้เพิ่มพระเจ้าที่สำคัญขึ้นอีก 2 องค์ คือ พระวิษณุหรือพระนารายณ์ กับพระอิศวรหรือพระศิวะ อาจจะทำให้เห็นความแตกต่างตามกาลเวลาได้ คือ ตอนที่เชื่อในพระพรหมเพียงพระองค์เดียว เรียกว่าศาสนาพราหมณ์ ตอนที่พัฒนาขึ้นเป็นความเชื่อในพระเจ้าที่สำคัญ 3 พระองค์ คือ พระพรหมผู้สร้าง พระนารายณ์ผู้ถนอมรักษา และพระศิวะผู้ทำลาย เรียกว่าศาสนาฮินดู

อย่างไรก็ตาม ศาสนานี้ก็อาจเรียกรวมได้ว่า ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู ศาสนานี้มีผู้นับถือในประเทศไทยประมาณร้อยละ 0.26 หรือ หมื่นละ 26 คน ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดูไม่มีศาสดา และผู้ตั้งศาสนาที่เป็นผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ

ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู มีศักราชของตนหรือไม่ ถ้าสอบดูถึงสมัยโบราณก็มีใช้กันที่เรียกว่า กลียุคศักราช ซึ่งต่างจากพุทธศักราช 2569 ปี กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2521 จะตรงกับกลียุคศักราช 5080 แต่ในปัจจุบัน ก็ไม่มีการใช้ศักราชนี้แล้ว ชาวอินเดียคงใช้คริสต์ศักราชกันโดยทั่วไป

โดยเหตุที่ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู แบ่งออกเป็นหลายสาขา จึงอาจกล่าวได้รวม ๆ ว่าศาสนา หรือผู้ตั้งศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู ก็คือ ฤๅษีทั้งหลายผู้อ้างว่าได้ยินได้ฟังมาโดยตรงจากพระพรหมบ้าง ทรงจำกันต่อ ๆ มาแล้วแต่คงมีที่นี้ แต่หนังสือเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ขององค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งพิมพ์ในประเทศไทยอ้างว่า พระนารายณ์เป็นผู้ตั้งศาสนาขึ้น

ในสมัยโบราณ พระราชพิธีต่าง ๆ ประจำเดือนของไทย ดำเนินไปตามข้อกำหนดในศาสนาพราหมณ์ แต่ในปัจจุบันได้เลิกล้มไปจนเกือบจะไม่มีเหลือแล้ว คงมีเฉพาะพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเท่านั้นที่ยังใช้พราหมณ์เป็นผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นก็ยังมีพระราชพิธีพิเศษ เช่น พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งนาน ๆ ครั้งจึงกระทำสำหรับผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามารัชมัย ซึ่งมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีอย่างไรก็ตามเนื่องด้วยศาสนาพุทธไม่รังเกียจ ไม่เบียดเบียนศาสนาอื่น พิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีพิธีพราหมณ์มาเกี่ยวข้องบ้าง

หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู

1. ชฎาณ (ญาณ หรือ ปัญญา)
2. กรรม (การประกอบพิธีกรรม เช่น การบูชาฮินดู)
3. ภักติ (ความภักดีต่อพระเป็นเจ้า)

หมายเหตุ: หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ในขั้นแรกเน้นในข้อที่ 1 แต่เมื่อพัฒนาการต่อมา ก็เน้นในเรื่องพิธีกรรมบ้าง ความจงรักภักดีบ้าง เพื่อให้ง่ายแก่การปฏิบัติ

ศาสนาสิก หรือซิกข์

คำว่า ศาสนา"สิก" เขียนตามอักษรภาษาปัญจาบ ซึ่งเป็นภาษาส่วนใหญ่แห่งคัมภีร์ของศาสนานี้ อ่านออกเสียงว่า "สิก" หรือ"ซิก" ก็ได้

คำว่า "สิก" แปลว่า "ผู้ศึกษา" หรือ "ผู้เป็นศิษย์" เพราะศาสนานี้ถือว่า จะต้องมีการศึกษาซึ่งเรียกว่า "กูรู" หรือ 'ครู เท่ากับเป็นคนกลางระหว่างศาสนิกชนกับพระเจ้า

ผู้นับถือศาสนาสิกในประเทศไทยมีประมาณ ร้อยละ 0.05 หรือ หมื่นละ 5 คน ศาสดาองค์แรกของศาสนานี้ คือ กุรูนานัก นัยว่าเป็นผู้ตั้งศาสนานี้

ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาสิก มีแหล่งกำเนิดในอินเดียด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนาสิก มิได้ตั้งศักราชขึ้นใช้เป็นของตนเอง

หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาสิก หรือซิกข์

1. หน้าที่
2. ปัญญา
3. ความเพียร
4. พระกรุณาของพระเจ้า
5. สัจธรรม

หลักคำสอนสำคัญ 5 ข้อนี้ เป็นทางปฏิบัติของศาสนิกชน

หลักธรรมและความมุ่งหมายที่เหมือนกันของแต่ละศาสนา

ข้อความในบทนี้ต้องการให้นักเรียนมีใจกว้าง ไม่เห็นบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น ซึ่งไม่ใช่ศาสนาที่ตนนับถือ เป็นศัตรูหรือเป็นคนไม่ดีไปหมด ใครจะนับถือศาสนาไหนก็ควรปล่อยให้เขามีเสรีภาพในการนับถือ ในการเชื่อถือของเขา เราพอใจจะนับถือศาสนาไหนก็ควรใช้วิจารณญาณ คือปัญญาไตร่ตรองโดยรอบคอบ แล้วนับถือตามที่ได้พิจารณาเห็นแล้วว่าดีงาม และเป็นที่ยึดทางจิตใจได้จริง ฉะนั้นในที่นี้จึงได้ยกหลักธรรมและความมุ่งหมายที่เหมือนกันของแต่ละศาสนามากกล่าว เพื่อให้เห็นว่า แม้ในโลกจะมีศาสนาต่าง ๆ มากหลาย แต่ถ้าจะกล่าวโดยสรุป ทุก ๆ ศาสนาก็น่าจะมีหลักธรรมและความมุ่งหมายที่ตรงกันอยู่บ้างบางประการ ดังต่อไปนี้

1. หลักธรรมในการสั่งสอนชักจูงให้เว้นความชั่ว
2. หลักธรรมในการสั่งสอนชักจูงให้ตั้งอยู่ในความดี
3. หลักธรรมในการสั่งสอนให้มีมนุษยธรรม ไม่โทร้ายทารุณ หรือไม่ยอมรับรู้ในความทุกข์ยากของผู้อื่น
4. หลักธรรมที่สอนให้มีความกตัญญูรู้คุณ
5. หลักธรรมที่สอนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เอกชนและส่วนรวม

เพียงหลักธรรมง่าย ๆ 5 ข้อนี้ ก็พอจะเห็นได้ว่า แต่ละศาสนาก็เป็นประโยชน์แก่เอกชน แก่สังคม แก่ประเทศชาติ และแก่โลกด้วยกัน ส่วนความต่างกันในแง่หลักธรรม

ชั้นสูง และปรัชญาของศาสนา หรือการปฏิบัติตามพิธีกรรม เป็นเรื่องที่แต่ละศาสนาต่างก็มีหลักการและเหตุผลของตนเอง

1. หลักธรรมในการสั่งสอนชักจูงให้เว้นความชั่ว

ความชั่ว ได้แก่ ความผิด ความเลว ความน่ารังเกียจ อันเป็นการเบียดเบียนทั้งตนเอง และผู้อื่นให้เดือดร้อน มีลักษณะเป็นการทำลายความสงบสุข บางครั้งคนอาจเห็นไปว่าการทำความชั่วไม่เป็นการเบียดเบียนตนเอง แต่กลับเป็นการหาประโยชน์ใส่ตนเองด้วยซ้ำ ทั้งนี้ เพราะผู้นั้นไม่เข้าใจว่าความชั่วทุกชนิด เป็นเสมือนของโสโครก ผู้กระทำความชั่วจึงเป็นเสมือนนำของโสโครกมาเทใส่ตน หรือราดรดลงไปบนตนเอง บางคราวอาจเห็นว่าได้ประโยชน์ เช่น โกงเขาได้ เอาเปรียบเขาได้ก็นึกภาคภูมิใจ แต่แท้จริงเป็นการกดตัวเองให้เลวลง ทั้งในด้านการกระทำ ทั้งในด้านจิตใจ ขอยกตัวอย่าง เช่น การลักขโมย การฉ้อโกง คนที่ทำการเช่นนี้ได้ชื่อว่า โจร ขโมย หรือคนโกง ซึ่งแม้แต่ชื่อก็เป็นที่น่ารังเกียจ ขยะแขยงของคนอื่น ฉะนั้นการที่ทางศาสนาสอนให้ละเว้นความชั่ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้น ทั้งแก่เอกชนและสังคมโดยทั่วไป

2. หลักธรรมในการสั่งสอนชักจูงให้ตั้งอยู่ในความดี

ความดี ได้แก่ ความถูกต้อง ความน่าชื่นชม อันเป็นประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่น มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข แม้บางครั้งคนจะเข้าใจผิดว่า เป็นการโง่ที่จะมาคิดถึงความดี ในเมื่อคนอื่น ๆ เขาโกง เขาเอาเปรียบ เขาสร้างความมั่งคั่งขึ้นมาได้ด้วยการทุจริตต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะถ้าติดตามดูให้ถึงที่สุดแล้ว คนโกง คนทุจริต อาจจะเจริญรุ่งเรืองได้ไม่ยั่งยืน ต้องลงท้ายด้วยการติดคุก ติดตะราง หรือประสบความพินาศล่มจม

ผู้คนทำความดีไม่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อนหากระแวงปกปิดความผิดความชั่วของตน ที่ว่าความดีมีลักษณะสร้างสรรค์ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และความสงบสุขนั้น เพราะความดีมีลักษณะเป็นการเกื้อกูล ก่อประโยชน์ ไม่มีการเบียดเบียนแอบแฝงหรือซ่อนเร้นอยู่ ความดีจึงเหมือนเครื่องประดับหรือของหอมซึ่งเป็นที่ชื่นชมและพึงประสงค์ของคนทั่วไป ไม่เหมือนกับความชั่วซึ่งเปรียบเหมือนของโสโครก มีกลิ่นเหม็น อันเป็นที่น่ารังเกียจ

ขอยกตัวอย่างความดี เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสงเคราะห์อนุเคราะห์ซึ่งสร้างความยินดี ความพอใจแก่คนทั่วไป การที่ศาสนาส่วนใหญ่สั่งสอนให้ทำความดี จึงเป็นคำสั่งสอนเพื่อความสุขความเจริญ และความชื่นชมยินดี ทั้งแก่เอกชนและแก่ส่วนรวม

3. หลักธรรมในการสั่งสอนให้มีมนุษยธรรม ไม่โหดร้ายทารุณ

มนุษยธรรม คือธรรมประจำใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีคุณธรรมสูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน แต่ตามนุษย์ขาดมนุษยธรรม เขาก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ดิรัจฉาน มนุษยธรรม ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือความไม่โหดร้ายทารุณ รู้จักมีเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ลักษณะความโหดร้ายทารุณปราศจากเมตตากรุณา ปราศจากความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นนั้น เป็นลักษณะของสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งถือว่าใครมีกำลังกว่าก็อยู่ได้ ใครอ่อนแอกว่าก็ต้องตายไป หรือถูกฆ่าเหิงรังแก ถูกเบียดเบียน ตามความพอใจของผู้แข็งแรงกว่า หลักการส่วนรวมของศาสนาทั้งหลาย สอนให้ผ่อนคลายความโหดร้ายทารุณ ให้รู้จักมีเมตตากรุณาต่อกัน แต่รายละเอียดอาจจะแตกต่างกันบ้าง ซึ่งก็พอจะเห็นได้ว่า หลักการใหญ่ยังเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้นโดยทั่วไป

4. หลักธรรมที่สอนให้มีความกตัญญูรู้คุณ

ศาสนาทุกศาสนาน่าจะไม่มีศาสนาไหนสอนให้เป็นคนอกตัญญู ไม่รู้จักสำนึกบุญคุณของผู้อื่น ดังจะเห็นได้ว่า อย่างน้อยก็สอนให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อมารดาบิดาของตน ซึ่งนับเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด มีอุปการคุณ เสียงูให้เจริญเติบโตมาได้ ความเป็นผู้กตัญญูรู้คุณนี้เป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ ทำให้สังคมของมนุษย์มีความรู้สึกอ่อนโยนเข้าหากัน ช่วยเหลือกันตอบแทนบุญคุณของกันและกันด้วยน้ำใจอันดีงาม ในสังคมของสัตว์ ลูกที่เจริญเติบโตขึ้นมาในภายหลังย่อมทำร้ายหรือฆ่าพ่อแม่ของมันได้อย่างไม่รู้สึกตะขิดตะขวงใจ เพียงเพื่อจะแย่งอาหาร หรือแย่งกันเป็นใหญ่ แต่ในสังคมมนุษย์ ถ้าใครทำเช่นนั้น ก็จะถูกรังเกียจเหยียดหยาม ทั้งนี้ก็เพราะหลักธรรมของศาสนาสั่งสอนเป็นหลักการอยู่ ให้มีความกตัญญูรู้คุณของกันและกัน

5. หลักธรรมที่สั่งสอนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เอกชน และแก่ส่วนรวม

การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น เป็นการเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือคนหมู่มาก น่าจะกล่าวได้ว่า ศาสนาทุกศาสนา ต่างก็สอนให้ศาสนิกชนของตนเป็นคนมีจิตใจเอื้อเฟื้อ รู้จักบำเพ็ญประโยชน์เช่นนี้ด้วยกัน

การที่สอนอย่างนี้ ย่อมเนื่องมาจากหลักการที่ว่า ใครก็ตามถ้าได้ทำการใด ๆ เพื่อความสุข ความสะดวก หรือที่รวมเรียกว่า บำเพ็ญประโยชน์เพื่อเอกชนหรือคนส่วนมากได้แล้ว ย่อมนำภูมิใจว่าชีวิตของตน ไม่เกิดมาเปล่า ยังได้ทำประโยชน์แก่เอกชน หรือแก่ส่วนรวมได้

โดยเหตุที่มนุษย์เราเกิดมา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่อาจอยู่คนเดียวโดยปราศจากความช่วยเหลือของคนอื่นได้ ดังจะเห็นได้ว่า อย่างน้อยเมื่อตอนเกิด ก็ต้องอาศัย

มารดาบิดาจนอมเลี้ยงดูแล จึงสามารถมีชีวิตอยู่รอดมาได้ ฉะนั้นเมื่อมีหลักคำสอนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก จึงทำให้มีการเลียนแบบอย่างของกันและกันในการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่เอกชนหรือแก่ส่วนรวม เช่น การบริจาคทรัพย์ช่วยผู้ประสบภัย การสละทรัพย์บำรุงหรือสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น เป็นข้อที่ควรแก่การสรรเสริญ และนับว่าถูกต้องตามหลักการของทุกศาสนา

บทที่ 3

องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา

คำว่า "องค์ประกอบ" หมายความว่า "ส่วนสำคัญที่มาประกอบกัน" ฉะนั้น คำว่า "องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา" จึงหมายความว่า "ส่วนสำคัญต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นพระพุทธศาสนา"

องค์ประกอบสำคัญที่สุด คือพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์

องค์ประกอบรองลงมา คือ บริษัท 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา

องค์ประกอบถัดมาจากรั้ว คือ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ วันธรรมสวนะ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา

พระรัตนตรัย

คำว่า "พระรัตนตรัย" แปลตามศัพท์ว่า "แก้ว 3 ประการ" คำว่า "พระ" เป็นคำยกย่อง มาจากคำว่า "วระ" แปลว่า "ประเสริฐ" "รัตนะ" แปลว่า "สิ่งทำให้เกิดความยินดี" หมายถึง "แก้ว แหวน เงิน ทอง เพชร พลอย หรือสิ่งมีค่าอื่น ๆ" เช่นที่ตำราไทยกล่าวไว้ว่า นพรัตน์ คือแก้วเก้าประการ ได้แก่ เพชร มณี มรกต บุตราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย ไพฑูรย์ แต่คำว่า "พระรัตนตรัย" ซึ่งแปลว่า "แก้ว 3 ประการ" มีความหมายสูงกว่นั้น คือ หมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระรัตนตรัยแม้จะไม่ใช่เพชร พลอย แต่ก็มีค่าสูงกว่าเพชร พลอย ซึ่งเป็นเพียงวัตถุ ที่ว่าค่าของพระรัตนตรัยสูงกว่าเพชร

พลอย ก็เพราะมีค่าทางจิตใจ ซึ่งช่วยให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งปวงได้ จะเห็นได้ว่า คนที่มีเงินทอง "หรือเพชร พลอย กลับสละเงินทองเพชรพลอย สร้างวัดวาอาราม สร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความสงบสุข คุณธรรม และศีลธรรม อันจะทำให้ประชาชนทั่วไปมีความเจริญรุ่งเรือง มีจิตใจสูง มีความร่มเย็นเป็นสุข

นอกจากนั้น เงิน ทอง เพชร พลอย อาจให้ความสุขได้ก็แต่เมื่อใช้ให้ถูกทาง และเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย อาจถูกโกง ถูกปล้น ถูกล่อลวง ส่วนพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แม้จะต่างกัน โดยพระพุทธเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรม แล้วนำพระธรรมมาสั่งสอน และพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนก็จริง แต่โดยเนื้อหาสาระแล้ว ทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยคุณค่า หรือคุณงามความดีอันสูงสุดนั่นเอง ฉะนั้น ของมีค่าคือพระรัตนตรัย ที่เราเคารพนับถือ จึงไม่มีการถูกแย่งถูกชิง มีแต่อำนวยความสะดวก และความสบายใจโดยส่วนเดียว

พระพุทธ

คำว่า "พระพุทธ" หรือ "พระพุทธเจ้า" เป็นนามเกียรตินิยมของท่านผู้ตั้งพระพุทธศาสนา แปลว่า "ท่านผู้ตรัสรู้" คือ "รู้อย่างแจ่มแจ้งหรืออย่างแจ่มแจ้งซึ่งความจริงอันเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง" นอกจากหมายถึงว่า ทรงรู้อย่างแจ่มแจ้งด้วยพระองค์เอง แล้ว ยังหมายถึงการที่ทรงสั่งสอนผู้อื่น ให้รู้แจ้ง เห็นจริง ตามแบบอย่างของพระองค์อีกส่วนหนึ่งด้วย รวมความว่ามีใช่แต่ทรงรู้ตามลำพังพระองค์เท่านั้น แต่ได้ทรงพระกรุณาสั่งสอนประชาชนให้รู้ตามด้วย

พระนามของพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พระนามเต็มอย่างหนึ่ง พระนามสกุลงค์อย่างหนึ่ง พระนามเกียรติยศ หรือพระนามิตกนาม คือพระนามตามคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่ง

พระนามเต็ม ของพระพุทธเจ้าคือ "สิทธัตถะ" แปลว่า "ผู้มีความต้องการอันสำเร็จ" เป็นพระนามที่พระราชบิดาพระราชทาน ในวันที่ 5 นับจากวันประสูติ

พระนามตามพระสกุลงค์ พระนามแห่งพระสกุลงค์ของพระพุทธเจ้า คือ "โคตมะ" เช่น ที่พราหมณ์บางคนเรียกพระองค์ว่า "พระสมณะโคตม" คำว่า "โคตมะ" แปลว่า "ดวงอาทิตย์" หรือ "ดวงอาทิตย์ซึ่งสูงสุด"

พระนามเกียรติยศ หรือ นามิตกนาม คือพระนามตามพระคุณสมบัติ คือ "พุทธ" หรือ "พระพุทธเจ้า" แปลว่า "ท่านผู้ตรัสรู้" มีความหมายเป็น 2 ประการคือ เป็นผู้ตื่นจากความหลับเพราะกิเลส และเป็นผู้ปลุกประชาชนให้ตื่นจากความหลับอันเนื่องมาจากกิเลส นั้น กิเลสคือ สิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมอง เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความริษยา ความถือตัว เป็นต้น

ข้อควรทราบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

1. พระพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง แล้วทรงสั่งสอนผู้อื่นให้ตรัสรู้ตาม พระนามของพระพุทธเจ้า พระนามเต็ม คือ สิทธัตถะ พระนามตามพระสกุลงค์ คือ โคตมะ พระนามตามพระคุณสมบัติ คือ พระพุทธเจ้า

2. พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริง 4 ประการ ที่เรียกว่า อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

3. พระพุทธเจ้า ประสูติ คือ เกิดในวันเพ็ญกลางเดือนเวสสาขะ (เทียบเดือน 6) ก่อนพุทธศักราช 80 ปี ตรัสรู้ รั้ความจริงอย่างแจ่มแจ้ง ในวันเพ็ญกลางเดือน เวสสาขะ เมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา ก่อนพุทธศักราช 45 ปี นิพพาน คือ สิ้นพระชนม์ชีพ ในวันเพ็ญกลางเดือนเวสสาขะ เมื่อพระชนมายุ 80 พรรษา ก่อนพุทธศักราช 1 ปี (เพราะพุทธศักราชนับ 1 เมื่อปรินิพพานล่วงแล้วได้ครบปี มิได้นับปีที่ยังไม่ครบ หรือปีที่ย่าง)

4. พระพุทธเจ้าประสูติในประเทศเนปาล ตรัสรู้ และปรินิพพานในประเทศอินเดีย ทรงตั้งพระพุทธศาสนาขึ้น ซึ่งได้ไปเจริญรุ่งเรืองในประเทศศรีลังกา พม่า ไทย และแพร่ไปใน ลาว เขมร ญวน เกาหลี ญี่ปุ่น และประเทศอื่นๆ

มีปัญหว่า ถ้าจะกล่าวรวมๆ ว่า พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ เผยแพร่พระพุทธศาสนา และปรินิพพาน ในประเทศอินเดียดังนี้จะได้หรือไม่ ตอบว่า ต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่า ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีประเทศอินเดีย แต่เรียกรวมดินแดนที่เป็นที่ตั้งของประเทศอินเดีย ปากีสถาน และเนปาล ในบัดนี้ว่า "ชมพูทวีป" เพราะฉะนั้น คำตอบที่ดีที่สุดจึงน่าจะเป็นว่า พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ เผยแพร่พระพุทธศาสนา และ ปรินิพพาน ในดินแดนที่เรียกว่า ชมพูทวีปในครั้งพุทธกาล แต่ในปัจจุบัน ที่ประสูติตั้งอยู่ในประเทศเนปาล ที่ตรัสรู้ และปรินิพพานตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย แต่สถานที่ที่ทรงเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสมัยของพระองค์นั้น ตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย ประเทศปากีสถาน และประเทศเนปาลในปัจจุบัน

5. พระพุทธเจ้าทรงคุณ 3 ประการ กล่าวคือ เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา ใจ เรียกว่า พระบริสุทธิ์คุณ มีปัญญา อันเกิดจากการฝึกฝนอบรม และการลงมือปฏิบัติ

ด้วยความเพียรพยายามของพระองค์ เรียกว่า **พระปัญญาคุณ** มีพระกรุณาแก่ประชาชน
ทั่วไปจึงเสด็จแสดงธรรมสั่งสอน ไม่ทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยาก เรียกว่า **พระมหากรุณาคุณ**

6. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน

ให้เชื่ออย่างมีเหตุผล ให้ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ไม่ใช่เชื่ออย่างมงาย

ให้ดับความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยการค้นให้พบกับเหตุหรือต้นตอแห่งความทุกข์
ความเดือดร้อนนั้น ๆ แล้วกำจัดเหตุเสียให้ถูกทาง

ให้เว้นความชั่ว ประพฤติความดี และชำระจิตใจให้สะอาด เป็นแนวปฏิบัติ
ของทุกคน

ให้ช่วยตัวเอง พึ่งตัวเอง ไม่อมืองอเท้าคิดแต่จะพึ่งคนอื่น

ให้มีความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้าน ให้เข้มแข็งอดทนต่อสู้กับความยากลำบาก
หนักเอาเบาสู้ เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จแห่งสิ่งที่พึงประสงค์

ให้เข้าใจในหลักกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะได้รู้จักเว้นความชั่ว และทำ
ความดี โดยไม่หวังได้ด้อย่างลอย ๆ หรือโดยคิดว่าการอ้อนวอนขอร้องจะช่วยให้ประสบผล
โดยไม่ต้องทำอะไรให้เหนื่อยยาก

ให้ถือความสงบหรือสันติเป็นหลักการสำคัญ จะทำการใด ๆ ควรมุ่งแต่ในทาง
ให้เกิดความสงบ เพราะความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นความสุขที่สูงกว่าความสุขทุกประเภท

พระธรรม

คำว่า "พระธรรม" ในความหมายหนึ่ง หมายถึง "คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า" ซึ่งเป็น
"สัจธรรม" คือ "ความจริง" ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ด้วยการลงมือประพฤติปฏิบัติด้วย

พระองค์เอง เมื่อทรงค้นพบความจริงแล้วจึงนำมาสั่งสอน คำสอนของพระองค์จึงไม่ต้อง
เดา ไม่ต้องคาดคะเน แต่เป็นความจริงหรือสัจธรรมที่ทรงค้นพบ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติตาม
ไม่ตกต่ำ มีแต่ความสุขความเจริญ สามารถช่วยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน
ทั้งปวงได้

พระธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น แปลตามศัพท์ว่า "ทรงไว้" หรือ
"ธำรงไว้" คือ ทรงผู้ปฏิบัติไว้มิให้ตกต่ำ ดังกล่าวข้างต้น อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า ทรงไว้
หรือ ธำรงไว้ซึ่งสภาพความจริง โดยไม่เปลี่ยนแปลง พระพุทธเจ้าจะทรงเกิดขึ้นหรือ
ไม่ก็ตาม สภาพความจริงนั้นก็มีอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ ค้นพบ
และทรงนำออกชี้แจง เผยแผ่ให้แพร่หลาย

พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ส่วนที่เนื่องด้วย การเล่าเรียนศึกษา เรียกว่า ปรียัติธรรม ได้แก่ พระพุทธพจน์
ในพระไตรปิฎก
2. ส่วนที่เนื่องด้วย การประพฤติปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิบัติธรรม ได้แก่ การลงมือ
ปฏิบัติของศาสนิกชน
3. ส่วนที่เนื่องด้วย การบรรลุผลแห่งการปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิเวธธรรม ได้แก่
โลกุตตรธรรม (โลกุตตรธรรม แปลว่า ธรรมอันข้ามพ้นจากโลก ทำให้ผู้บรรลุได้รับผล คือ
ความสงบสุข ไม่ต้องเวียนว่ายอยู่ในความทุกข์ของโลก) หรือ มรรค ผล นิพพาน

การแบ่งพระธรรมออกเป็น 3 ประเภทนี้ แท้จริงพระธรรมก็เป็นเพียงหนึ่ง แต่
อยู่ที่ว่าเราจะปฏิบัติหรือไม่ จะได้รับผลจากการปฏิบัติหรือไม่ กล่าวคือ ข้อความที่เป็น
คำสั่งสอนจากพระไตรปิฎกควรจะได้เล่าเรียนศึกษา เพื่อให้รู้ให้เข้าใจ จะได้เป็นแนวทาง

แห่งคำสอน เมื่อเรียนรู้แล้ว ลงมือปฏิบัติก็จะได้รับผล เหมือนการรู้ว่ายาอะไรใช้รักษา โรคอะไรเป็นปรียติ การใช้นั้นรักษาโรคเป็นปฏิบัติ การหายโรคอันเป็นผลของการรักษา เป็นปฏิเวธ คนที่เรียนรู้แล้วไม่ปฏิบัติย่อมไม่ได้รับผล หรือปฏิบัติผิดก็ไม่ได้รับผลที่ถูกต้อง ฉะนั้น คนโบราณจึงกล่าวสุภาษิตไว้ว่า โรคภัยไข้เจ็บนั้น ไม่หายได้ด้วยเพียงการนำเอา ตำรายามาอ่าน แต่ต้องใช้นั้นรักษาโรค จึงจะทำให้โรคนั้นหายได้

รวมความว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า มิใช่เพียงเรื่องการเล่าเรียนศึกษา หรือการ นำมาพูดจาเท่านั้น เป็นเรื่องของการนำมาปฏิบัติ และต้องปฏิบัติให้ถูกทางจึงจะได้ผลตาม ปรรตนา นอกจากนั้น ข้อความที่กล่าวไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ว่าทรงสั่งสอนให้ ปฏิบัติอย่างไร ก็เป็นพระธรรมที่จะให้ผลในการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างธรรม พอให้เป็นแนวปฏิบัติสัก 3 หัวข้อ หรือ 3 หลักการคือ

1. หลักทั่วไป

1. เว้นความชั่ว (เช่น เว้นจากการเบียดเบียนชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้น)
2. ประพฤติความดี (เช่น มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น)
3. ชำระจิตใจให้สะอาด (จากความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น)

2. หลักการศึกษา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติไปในตัว

1. ศึกษาเรื่องศีล คือ เรื่อง เว้นการกระทำที่ไม่ดีไม่งาม ทางกาย วาจา เรียกว่า ศีลศึกษา
2. ศึกษาเรื่อง การทำจิตใจให้ตั้งมั่นในความดี คือ ทำจิตใจให้สงบจากความวุ่นวาย เรียกว่า จิตตศึกษา หรือที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่าสมาธิ

3. ศึกษาเรื่องความจริงของร่างกาย จิตใจ และชีวิต เพื่อจะได้ไม่หลงมกมาย ไม่เห็นผิด เรียกว่า ปัญญาสิกขา

3 อย่างนี้ เรียกว่าไตรสิกขา เรียกย่อ ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

3. หลักประโยชน์ 3 ชั้น

1. ประโยชน์ปัจจุบัน สอนให้ตั้งตัวได้ทางโลก ด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บรักษา หรือ ออมทรัพย์ที่หามาได้แล้ว การคบเพื่อนที่ดีงาม และรู้จักครองชีพพอเหมาะสมควร ไม่ฟุ่มเฟือยหรือผิดเคืองเกินไป

2. ประโยชน์อนาคต สอนให้ตั้งตัวได้ทางศีลธรรม เพื่อจะได้ตั้งตัวได้ยั่งยืนสืบไปในอนาคต ด้วยการสอนให้มีความเชื่อ ในสิ่งที่ควรเชื่อ ให้มีศีล คือรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่ล่วงละเมิดความผิด ให้รู้จักเสียสละ คือ สละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่นการบริจาคทรัพย์บำรุงการศึกษา บำรุงโรงพยาบาล เป็นต้น ให้มีปัญญา และรู้จักใช้ปัญญาในการครองชีวิตที่ถูกต้อง

3. ประโยชน์อย่างยิ่ง สอนให้รู้จักดับความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งปวง ด้วยการดับความทะยานอยาก ซึ่งเป็นการแก้ที่ต้นเหตุ และปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งจะทำให้ดับความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งปวงได้

พระสงฆ์

คำว่า "พระสงฆ์" หมายถึง "กลุ่มหรือหมู่แห่งพระสาวก" ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

โดยตรง หมายถึง ภิกษุ หรือภิกษุณี ผู้ได้บรรลุนิพพาน อริยมผล เป็นพระอริยบุคคล จัดเป็น พระอริยสงฆ์

โดยคุณสมบัติ หมายถึงใครก็ตามที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ จนได้บรรลุนิพพานหรือผลเป็นอริยบุคคล ก็จัดเป็นอริยสงฆ์ทั้งสิ้น คำว่าใครก็ตาม คือ ไม่เลือกว่าเป็นหญิงหรือชาย ไม่เลือกว่าจะต้องบวช หรือไม่บวช ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วน คือ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นพระอริยบุคคลแล้ว ก็ชื่อว่า "พระสงฆ์" ได้ทั้งสิ้น **พระสงฆ์ โดยคุณสมบัตินี้** ตามพระพุทธภาษิตที่กล่าวถึงพระสงฆ์ที่เราสวดมนต์ในบท สุปปัญโน ภคโต สาวกสงฺโฆ จนถึง อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺส นั้นเอง

โดยอ้อม หมายถึงภิกษุที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ซึ่งมีหลักการว่า จะต้องปฏิบัติปฏิบัติชอบ แม้จะยังไม่บรรลุนิพพานหรือผล ยังไม่เป็นพระอริยบุคคล ก็จัดเป็นสมมติสงฆ์

สรุปความ

พระรัตนตรัย หมายถึงแก้ว หรือรัตนอันประเสริฐ 3 ประการ ซึ่งได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

พระพุทธ หรือพระพุทธเจ้า หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้ความจริงอันเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง แล้วทรงนำเอาความจริงนั้นมาสั่งสอน

พระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความจริงที่พระองค์ตรัสรู้แล้วนำมาสั่งสอนนั่นเอง

พระสงฆ์ คือ หมู่ หรือ กลุ่มแห่งพระสาวก (สาวก แปลว่า ผู้ฟัง คือ ผู้ฟังคำสั่งสอน) ของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระรัตนตรัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา มีความจริง ความดีงาม และความบริสุทธิ์สะอาดเป็นแกนกลาง

พุทธบริษัท 4

คำว่า “พุทธบริษัท” หมายความว่า “คณะของผู้ที่น้อมอยู่รอบ ๆ พระพุทธเจ้า” ได้แก่ “คณะของผู้เลื่อมใสและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า” แบ่งออกเป็น 4 คือ

1. ภิกษุ
2. ภิกษุณี
3. อุบาสก
4. อุบาสิกา

ภิกษุ

โดยตรง หมายถึงนักบวชชายในพระพุทธศาสนา ซึ่งโกนศีรษะ นุ่งห่มผ้าขัดมน้ำฝน ที่เรียกว่า กาสาวพัสตร์ มีอายุ 20 ปีขึ้นไป มีศีล คือวินัย หรือกฎข้อบังคับสำหรับภิกษุ 227 ข้อเป็นหลักสำคัญ แต่ศีล หรือวินัยปลีกย่อยยังมีมากกว่านี้ ผู้เป็นภิกษุต้องอยู่ในวัด และงดเว้นการมีครอบครัว คนที่มีครอบครัวแล้ว ก็บวชได้ แต่ต้องแยกจากครอบครัวมาอยู่ในวัด และต้องไม่ประพฤติล่วงพรหมจรรย์ คือไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของการครองเรือน หรือการเกี่ยวข้องกับกาม การที่ภิกษุมีศีลถึง 227 ข้อ หรือมากกว่านั้น มิใช่เป็นของแปลก หรือต้องรักษาศีลมากเกินไป เพราะคนไทยทุกคนก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีถึง 398 มาตราอยู่แล้ว และยังมีข้อบัญญัติทางกฎหมายเพิ่มเติมอีกเป็นครั้งคราวตามความจำเป็น ซึ่งถ้าล่วงละเมิดก็เป็นความผิดเช่นเดียวกัน ต่างกันเพียงที่ว่า ภิกษุ นอกจากจะต้องปฏิบัติตามวินัย หรือศีลโดยเฉพาะของภิกษุแล้ว ยังต้องไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น ๆ อีกด้วย

ชายที่บวชแล้ว จะใช้คำว่า "พระภิกษุ" มาเติมไว้ข้างหน้าชื่อเดิมของตน เช่น เดิมชื่อ "โกวิท" เมื่อบวชแล้วก็ใช้คำเรียกชื่อว่า "พระภิกษุโกวิท" เป็นต้น

ภิกษุเป็นผู้เล่าเรียน และปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา และสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงนับว่าเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงเรื่องการศึกษาการปฏิบัติ การสั่งสอนพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการปกครองคณะสงฆ์

เป็นประเพณีของคนไทยที่เป็นชาย เมื่อมีอายุครบ 20 ปีแล้ว ถ้ามีโอกาสก็จะบวชเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยปกติน้อยกว่า 3 เดือน แต่ถ้ามีความจำเป็นจะบวชเพียง 7 วัน หรือ 15 วันก็ได้ แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ก็ได้ทรงผนวชมาแล้ว และทรงปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นเวลา 15 วัน การบวชน้อยวัน หรือแม้เพียงวันเดียวตามความจำเป็น ถ้าปฏิบัติให้ดีปฏิบัติให้ชอบแล้ว ก็ดีกว่าการบวชตั้ง 100 ปี แต่ประพาศเสื่อมเสีย นอกจากนั้นการบวชเป็นพระภิกษุก็ไม่มีการบังคับขึ้นใจ ผู้บวชต้องเต็มใจบวชเอง และกล่าววาจาขอบวช ไม่ใช่ทางศาสนาอื่นวอนขอร้องให้บวช

ชายที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ถ้าประสงค์จะบวชก็ได้ โดยบวชเป็นสามเณร มีข้อปฏิบัติหรือศีลเพียง 10 ข้อ น้อยกว่าของภิกษุ ในสมัยปัจจุบันนิยมให้นักเรียนนักศึกษา ที่มีอายุยังไม่ครบ 20 บวชเป็นสามเณร เพื่อรับการอบรมความรู้ และปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในระหว่างโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยปิดภาคฤดูร้อน ซึ่งเป็นการดีมาก และสามเณรก็อนุโลมเข้าในพุทธบริษัทประเภทที่ 1 คือ ภิกษุ โดยได้รับการเคารพนับถือ และการสนับสนุนจากประชาชน ในฐานะเป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม และสมณเพศ คือเพศของผู้มีความสงบ

ภิกษุณี

ภิกษุณี หมายถึงสตรีที่มีอายุครบ 20 ปี และได้รับการบวชในสงฆ์ 2 ฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ อนึ่ง สตรีที่มีอายุยังไม่ครบ 20 แต่ออกบวชเป็นสามเณรี และเป็นนางสิกขมานา¹ ก็อนุโลมเข้าในพุทธบริษัทประเภทที่ 2 คือ ภิกษุณีได้ แต่ในสมัยปัจจุบันไม่มีทั้ง ภิกษุณี สามเณรี และนางสิกขมานาแล้ว เพราะเป็นพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า ที่จะลดจำนวนภิกษุณีลงโดยลำดับ เมื่อไม่มีนางภิกษุณี ก็ไม่มีสามเณรี และนางสิกขมานาไปด้วย เพราะผู้ที่จะมีหน้าที่บวชให้สามเณรี และนางสิกขมานา จะต้องเป็นภิกษุณี คราวนี้มีปัญหาว่าสตรีที่โกนศีรษะ นุ่งขาวห่มขาว สมาทานศีล 5 บ้าง ศีล 8 บ้าง ที่เรียกว่า ชี นั้นจะอนุโลมเข้าในภิกษุณีได้หรือไม่ ตอบว่าน่าจะอนุโลมเข้าได้ ในฐานะเป็นการทรงเพศของนักบวช แต่เนื่องจากไม่มีข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบวชเป็นชี จึงถือว่าอนุโลมเข้าในพุทธบริษัทประเภทที่ 4 ที่เรียกว่าอุบาสิกา ซึ่งจะกล่าวถึงข้างหน้า อย่างไรก็ตาม ผู้บวชเป็นชีย่อมมีความรับผิดชอบสูงที่จะต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรม ถึงแม้จะอนุโลมเข้าในอุบาสิกา คือผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่เป็นหญิง เช่นเดียวกับสตรีทั่วไป แต่ก็ถือว่าเป็นอุบาสิกาที่มีเครื่องแบบของผู้อยู่ในความสงบ ซึ่งควรได้รับการเคารพ และการสนับสนุนตามสมควร ในที่บางแห่งอุบาสิกาที่บวชเป็นชี ไปรับบิณฑบาต มีคนใส่อาหารในภาชนะที่ถือไป เช่นเดียวกับการใส่บาตรสำหรับภิกษุ และบางแห่งก็มีการเชิญไปสวดมนต์บ้าง สวดในงานศพบ้าง อันแสดงให้เห็นว่า แม้ประชาชนจะไม่ได้แสดงความเคารพนับถือเท่าเทียมกับภิกษุ สามเณร แต่ก็ได้ให้เกียรติ และให้การสนับสนุนมากกว่าที่กระทำต่อสตรีอื่น ๆ ทั่วไป

¹ นางสิกขมานา หมายถึงสามเณรี ที่เหลือเวลาอีก 2 ปีจะบวชเป็นนางภิกษุณีได้ ต้องเป็นนางสิกขมานา คือผู้ศึกษาเพื่อเตรียมตัวเป็นนางภิกษุณี จะต้องรักษาวินัยที่เข้มงวดกว่าสามเณรีบางข้อ

อุบาสก

คำว่า "อุบาสก" แปลว่า "ผู้นั่งใกล้ที่เป็นชาย" หมายถึงชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือพุทธศาสนิกชนฝ่ายชาย จัดเป็นพุทธบริษัทประเภทที่ 3 ผู้ที่จะเป็นอุบาสกนั้น เพียงนับถือพระพุทธศาสนาก็นับเป็นอุบาสกได้แล้ว และที่รักษาศีลด้วยก็ชื่อว่าอุบาสกผู้มีศีล ทั้งนี้เป็นพระพุทธานุญาตชี้แจงแก่เจ้าชายมหายาน ผู้มากราบทูลถามถึงความหมายของคำว่า อุบาสก กับคำว่า อุบาสกผู้มีศีล ฉะนั้น ชายบางคนที่ไม่โกนศีรษะ ปล่อยให้หนวดงอก ปล่อยให้ผมยาว รักษาศีล จึงจัดอยู่ในประเภทอุบาสกผู้มีศีล หรือแม้จะไม่โกนศีรษะ ปล่อยให้ผมยาว แต่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ก็จัดเป็นอุบาสกผู้มีศีลเช่นเดียวกัน

อุบาสิกา

คำว่า "อุบาสิกา" แปลว่า "ผู้นั่งใกล้ที่เป็นหญิง" หมายถึงชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือพุทธศาสนิกชนฝ่ายหญิง จัดเป็นบริษัทประเภทที่ 4

สตรีที่บวชเป็นชี โจนีศรีษะ ปล่อยให้ผมยาว แม้จะไม่จัดอนุโลมเข้าในภิกษุณี เพราะมิได้บวชตามแบบแผนที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ แต่ก็จัดเข้าในพุทธบริษัทประเภทอุบาสิกา และเป็นประเภทอุบาสิกามีศีล แต่สตรีผู้แม้มิได้โกนศีรษะ มิได้ปล่อยให้ผมยาว ถ้าเป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และตั้งใจรักษาศีล ก็จัดเป็นอุบาสิกามีศีลได้เช่นเดียวกัน

ผู้เป็นอุบาสก อุบาสิกา เพราะเหตุที่นับถือพระพุทธศาสนานั้น ถ้าจะถามว่า ที่ว่านับถือพระพุทธศาสนากำหนดด้วยคุณสมบัติอย่างไร ตอบว่า ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่าพระรัตนตรัยเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งทางใจ ก็นับว่าเป็นผู้นับถือพระ

พุทธศาสนาแล้ว แต่ยังไม่เชื่อว่าผู้มีศีล ต่อเมื่อรักษาศีลด้วย จึงจะชื่อว่า อุบาสก หรือ อุบาสิกา
ผู้มีศีล แล้วแต่จะเป็นหญิงหรือเป็นชาย

สรุปความ

บริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ดังกล่าวนี้นับว่าเป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญรองลงมาจากพระรัตนตรัย เป็นตัวบุคคลผู้รับเอาพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า บุคคลภายนอกไม่อาจทำลาย หรือทำความเสื่อมเสียให้แก่พระพุทธศาสนาได้เต็มที่ เหมือนพุทธบริษัททั้ง 4 ซึ่งเป็นบุคคลภายในพระพุทธศาสนาเอง ซึ่งนับว่าเป็นความจริงอย่างยิ่ง ถ้าบุคคลวงในของพระพุทธศาสนาปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ก็ยากที่คนอื่นจะมาทำลายล้างพระพุทธศาสนาได้ ฉะนั้นนักเรียนชายหญิงที่นับถือพระพุทธศาสนา ผู้นับได้ว่าเป็นอุบาสก อุบาสิกา เป็นบริษัทที่ 3 และที่ 4 ของพุทธบริษัทดังกล่าวนี้นี้ จึงควรช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาไว้ด้วยการประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วกัน

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาด้วย เพราะเป็นวันเตือนใจให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษยิ่งกว่าวันธรรมดา และเป็นการทำให้รู้สึกถึงความจำ หรือเตือนใจว่าในวันนั้น ๆ เคยมีเหตุการณ์ที่สำคัญอะไรเกิดขึ้น ซึ่งผู้นับถือพระพุทธศาสนาควรจะคิด และปฏิบัติอะไรบ้างในวันเช่นนั้น

เมื่อกล่าวอย่างย่อ ๆ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

1. วันธรรมสวนะ หรือวันพระ
2. วันมาฆบูชา
3. วันวิสาขบูชา
4. วันอาสาฬหบูชา
5. วันเข้าพรรษา
6. วันออกพรรษา

วันธรรมสวนะ หรือวันพระ

คำว่า “วันธรรมสวนะ” แปลว่า “วันฟังธรรม” เพราะเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาเมื่อถึงวันพระ หรือวันธรรมสวนะ จะมีการรักษาศีล ฟังธรรม ของพุทธศาสนิกชนเป็นพิเศษ กำหนดว่า ในเดือนทางจันทรคติ ที่นับตามการเดินทางของดวงจันทร์ มีวันข้างขึ้นข้างแรม โดยนับเป็นเดือน 1 ถึงเดือน 12 นั้น ในแต่ละเดือนจะมีวันธรรมสวนะ หรือวันพระรวม 4 ครั้ง คือวันขึ้น 8 ค่ำครั้งหนึ่ง วันขึ้น 15 ค่ำครั้งหนึ่ง วันแรม 8 ค่ำครั้งหนึ่ง กับวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อถึงวันพระ พุทธศาสนิกชนถือเป็นโอกาสพิเศษ พวกกันใส่บาตร ถวายอาหารแด่พระสงฆ์บ้าง รักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 บ้าง ไปฟังธรรมที่วัด หรือฟังธรรมทางวิทยุ หรือทางโทรทัศน์บ้างตามความสะดวก โดยทั่วไป วันพระ หรือวันธรรมสวนะไม่มีการหยุดราชการ เว้นแต่จะตรงกับวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ หรือว่า วันพระนั้น เป็นวัน มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา หรือวันเข้าพรรษาด้วย จึงเป็นวันหยุดราชการ

วันมาฆบูชา

“มาฆบูชา” แปลว่า “การบูชาในวันมาฆะ” วันมาฆะ หรือ มาฆบูชา ตกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ในปีปกติ และตกในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 4 ในปีที่มีเดือน 8 สองหน ที่เรียกว่า “ปৌรณมาส” คือเพิ่มเดือน 8 ซ้ำเข้ามาอีกเดือนหนึ่งในปีนั้น วันมาฆบูชา เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ารวม 2 เรื่อง คือ

(1) การประชุมพระสาวก ผู้เป็นอรหันต์ 1,250 รูป ผู้มาพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ในวันนั้น และพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ (อ่านว่า โอวาทะปาฏิโมกข์) คือ คำสอนที่เป็นหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการกำหนดหัวข้อใหญ่ ๆ เป็นหลักสำคัญให้ไปช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้ เกิดขึ้นในปีแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ เมื่อตรัสรู้แล้ว 9 เดือน ก็ทรงแสดงหลักธรรมสำคัญแก่พระสาวก 1,250 รูป ในวันมาฆบูชา คือในวันพระจันทร์เต็มดวง หรือวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือนมาฆะ หรือเดือน 3 ดังกล่าวมาแล้ว

(2) การปลงอายุสังขารของพระพุทธเจ้า คือการตั้งพระฤทธิ์กำหนดแน่นอนว่า นับจากวันนั้นไปอีก 3 เดือน พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นเหตุการณ์เกิดขึ้นในปีสุดท้ายของพระชนมชีพ คือในปีที่ 45 นับจากปีที่ตรัสรู้เป็นต้นไป เหตุการณ์นี้ เกิดในวันพระจันทร์เต็มดวง คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนมาฆะ หรือเดือน 3 อีกเช่นเดียวกันเมื่อคราวประชุมพระสาวก ต่างกันแต่ปีแรกที่ทรงตรัสรู้ กับปีสุดท้ายแห่งพระชนมชีพ

วันมาฆะจาตุรงคสันนิบาต

วันมาฆบูชา ที่ในวันประชุมพระสาวกนั้น ยังเรียกเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่งว่า “วันมาฆะจาตุรงคสันนิบาต” คำว่า “จาตุรงคสันนิบาต” แปลว่า “ประชุมพร้อมด้วยองค์ 4” กล่าวคือ

(1) พระอรหันต์ จำนวน 1,250 รูป

(2) ส่วนเป็นเอหิภิกขุ คือเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าบวชให้ โดยอนุญาตว่า "จงเป็นภิกษุมาเถิด" ไม่ต้องทำพิธีกรรมอย่างอื่น

(3) มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย

(4) วันนั้น เป็นวันพระจันทร์เต็มดวง เสวยฤกษ์มาฆะ

หลักธรรมสำคัญในวันมาฆบูชา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักคำสอนสำคัญในวันมาฆบูชาหลายข้อ แต่ข้อที่นับว่าสำคัญ และย่อความแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด ก็คือคำสอนที่ว่า

(1) เว้นความชั่วทั้งปวง

(2) ทำความดีให้ถึงพร้อม

(3) ชำระจิตใจของตนให้สะอาด

นั้นเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า

กิจกรรมในวันมาฆบูชา วันมาฆบูชา เป็นวันหยุดราชการ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีโอกาสได้ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้โดยสะดวก กิจกรรมในวันมาฆบูชาไม่มีข้อบังคับไว้ตายตัว สุดแต่ใครจะมีศรัทธา แต่ก็อาจรวบรวมมากล่าวได้ดังนี้

(1) การทำบุญใส่บาตรแด่พระภิกษุสามเณร

(2) การไปวัด วัชศีล และสดับพระธรรมเทศนาในเวลาเช้า

(3) การตั้งใจรักษาศีล 5 หรือ ศีล 8

(4) การไปวัด และเวียนเทียนบูชาพระรัตนตรัยในเวลาเย็น หรือค่ำ และวัชศีล

ฟังพระธรรมเทศนา

(5) การทำความดีเป็นพิเศษ เช่น ปลอญนก ปลอญปลา หรือ ปลอญสัตว์ที่จะถูกฆ่า ซึ่งเป็นการให้อิสราภาพ และให้ชีวิตเป็นทานแก่สัตว์

กิจกรรมดังกล่าวนี้ จะเลือกทำข้อใดข้อหนึ่ง หรือทำทั้งหมดก็สุดแต่จะสะดวก และมีศรัทธาที่จะทำ ไม่มีการบังคับแต่อย่างใด

ใครเป็นผู้ริเริ่มทำพิธีในวันมาฆบูชา

กล่าวตามประวัติศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ดังที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่อง “การพระราชกุศลมาฆบูชา” ในหนังสือ “พระราชพิธี 12 เดือน” ตอนที่ว่าด้วยเดือน 3 ว่า

“การมาฆบูชานี้ แต่เดิมก็ไม่ได้เคยทำมา เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตามแบบโบราณบัณฑิต”

วันวิสาขบูชา

“วิสาขบูชา” แปลว่า “การบูชาในวันวิสาขะ” วันวิสาขะ หรือ วิสาขบูชา ตกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ในปีปกติ และตกในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 7 ในปีที่มีเดือน 8 สองหน วันวิสาขบูชา เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ารวม 3 เรื่อง คือ

(1) เป็นวันคล้ายวันประสูติ หรือวันเกิดของพระพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าประสูติ หรือทรงคลอดจากพระครรภ์พระพุทธมารดา ในวันวิสาขบูชา คือ ในวันพระจันทร์เต็มดวง หรือวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน วิสาขะ หรือ เดือน 6 ดังกล่าว

(2) เป็นวันคล้ายวันตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ¹ ในวันวิสาขบูชา เช่นเดียวกัน ต่างแต่ปี คือในปีที่ 35 นับจากปีที่ประสูติ เป็นต้นไป

(3) เป็นวันคล้ายวันปรินิพพาน หรือ วันสิ้นพระชนม์ของพระพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันวิสาขบูชา หรือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 เช่นเดียวกับวันประสูติ และวันตรัสรู้ ต่างแต่ปีคือ ปรินิพพานในปีที่ 80 นับจากประสูติ หรือ ในปีที่ 45 นับแต่ปีที่ตรัสรู้

วันวิสาขบูชา เป็นวันหยุดราชการ ถือกันว่า เป็นวันสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า กิจกรรมในวันวิสาขบูชา ก็เช่นเดียวกับวันมาฆบูชา แต่เท่าที่สังเกต พุทธศาสนิกชนจะฉลองวันวิสาขบูชาเป็นกรณีพิเศษ เช่น การจัดประทีปโคมไฟ จัดดอกไม้ หรือร้อยพวงมาลัย ไปทำพุทธบูชาที่วัดตามศรัทธา

นอกจากนั้น พุทธศาสนิกชนทั่วโลก รวมทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกา ต่างก็ฉลองวันวิสาขบูชาด้วยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

ประวัติการทำพิธีในวันวิสาขบูชา

ในสมัยสุโขทัย มีพระราชพิธีวิสาขบูชา ถึง 3 วัน ทั้งนี้ตามที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือเรื่อง "นางนพมาศ" ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ไม่ปรากฏว่ามีพระราชพิธีวิสาขบูชา แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการรื้อฟื้นพระราชพิธีวิสาขบูชาอีก ปรากฏตามพระราชพงศาวดาร

¹ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ แปลว่า ปัญญาที่ทำให้ตรัสรู้เองโดยชอบอย่างยอดเยี่ยม หมายถึงปัญญาที่ทำให้รู้แจ้งเห็นจริงสิ่งทั้งปวง ทำให้เป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์

กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ว่า “ครั้น ณ วันพุธ เดือนหก ขึ้นสิบห้าค่ำ สมเด็จพระสังฆราชถวายพระพรให้ทรงทำการวิสาขบูชา เป็นปฐม ตั้งแต่นั้นมา” (ตรงกับปีฉลู จ.ศ. 1179 หรือ พ.ศ. 2360)

วันอาสาฬหบูชา

“อาสาฬหบูชา” หมายถึงการบูชาในวันเพ็ญ หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน อาสาฬหะ คือ เดือน 8 อันเป็นวันก่อนหน้าวันเข้าพรรษา 1 วัน วันอาสาฬหบูชาในปฏิทินตกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 แต่ในปีอธิกมาส ซึ่งมีเดือน 8 สองหน ตกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หลัง วันดังกล่าวเป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คือ การทรงแสดงธรรมครั้งแรกที่เรียกว่า **“ปฐมเทศนา”** หรือวันที่ทรงแสดง ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ภิกษุ 5 รูป ที่เรียกว่า **“ภิกษุ เบญจวัคคีย์”** อันนับเป็นวันประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรกของพระพุทธเจ้า นอกจากเป็นวันทรงแสดงธรรมครั้งแรกแล้ว ผลแห่งการแสดงธรรม ยังทำให้มีพระอริยสงฆ์เกิดขึ้นครั้งแรกในโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้เป็นภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุ 5 รูป ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล และได้รับการอุปสมบท แบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาเป็นครั้งแรก นับเป็นพระอริยสงฆ์รูปแรกที่เกิดขึ้นในโลก และทำให้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นครบเป็นครั้งแรกในโลกด้วย เพราะก่อนหน้านี้มีแต่ พระพุทธ กับ พระธรรม เท่านั้น

กิจกรรมในวันอาสาฬหบูชา ในวันอาสาฬหบูชา จะมีการใส่บาตรบ้าง ไปรักษาศีล สดับพระธรรมเทศนาตามวัดในตอนเช้าบ้าง การไปทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย และเวียนเทียนที่วัดในเวลาเย็นหรือค่ำบ้าง มีการทำบุญ ปล่อยนก ปล่อยปลาบ้าง ตามแต่จะสะดวกและตามแต่จะศรัทธา

ประวัติการทำพิธีวันอาสาฬหบูชา

การทำพิธีอาสาฬหบูชา มีเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2501 โดยมีประกาศของคณะสงฆ์ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2501 เมื่อมีประกาศของคณะสงฆ์แล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในวันอาสาฬหบูชา เป็นประจำ และทางราชการก็ได้ให้มีการหยุดราชการในวันอาสาฬหบูชาด้วย

วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ในปีปกติ หรือในวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 หลัง ในอธิกมาส วันเข้าพรรษา คือ วันเริ่มของฤดูฝน เป็นวันหยุดราชการและเป็นวันสำคัญทางศาสนา ถัดมาจากวันอาสาฬหบูชา ติดต่อกัน

วันเข้าพรรษา ถือว่าเป็นวันเริ่มต้นที่พระสงฆ์จะต้องจำพรรษาอยู่ในวัด ไม่เดินทางไปค้างแรมในที่อื่น โดยไม่มีเหตุจำเป็น เป็นระยะกาลที่มีผู้บวชใหม่เป็นจำนวนมากเข้ามาบวชก่อนจะถึงวันเข้าพรรษาเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นโอกาสที่วัดต่าง ๆ จะจัดหลักสูตรอบรมพระพุทธศาสนาแก่ภิกษุผู้บวชใหม่ ให้ได้ศึกษาพระธรรม พระวินัย และมีการสอบไล่ความรู้ทางนิกกรรม เพื่อวัดผลการศึกษาด้วย

พุทธศาสนิกชน จะถือเป็นสมัยสำคัญที่จะได้ตั้งใจทำความดี มีการใส่บาตร การไปทำบุญที่วัด หรือบางคนก็ตั้งใจรักษาศีลตลอดฤดูกลเข้าพรรษา 3 เดือน ซึ่งมีการเว้นการดื่มสุราเมรัยไปด้วย ทั้งนี้ไม่มีการบังคับ แต่เป็นเรื่องของการสมัครใจทำด้วยศรัทธา

ประเพณีการทำความดีในวันเข้าพรรษา และตลอด 3 เดือนของพรรษานั้น มีในประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ปรากฏตามศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง

กิจกรรมของพระสงฆ์ ในวันเข้าพรรษา และวันใกล้เคียงหลังจากเข้าพรรษาแล้ว ก็คือ นาคอกไม้รูปเทียนไปขอขมากันและกัน เพื่อขอกุญให้อภัยกัน ในกรณีนี้อาจมีการ ผิดพลาดล่วงเกินต่อกัน ทางการกระทำ ทางคำพูด หรือแม้ทางความคิด กิจกรรมเช่นนี้ เป็นการระงับความขุ่นข้องหมองใจกัน และสร้างสามัคคีธรรมให้เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

วันออกพรรษา

วันออกพรรษา คือวันสุดท้ายของการจำพรรษา ได้แก่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นการแสดงว่า ตั้งแต่วันถัดจากวันนั้นไป คือในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พระสงฆ์จะเดินทางออกนอกวัดไปค้างแรมในวัดอื่น ถิ่นอื่นได้ และจะเริ่มการทอดกฐินในวัดต่าง ๆ โดยทั่วไป

เราเรียกวันออกพรรษา ซึ่งตามความจริงยังต้องจำพรรษาอีกวันหนึ่งในวันนั้น ต่อวันรุ่งขึ้นจึงออกจริง ๆ อีกอย่างหนึ่งว่า “วันมหาปวารณาออกพรรษา” เพราะเป็นประเพณีของสงฆ์ในทางวินัย คือจะต้องปวารณาต่อกัน ให้ว่ากล่าวตักเตือนได้ พระสงฆ์ทุกรูปตั้งแต่พระผู้ใหญ่สูงสุด ลงมาจนถึงพระผู้น้อยที่สุดในวัด จะต้องเปล่งวาจาอนุญาตให้สงฆ์ คอยหักท้วงว่ากล่าว เมื่อเห็น เมื่อได้ยิน หรือแม้เมื่อนึกถึงกิจจะประพฤติน่าผิดต้อง ถือว่าการว่ากล่าวตักเตือนนั้น เป็นการอนุเคราะห์ต่อผู้ถูกว่ากล่าวตักเตือน

นอกจากนั้นในฝ่ายชาวบ้าน ยังมีประเพณีไปทำบุญ ตักบาตร รับศีล ฟังพระสวดมนต์ และฟังพระธรรมเทศนาตามแต่จะศรัทธาอีกด้วย

บทที่ 4

สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

คำว่า “สัญลักษณ์” แปลว่า “ลักษณะที่ทำให้รู้พร้อมกัน หรือทำให้กำหนดหมายได้” หมายความว่า สิ่งที่เป็นเครื่องหมายให้รู้ได้ว่าหมายถึงอะไร ขอยกตัวอย่างเช่น พระภิกษุสามเณร หรือ ธงธรรมจักร หรือ วัด หรือ พระพุทธรูป ล้วนบ่งแสดงถึงพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เพียงเห็นสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ทำให้นึกถึงพระพุทธศาสนาได้

ตัวอย่างอื่น ๆ อีกที่สัญลักษณ์ได้บ่งชี้ว่าหมายถึงอะไร คือตรา “ครุฑ” เป็นสัญลักษณ์ของ “ราชการ” เครื่องหมาย “ภาษา” เป็นสัญลักษณ์ของการนำบทความทุกข์ ความเดือดร้อน อันเกิดจากภัยต่าง ๆ มีภัยธรรมชาติ และภัยสงคราม เป็นต้น รวมทั้งการช่วยเหลือคนเจ็บไข้ คนบาดเจ็บ และเชลยศึกในสงคราม

สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธศาสนา ได้แก่

ก. พระภิกษุ สามเณร

พระภิกษุ สามเณร เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นที่อยู่ต่างหาก ไม่อยู่ในบ้าน ครองกาสาวพัสตร์ คือ ผ้าย้อมน้ำฝาด สีเหลืองหม่น โทนผมโกนหนวด เว้นจากการมีครอบครัว ตั้งอยู่ในพระธรรมและพระวินัย ตามที่กำหนดไว้สำหรับภิกษุสามเณร ผู้เป็นภิกษุต้องมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จึงบวชหรืออุปสมบทได้ ส่วนผู้เป็นสามเณรนั้น ถ้ารู้เพียงสาแล้ว พอจะแนะนำสั่งสอนให้ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับได้ ก็บวชหรือบรรพชาได้ โดย

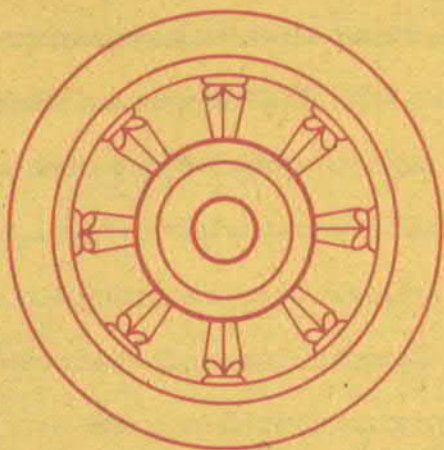
ปกติ สามเณรอายุตั้งแต่ 7 ขวบขึ้นไป มีข้อกำหนดหรือที่เรียกว่าศีลซึ่งจะต้องปฏิบัติน้อยกว่าภิกษุ นักบวชคือ ภิกษุ สามเณร นี้สืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่จนถึงสมัยปัจจุบันไม่ขาดสาย ถือได้ว่าเป็นผู้สืบทอดพระศาสนา หรือนัยหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการสั่งสอนประชาชน และในการทำตัวให้เป็นตัวอย่างอันดีงาม ทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่า ภิกษุสามเณรเป็นสัญลักษณ์ คือลักษณะที่บ่งบอกถึงพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในประเทศไทยเรา ชายหนุ่มไทยเมื่อมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์แล้ว ก็นิยมบวชหรืออุปสมบทเป็นภิกษุอย่างน้อย 3 เดือน เพื่อศึกษาและปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมและพระวินัย กล่าวโดยชื่อ คำว่า ภิกษุ แปลว่า “ผู้เห็นภัย” ได้แก่ “เห็นภัยในการเวียนว่ายตายเกิด” นอกจากนั้นยังแปลได้อีกว่า “ผู้ขอ” หมายถึง “ขอแบบประเสริฐ” คือ เวลาเข้าออกบิณฑบาต มีประชาชนนำอาหารมาใส่บาตร ท่านก็รับด้วยอาการสงบ ไม่ออกปากขอ การที่ประชาชนถวายอาหารแก่ภิกษุสามเณร ก็เพื่อสงเคราะห์และบูชาคุณ ให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบโดยไม่ต้องกังวลต่อการหาเลี้ยงชีพ ส่วนคำว่า “สามเณร” แปลว่า “เหล่ากอของสมณะ” หรือ “เหล่ากอของผู้สงบ”

ข. ธงประจำศาสนา

ธงประจำพระพุทธศาสนา ที่ใช้อยู่ในประเทศไทยคือ ธงธรรมจักร เป็นธงสีเหลือง มีรูปธรรมจักร หรือ วงล้อพระธรรม อยู่ตรงกลาง

ธงธรรมจักร

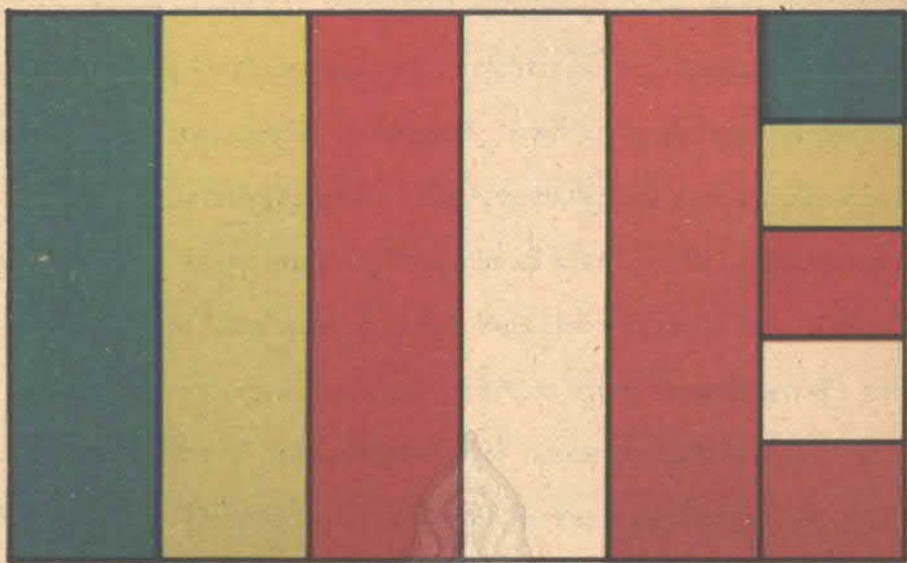
คำว่า “ธรรมจักร” หรือ “วงล้อพระธรรม” นี้ มีความหมายว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรกที่เรียกว่า “ปฐมเทศนา” ในวัน “อาสาฬหบูชา” นั้น เท่ากับเป็นการ

ธรรมาจักร

หมุนวงล้อแห่งพระธรรมเป็นครั้งแรก วงล้อพระธรรม หมายถึงความร่มเย็นสงบจับตรงกันข้ามกับล้อรถศึกของพระเจ้าจักรพรรดิทางโลก คือ ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิทางโลกทำให้ล้อรถศึกหมุนเมื่อใด ก็หมายถึงสงครามหรือการนองเลือด ในการขยายอำนาจเพื่อช่วงชิงบ้านเมืองของผู้อื่นมาไว้ในอำนาจ ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทางธรรมจึงต่างจากความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทางโลก คือ ทางธรรมหมุนล้อรถ คือพระธรรม อันหมายถึงสันติสุข แต่ทางโลก หมุนล้อรถศึกเพื่อสงคราม อันหมายถึงการเบียดเบียน การนองเลือด ธรรมาจักร จึงใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

แต่ยังมีธงที่เป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือ “ธงฉัพพัฏฐนรังสี” ซึ่งทางประเทศศรีลังกา เสนอให้เป็นธงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ในการประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2493 มีผู้แทนประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาไปร่วมประชุมในครั้งนั้น 27 ประเทศ รวมทั้งผู้แทนประเทศไทยด้วย

ธงพระพุทธศาสนาตามต้องการพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกครั้งที่ 1 พ.ศ. 2493

ธงฉัพพัฏฐะสี หมายถึง ธงรังสีแสงสว่าง 6 สี ได้แก่ สีเขียว เหลือง แดง ขาว หงสบาท (เทาหงส์) คือสีแดงปนเหลือง หรือสีแดง และประภัสสร คือ สีเลื่อมพราย มีคำอธิบายว่า วัคมิ หรือรังสีหกสีนี้ ย่อมส่องสว่างออกจากพระกายของพระพุทธเจ้า ซึ่งใจความในภาษาธรรม ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ใด ก็ทรงพระกรุณาประทานแสงสว่าง คือ ปัญญา แก่บุคคลในทิศทั้ง 6 คือ ตะวันออก ตะวันตก เหนือ ใต้ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้ใช้ปัญญาในการครองชีวิต ไม่ใช่เชื่อถือ หรือปฏิบัติในเรื่องอะไรอย่างงมงาย แต่ธงฉัพพัฏฐะสีไม่นิยมใช้กันในประเทศไทย ส่วนใหญ่ใช้ธงธรรมจักร เพราะเข้าใจง่าย และคุ้นตากว่า

ก. ศาสนสถาน

คำว่า "ศาสนสถาน" หมายถึง "สถานที่ศาสนา" เช่น วัด อุโบสถ วิหาร วัดเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร ส่วนอุโบสถ หรือเรียกสั้น ๆ ว่าโบสถ์ เป็นสถานที่ประชุมสงฆ์

เพื่อทำสังฆกรรม คือ กิจกรรมของสงฆ์ เช่น การอุปสมบท การทำอุโบสถ คือสวดปาฏิโมกข์ หรือทบทวนพระวินัยทุกกึ่งเดือน การปวารณา คือการอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนได้ในวันสุดท้ายแห่งการจำพรรษา คำว่า "วิหาร" เดิมหมายถึงสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ แต่ในสมัยปัจจุบัน เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญบ้าง เป็นที่ประชุมฟังธรรมบ้าง ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เป็นสัญลักษณ์ คือ ลักษณะที่บ่งบอกถึงพระพุทธศาสนาได้ กล่าวคือ เมื่อเห็นวัด หรือ เห็นอุโบสถ หรือโบสถ์ (อุโบสถวัดหลวงเรียกว่า พระอุโบสถ) หรือ วิหาร (วิหารของวัดหลวง เรียกว่า พระวิหาร) ก็ทำให้นึกถึงพระพุทธศาสนา

เหตุใดสถานที่ตั้งทางศาสนา จึงจัดเป็นสัญลักษณ์ด้วย ก็เพราะว่า เมื่อเราผ่านไปหรือพบเห็นว่าสถานที่ใดมีสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ เราก็รู้ได้ว่าไม่ใช่สถานที่อย่างอื่น แต่เป็นสถานที่ทางพระพุทธศาสนา ทำให้เรานึกรู้ได้ทันที เพราะสถานที่พร้อมทั้งสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นเป็นสัญลักษณ์ หรือ ลักษณะที่กำหนดหมายให้รู้ว่าเป็นสิ่งแทนพระพุทธศาสนา

ฉ. ศาสนวัตถุ

คำว่า "ศาสนวัตถุ" หมายถึง "สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับศาสนา" ศาสนวัตถุในทางพระพุทธศาสนาหมายรวมทั้งตัววัตถุที่ใช้เป็นสิ่งก่อสร้าง และใช้ทำขึ้นเพื่อให้น้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป รูปพระอรหันตสาวก รูปปั้นหรือหินแกะสลักเป็นรูปธรรมจักร คัมภีร์เทศน์ หนังสือพระไตรปิฎก หรือ หนังสือธรรมะ สิ่งเหล่านี้ทำให้น้อมระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม หรือ พระสงฆ์ จึงจัดเป็นสัญลักษณ์ คือ ลักษณะที่แสดงให้รู้ว่าเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือทำให้นึกถึงพระพุทธศาสนา

สรุปความ

“สัญลักษณ์” หรือ “เครื่องหมาย” ซึ่งทำให้รู้หรือกำหนดได้ว่า แทนพระพุทธรูป
ศาสนามีอยู่ 4 ประการ คือ

1. พระภิกษุ สามเณร ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา
2. ธงประจำศาสนา ได้แก่ ธงธรรมจักร หรือธงฉัพพรรณรังสี
3. ศาสนสถาน หรือสถานที่ทางศาสนา เช่น วัด อุโบสถ วิหาร
4. ศาสนวัตถุ หรือวัตถุทางศาสนา เช่น รูปพระพุทธรูป รูปธรรมจักร รูป
พระพุทธรูปสาวก จะเป็นรูปปั้น แกะ สลัก หล่อ กิ่ง หรือเขียนก็ตาม ที่ทำให้เข้าใจได้ว่ารูป
นั้น ๆ แทนพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ทำให้น้อมนึกถึงพระพุทธศาสนา

บทที่ 5

ศาสนพิธี

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ศาสนพิธี หมายถึง พิธีทางศาสนา ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง แต่สำหรับชั้นนี้ กำหนดให้
เรียนรู้ รวม 3 เรื่อง คือ

1. พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ
2. การทอดกฐิน
3. การทำบุญ

พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

คำว่า "พุทธมามกะ" แปลว่า "ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน" พิธีประกาศตน
เป็นพุทธมามกะ จึงหมายความว่า "พิธีที่แสดงให้ปรากฏว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา"

ความจริงการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ จะประกาศแก่ใครหรือไม่
ก็ไม่น่าจะทำให้ดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร แต่การทำพิธีประกาศก็มีความมุ่งหมายหรือเหตุผล
อยู่เหมือนกัน คือ

พิธีกรรมทางศาสนานั้น มีข้อมุ่งหมายโดยทั่วไปอยู่ 2 ประการ

1. ความมุ่งหมายที่เป็นเนื้อหาสาระของการประกอบพิธีเรื่องนั้นให้ถูกต้อง และ
ได้ประโยชน์ทางจิตใจ และความเข้าใจในเรื่องที่กระทำนั้น

2. กระทำการให้มีระเบียบขั้นตอน จะได้เกิดความรู้สึกว่าเป็นงานเป็นการ ไม่ใช่ทำอย่างลักแต่่ว่าทำ หรือทำเล่น ๆ เพราะแม้การทำพิธีอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ทางศาสนาที่ต้องการให้ได้ผลทางจิตใจ ก็ต้องมีกำหนดการ มีระเบียบ มีขั้นตอน เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีรู้กำหนดนัด และลำดับแห่งการกระทำ ว่าเป็นการกระทำอย่างมีระเบียบ ไม่ใช่ตามชอบใจ

แต่อย่างไรก็ตาม ทางพระพุทธศาสนาก็มิได้สอนให้ติดอยู่เพียงแต่พิธีกรรมมากเกินไปจนลืมความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่แท้จริงอันเป็นแก่นของเรื่องนั้น ๆ พุทธาย ๆ คือให้รู้จักว่าอะไรเป็นแก่น อะไรเป็นเปลือก อย่าติดหรือยึดอยู่เพียงเปลือกอย่างเดียว ต้องเข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้องถึงแก่นแท้ของเรื่องด้วย

เฉพาะพิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ มีประวัติความเป็นมาในครั้งพุทธกาล และในประเทศไทยตามที่ปรากฏในหนังสือ "ระเบียบและคำปฏิญาณ พุทธประวัติและหัวข้อแห่งพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธมามกะ" ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงพระนิพนธ์ไว้ พอเก็บใจความได้ดังนี้

ก. ในครั้งพุทธกาล คือในสมัยของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นใหม่ ๆ ผู้ที่ฟังพระธรรมเทศนาแล้วเลื่อมใส มักประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งทางจิตใจจนตลอดชีวิต เพื่อแสดงให้ปรากฏว่าตนได้เปลี่ยนจากศาสนาเดิม มานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว

ข. ในประเทศไทย พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้พระราชโอรส ผู้มิได้เคยผนวชเป็นสามเณร ทรงปฏิญาณพระองค์เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ก่อนเสด็จออกไปศึกษาในยุโรป และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระองค์แรกที่ปฏิญาณพระองค์ตามธรรมเนียมที่รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งขึ้นใหม่นั้น แต่การ

เรียบเรียงแบบพิธีเป็นหลักฐาน ได้มากระทำในรัชกาลที่ 6 โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเรียบเรียงขึ้นใช้เป็นแบบพิธีสืบมาจนบัดนี้

เมื่อเล่าประวัติความเป็นมาเช่นนี้ ก็จะทำให้เห็นความมุ่งหมายของพิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะว่า การประกาศตนในครั้งพุทธกาล เป็นการแสดงตนว่ายอมเปลี่ยนจากศาสนาอื่นมารับนับถือพระพุทธศาสนา ส่วนพิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ที่ทำในประเทศไทย เป็นเรื่องของมารดา บิดา หรือผู้ปกครอง ที่ต้องการให้บุตรธิดา หรือเยาวชนที่จะไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศมีหลักยึดมั่นว่าได้ประกาศตนนับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว พิธีประกาศตนที่กระทำไว้จึงเป็นเครื่องเตือนใจผู้ประกาศตนเสมอ เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายผู้ปกครองและเยาวชนนั่นเอง

ฉะนั้นการทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ จึงมีประโยชน์ในการประกาศตนว่า นับถือพระพุทธศาสนาอย่างป็นงานเป็นการ มีพยานหลักฐานเตือนใจมิให้กลับกลอกหลักลอย เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา โดยมีได้ใคร่ตรงให้รอบคอบ แต่ก็พึงทราบวาทะพระพุทธศาสนานิยมให้นับถือ และประกาศความนับถือของตนด้วยความสมัครใจ ด้วยใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ไม่ใช่ นับถือตาม ๆ กันหรือเพราะถูกบังคับ ด้วยเหตุนี้ พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะจึงเป็นพิธีที่กระทำด้วยความสมัครใจและความเต็มใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือผู้ปกครองและเยาวชน หรือผู้ใหญ่ที่ประสงค์จะทำพิธีดังกล่าวนี้

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะทำซ้ำหลายครั้งได้หรือไม่

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะจะกระทำเพียงครั้งเดียว หรือหลายครั้งก็ได้

ได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นว่า การทำพิธีนี้เป็นเรื่องของความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ ฉะนั้นการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ จะไม่กระทำเลย จะกระทำเพียงครั้งเดียว หรือ

จะกระทำหลายครั้งก็อาจทำได้ การทำหลายครั้งก็มีตัวอย่างเช่น เยาวชนที่แสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้ว เมื่อบวชเป็นสามเณรก็ต้องแสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะอีก หรือเมื่อลาเพศจากความเป็นสามเณรแล้ว ภายหลังจะบวชเป็นพระภิกษุ ก็ต้องแสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะอีก หรือแม้ในครั้งพุทธกาลก็มีภิกษุที่บวชแล้วประกาศตนแก่ที่ชุมนุมว่า พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของท่าน ท่านเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นในการสวดมนต์ประจำวันของชาวบ้าน หรือของพระภิกษุสามเณร หรือการรับศีลในงานต่าง ๆ ก็ดี มีการกล่าวคำถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเป็นบทเริ่มต้นอยู่เสมอ ฉะนั้น พริิแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ถ้าทำด้วยความสมัครใจ ด้วยความรู้ความเข้าใจแล้วจะทำเพียงครั้งเดียวก็เพียงพอแล้ว แต่ในการสวดมนต์ ในการรับศีล หรือในพิธีบวชเป็นสามเณร ในพิธีบวชเป็นภิกษุ ที่มีข้อกำหนดให้ต้องเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จะกระทำซ้ำสักกี่ครั้งก็ได้ แต่ที่จะกล่าวต่อไปนี้ สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยแสดงตนเป็นพุทธมามกะอย่างเป็นทางการ พริิ พริิประกาศตนเป็นพุทธมามกะ มีดังนี้ คือ

การเตรียมงาน

แจ้งความประสงค์แก่พระที่จะขอให้ท่านเป็นอาจารย์ในการประกาศตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อขอให้ท่านเป็นผู้อำนวยความสะดวกในพิธี กำหนดนัดเวลา เมื่อถึงเวลากำหนดเตรียมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระรัตนตรัย 1 ชุด เพื่อถวายแด่พระอาจารย์ผู้เป็นประธานในพิธี นอกจากนั้นการแต่งกายในวันประกอบพิธี ถ้าจะนุ่งขาว ห่มขาวได้ก็เป็นการดี ถ้าไม่สะดวกจะแต่งเครื่องแบบนักเรียน เครื่องแบบข้าราชการ หรือแต่งกายสุภาพก็ได้ การนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมในพิธี เป็นหน้าที่ของพระผู้เป็นอาจารย์ และเป็นประธานในพิธี ท่านอาจนิมนต์

3 รูป รวมเป็น 4 ทั้งตัวท่านเอง หรือจะนิมนต์มากกว่านั้นก็ได้แต่ประสงค์ แต่อย่างน้อย
 ควรนิมนต์ 4 รูปเป็นสักขีพยานในการประกอบพิธีนี้

วิธีปฏิบัติ หรือศาสนพิธี

การประกอบพิธีนี้ ส่วนใหญ่ทำเป็นหมู่คณะ แต่ก็ไม่ห้ามที่จะประกาศตนเป็น
 พุทธมามกะเพียงคนเดียว เมื่อถึงเวลาที่กำหนด ผู้ปกครองพยานหรือผู้ที่อยู่ในปกครอง
 ไปวัด ถ้าผู้ประกอบพิธีเป็นผู้ใหญ่ก็ไปกันเองโดยไม่ต้องมีผู้ปกครองนำไป เมื่อเข้าไปใน
 อุโบสถ หรือสถานที่ซึ่งจัดไว้ ผู้ประกาศตนเข้าไปคุกเข่าหน้าทึบบูชา จดรูปเทียนบูชาพระ
 รัตนตรัย ถ้าหลายคนก็จัดให้มีหัวหน้าคนหนึ่งเป็นผู้จดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแทน ทุกคน
 ตั้งใจระลึกถึงพระคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์
 3 ครั้ง (กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ คือให้ หน้าผาก 1 ฝ่ามือทั้ง 2 เข่าทั้ง 2 จดพื้น) แล้ว
 กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งคำแปลดังนี้

(1) "อิมิมา สกกาเรน พุทฺธํ ปุณฺณิ (อ่านว่า อิมิมา สักกาเรนะ พุทฺธัง ปุณฺณิ) ข้าพ
 เจ้าขอบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้" แล้วกราบลงหนึ่ง

(2) "อิมิมา สกกาเรน ธมฺมํ ปุณฺณิ ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะ
 นี้" แล้วกราบลงหนึ่ง

(3) "อิมิมา สกกาเรน สงฺฆํ ปุณฺณิ ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้"
 แล้วกราบลงอีกหนึ่ง

เมื่อบูชาพระรัตนตรัยแล้ว เข้าไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ตรงหน้าพระอาจารย์ ถวายพาน
 ดอกไม้รูปเทียนแด่พระอาจารย์แล้ว กราบพระสงฆ์ตรงหน้าพระอาจารย์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์

3 ครั้ง ถ้าประกาศตนเป็นหมู่คณะ ทุกคนนั่งประนมมืออยู่กับที่ มอบให้หัวหน้าผู้เดียวนำ ดอกไม้รูปเทียนเข้าไปถวายพระอาจารย์แทนส่วนรวม แล้วกราบ 3 ครั้งพร้อมหัวหน้า

ครั้นแล้วคุกเข่าประนมมือ เปล่งวาจาทั้งภาษาบาลีและคำแปลเป็นภาษาไทย ดังนี้

(1) "นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส" (3 ครั้ง) ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านนั้น" (3 ครั้ง)

(2) "เอเต มยฺ ภนฺเต สุจิรปริณิพพุตมปิ ตํ ภควนฺตํ สรรณํ กจฺณามิ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ พุทฺธมามโกติ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ" ¹ "ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ท่าน แม้ปริณิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ที่ระลึกนับถือ ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพุทธนามกะ ผู้รับเอาพระพุทธรเจ้าเป็นของตน คือผู้นับถือพระพุทธรเจ้า"

หมายเหตุ: คำกล่าวเป็นภาษาบาลีนี้ ใช้สำหรับผู้ประกาศตนเป็นพุทธนามกะ ชายคนเดียว ถ้าหลายคนด้วยกันเปลี่ยนดังนี้

เอเต มยฺ ภนฺเต สุจิรปริณิพพุตมปิ ตํ ภควนฺตํ สรรณํ กจฺณามิ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ พุทฺธมามกาคติ โน สงฺโฆ ธาเรตุ

ถ้าเป็นหญิงคนเดียวเปลี่ยนดังนี้

"พุทฺธมามโก" เปลี่ยนเป็น "พุทฺธมามิกา"

ถ้าเป็นหญิงหลายคน เปลี่ยนดังนี้

เอเต มยฺ ภนฺเต สุจิรปริณิพพุตมปิ ตํ ภควนฺตํ สรรณํ กจฺณามิ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ พุทฺธมามิกาคติ โน สงฺโฆ ธาเรตุ

1 อ่านว่า "เอเตหัง ภันเต สุจิระปะริณิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คัจฉามิ ธัมมัญจะ สังฆัญจะ พุทธะมามะโกติ มัง สังโฆ ธาเรตุ"

คำแปลสำหรับคนเดียวไม่ว่าหญิงหรือชายเหมือนกัน

คำแปลสำหรับหลายคนไม่ว่าหญิงหรือชาย เพิ่มจาก "ข้าพเจ้า" เป็น "ข้าพเจ้าทั้งหลาย"

เมื่อผู้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ กล่าววาจาเป็นภาษาบาลีพร้อมทั้งคำแปลจบแล้ว นั่งราบ ต่อจากนั้นพระอาจารย์พึงสั่งสอนให้รู้จักหัวข้อแห่งพระพุทธศาสนา เสร็จแล้วให้ผู้ประกาศตนรับศีล 5 เมื่อรับศีลจบแล้ว กราบ 3 หน นั่งราบ ถ้ามีเครื่องสักการะหรือของถวายสงฆ์ ก็ถวายตอนนี้ ต่อจากนั้นพระสงฆ์สวดอนุโมทนา ให้พร ผู้ประกาศตนพนมมือรับพร เสร็จแล้วคุกเข่ากราบอีก 3 ครั้งเป็นเสร็จพิธี

การทอดกฐิน

การทอดกฐิน เป็นพิธีกรรมทางศาสนาอย่างหนึ่ง มีกำหนดระยะเวลาเพียง 1 เดือน เริ่มตั้งแต่ วันแรม 1 ค่ำเดือน 11 จนถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 คิดโดยวันก็เพียง 29 วันพอดี ก่อนหน้านั้น หรือหลังจากนั้นทอดกฐินไม่ได้ เพราะเป็นกาลทาน ต้องทำภายในกำหนดเวลาเท่านั้น

เรื่องของการทอดกฐินเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ หรือต่อเนื่องมาจากเข้าพรรษา กล่าวคือ กล่าวตามพระวินัย ฤดูแล้งมีอยู่ 4 เดือน เริ่มแต่วันแรม 1 ค่ำเดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 แต่ท่านกำหนดให้เป็นฤดูกาลที่พระภิกษุจะจำพรรษาอยู่กับที่ ไม่ไปค้างแรมที่ไหน เพียง 3 เดือนแรก เหลือเดือนสุดท้ายไว้เพื่อให้เป็นระยะเวลาแสวงหาและทำจีวรสำหรับผลัดเปลี่ยนผ้านุ่งห่มของเก่าที่อาจขาดจากการใช้มาแล้ว เดือนสุดท้ายที่เหลือของฤดูแล้งนี้เป็นฤดูกาลทอดกฐิน คือระยะกาลที่ชาวบ้านจะอนุเคราะห์พระภิกษุผู้จำพรรษาครบ 3 เดือน ให้ได้มีผ้านุ่งห่มที่ทำใหม่ผลัดเปลี่ยนของเก่า

แต่ในสมัยโบราณผ้าห่มหายาก การทอดกฐินจึงเป็นการถวายผ้าที่จะใช้ทำเป็นจีวรสำหรับนุ่งห่ม หรือ ห่มซ้อนเพียงผืนใดผืนหนึ่งก็พอเรียกว่า "กฐิน" แล้ว ไม่จำเป็นต้องถวายให้ครบพระภิกษุทุกรูปในวัด แต่ก็เป็นประโยชน์คือ การเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้ร่วมในการกฐินนั้นสามารถแสวงหาผ้า เก็บผ้าไว้ทำจีวรผลัดเปลี่ยนได้ มีระยะกาลถึง 4 เดือนของฤดูหนาว ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุในวัดร่วมสามัคคีกันทำจีวรให้เสร็จในวันเดียวที่มีการทอดกฐิน

ความหมายของคำ

คำว่า "การทอด" หมายถึง "การวางลง" คำว่า "กฐิน" หมายถึง "ไม้สะดึง หรือไม้แบบ หรือกรอบไม้ที่ทำเป็นรูปจีวร" เพื่อให้ภิกษุผู้ไม่ชำนาญในการตัด การกะผ้า สามารถกะหรือตัดผ้าตามรูปแบบของไม้สะดึงนั้นได้ "การทอดกฐิน" หมายถึงการทอดผ้าหรือวางผ้าลงต่อหน้าพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์นำผ้านั้นไปวางทาบกับไม้สะดึง หรือกรอบไม้ที่ทำเป็นรูปแบบจีวร จะได้กะผ้า ตัดผ้าตามรูปแบบนั้น แล้วเย็บย้อมทำเป็นจีวรให้สำเร็จในวันนั้น ข้อที่ควรสังเกตก็คือ การทอดกฐินจะต้องมีสิ่งที่สำคัญที่สุดในพิธีกรรมนี้อยูอย่างหนึ่งคือ "ผ้ากฐิน" ซึ่งเป็นผ้าที่มีขนาดพอจะทำเป็นผ้าห่ม หรือผ้าห่มซ้อนของพระภิกษุผืนใดผืนหนึ่งได้ นอกจากนั้นจะถวายอะไรหรือไม่ ไม่สำคัญ

ความมุ่งหมายของการทอดกฐิน

เรื่องเดิมมีอยู่ว่า ภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ 30 รูป เดินทางไกลมาเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ยังไม่ทันถึงเมืองสาวัตถี อันเป็นที่ประทับ เพียงถึงเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ห่างถึง 6 โยชน์ก็ถึงวันเข้าพรรษาจำใจจำพรรษาอยู่ ณ เมืองสาเกตนั้นตลอด 3 เดือน เมื่อออกพรรษาแล้วก็เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้ามีจีวรใช้กลุ่มไปด้วยน้ำ พระพุทธเจ้าจึงทรงปรารภ

เหตุนี้อนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาตลอด 3 เดือน มีสิทธิ์ได้รับผ้ากฐิน และเมื่อได้กรานกฐินแล้ว ก็มีสิทธิ์แสวงหาผ้า หรือเก็บผ้าไว้ทำจีวรได้อีกต่อไปตลอด 4 เดือนฤดูหนาว ตั้งแต่บัดนั้นมา ชาวบ้านผู้มีศรัทธา เมื่อถึงฤดูกาลทอดกฐิน ก็นำผ้ากฐินไปถวายแต่สงฆ์ในวัดต่าง ๆ ตามศรัทธา เพื่อสงเคราะห์ให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสจัดทำจีวรและผลัดเปลี่ยน ต่อมาในภายหลังก็ใช้ผ้าสำเร็จรูปที่ทำเป็นจีวรเสร็จแล้วที่เดียวไม่ต้องเสียเวลาจัดทำใหม่ แต่ในบางวัดก็ยังรักษาประเพณีทางพระวินัยดั้งเดิม คือใช้ผ้าขาวมากะ ดัด เย็บ ย้อมเป็นจีวรให้เสร็จในวันนั้น ประเพณีเดิมมีแต่ผ้าขาวผืนเดียวที่ได้ขนาดจะจัดทำเป็นจีวรสำหรับนุ่ง หรือห่ม หรือห่มซ้อน ผืนใดผืนหนึ่งก็ใช้ได้ แต่ต่อมาก็มีการถวายของเพิ่มเติมที่เรียกว่าบริวารกฐิน เช่น เครื่องมือช่างไม้สำหรับวัด บาตร ที่นอน หมอน มุ้ง และของที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์อื่น ๆ รวมทั้งมีการถวายของใช้ที่ควรแต่พระสงฆ์เป็นรายรูปหมดทั้งวัดด้วย ทั้งนี้ไม่มีการบังคับแต่อย่างใด ข้อสำคัญเมื่อมีผ้าที่จะใช้เป็นผ้ากฐินได้ ก็ใช้ได้แล้ว สิ่งที่จะต้องตามมากับการทอดกฐินก็คือวัฒนธรรมและประเพณี เช่น การแห่กฐิน การแข่งเรือ การแจกข้าวห่อ การแจกส้ม แจกอ้อยแก่ผู้ที่ไปร่วมในงาน ตลอดจนการเดินทางไกล ข้ามอำเภอ ข้ามจังหวัดไปทอดกฐิน ณ อำเภอ หรือจังหวัดอื่น กลายเป็นได้เดินทางไปถิ่นอื่น ซึ่งได้รับความสนุกสนาน การพักผ่อน และได้บุญกุศลไปในขณะเดียวกัน

พิธีทอดกฐิน

เมื่อนำผ้ากฐิน พร้อมทั้งเครื่องบริวารไปถึงวัด และตั้งไว้ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์เสร็จแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าจะกล่าวนำถวายผ้ากฐิน ดังต่อไปนี้

แบบที่ 1 กล่าวถวายกฐินที่ใช้จีวรสำเร็จรูป เย็บย้อมเรียบร้อยแล้ว

"อิม สปริวาร กฉินจิวรทุส ตงนตส โอโนชยาม" ¹ (3 ครั้ง) คำแปล "ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้แด่พระสงฆ์"

แบบที่ ๒ คำถวายกฐินที่ใช้ผ้าขาว เพื่อให้พระสงฆ์ กะ คัด และเป็นข้อมเอง

"อิม ภนเต สปริวาร กฉินทุส ตงนตส โอโนชยาม สาธุ โน ภนเต สงโฆ อิม สปริวาร กฉินทุส ปฏิคคณหาตุ ปฏิคคเหตวา จ อิมินา ทุสเสน กฉิน อตฺตระตุ อมหากั ทิมาเรตฺตํ หิตาย สุขาย"² คำแปล "ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐิน กับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน กับทั้งบริวารนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานกฐินด้วยผ้านี้เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ"

กฐิน 3 ชนิด

ก่อนจบเรื่องกฐิน ใครชี้แจงให้ทราบชนิด หรือประเภทของกฐินบ้างเล็กน้อยเพื่อประดับความรู้ ความจริงกฐินมีเพียงอย่างเดียว คือการถวายผ้าแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ 3 เดือนในแต่ละวัดเท่านั้น แต่ที่แบ่งออกเป็น 3 ชนิด หรือ 3 ประเภท ก็เนื่องด้วยวิธีการของเจ้าภาพดังนี้

1 กฐินหลวง คือกฐินที่ทอด ณ พระอารามหลวง หรือวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง จะเสด็จทอดกฐินด้วยพระองค์เองบางวัด นอก

1 อ่านว่า "อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโนชยามะ"

2 อ่านว่า "อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโนชยามะ สาธุ โน ภันเต สงโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปฏิคคณหาตุ ปฏิคคเหตวา จ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อตฺตระตุ อมหากัง ทิมาเรตตัง หิตายะ สุขายะ",

จากนั้นจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทอดแทนพระองค์ หรือพระราชทานแก่ส่วนราชการ บริษัท ห้างร้าน พ่อค้าประชาชนรับไปดำเนินการทอดที่เรียกว่ากฐินพระราชทาน อย่างไรก็ตาม ก็จะมีของหลวงที่เป็นหลักในการกฐิน เช่น ผ้ากฐิน นอกจากนั้นเป็นเรื่องที่ผู้รับพระราชทานจะจัดหาเอง วัดหลวงหรือพระอารามหลวงทั่วพระราชอาณาจักร มีประมาณ 160 วัด และอาจเพิ่มขึ้นได้อีกตามที่จะทรงรับวัดที่สมควรไว้เป็นพระอารามหลวง

2 กฐินราษฎร์ คือกฐินที่ชาวบ้านทอดกันเองตามศรัทธาตามวัดต่าง ๆ ที่ไม่ใช่พระอารามหลวง ประมาณ 2 หมื่นกว่าวัดทั่วราชอาณาจักร

3 จุลกฐิน แปลว่า กฐินน้อย ซึ่งที่จริงควรเรียกว่า มหากฐิน ซึ่งแปลว่ากฐินใหญ่ แต่ที่ไม่เรียกกฐินใหญ่อาจจะเพราะเกรงว่าจะไปเทียบเท่ากฐินหลวงก็ได้ จุลกฐินต้องการความพร้อมเพรียงและการลงทุนสูง คือ การเตรียมการต่าง ๆ จะต้องให้เสร็จในวันนั้นทั้งหมด ตั้งแต่ปลูกฝ้าย (การปลูกฝ้าย เป็นการสมมติ โดยนำฝ้ายที่เติบโตมีดอกมีผลแก่ พอลงจะเก็บ มาทำเส้นด้ายแล้ว มาทำเป็นปลูกแล้วก็เก็บฝ้าย เพื่อไปทอ และทำเป็นเส้นด้ายต่อไป) เก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย กรอด้าย ทอผ้า กะ ดัด เย็บ ย้อมให้เสร็จในวันเดียว ซึ่งต้องมีบุคคลผู้ร่วมงานเป็นร้อย ๆ คน จึงจะทำได้สำเร็จ แต่ก็เป็นการเล่นสนุกสนาน ในการบุญการกุศล ที่ต้องเร่งทำให้เสร็จทันเวลา

กฐินทั้ง 3 ประเภทนี้ มีคำถวาย และพิธีทางศาสนาอย่างเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

การทำบุญ

คำว่า "การทำบุญ" หมายถึง การทำความดีงามต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดความสุข ความเจริญ กล่าวโดยคำแปล "บุญ" แปลว่า "ชำระ หรือล้าง" ได้แก่ชำระ หรือล้างความชั่ว

ในจิตใจของเรา อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่คนทั่วไปมักเข้าใจผิดว่า การทำบุญหมายถึงเพียงการใส่บาตร หรือการเลี้ยงพระเท่านั้น ความจริงขึ้นชื่อว่า การทำคุณงามความดีทุกชนิดเป็นการทำบุญทั้งสิ้น การทำคุณงามความดีอื่นๆ เช่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ การรักษาศีล การทำสมาธิภาวนา การฟังธรรม หรือคำสั่งสอน การช่วยเหลือผู้อื่น เช่น จูงคนสูงอายุ หรือจูงเด็กข้ามถนน ล้วนแต่เป็นการทำบุญทั้งสิ้น การทำบุญดังกล่าวนี้ ไม่ต้องมีพิธีกรรมอะไร ส่วนการนิมนต์พระมา สวดมนต์ และฉันอาหารที่บ้านในงานต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับคนหลายคน เช่น เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และแขกรับเชิญ เป็นต้น ถ้ารู้ไว้ย่อ ๆ บ้างก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในการที่เราจะทำที่บ้านของเราเอง หรือในคราวที่เราไปช่วยเหลือผู้อื่น

การทำบุญโดยนิมนต์พระมาฉันที่บ้านนั้น อาจแบ่งได้เป็นสองอย่างคือ ในงานมงคล เช่น ทำบุญอายุ ขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลสมรส หรือการทำบุญเพื่อสวัสดิมงคลประจำปี ฯลฯ ในงานอวมงคล หรืองานศพ งานทำบุญเจ็ดวัน ห้าสิบวัน หรือร้อยวัน ฯลฯ ซึ่งต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าหลายอย่าง เช่น การนิมนต์พระ การจัดที่บูชา การจัดที่นั่งสำหรับพระที่จะมาในพิธี เป็นต้น

การเตรียมการ

เมื่อกำหนดว่าจะทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน หรือที่ไหนก็ตาม การนิมนต์พระสงฆ์ล่วงหน้า เพราะการนิมนต์ในเวลากระชั้นชิด ท่านอาจติดงานอื่นที่ท่านนิมนต์ไว้แล้วก็ได้ การนิมนต์ถ้าจะเขียนข้อความเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อความชัดเจนก็จะเป็นการดี เช่น นิมนต์พระสงฆ์ กี่รูป เจาะจงรูปใดบ้างหรือไม่ ถ้าเจาะจงหลายรูปควรมีหนังสือนิมนต์เป็นรายรูป ถ้าเจาะจงแต่พระที่เป็นประธานสงฆ์รูปเดียว นอกนั้นให้ท่านนิมนต์กันเอง ก็ใช้หนังสือนิมนต์เพียง

ฉบับเดียว หนังสือนิมนต์ควรบอกให้ชัดเจนว่า เนื่องในงานอะไร เพื่อท่านจะได้ใช้บทสวด ได้ถูกต้องตามลักษณะของงาน นอกจากนั้น ควรให้มีข้อความเกี่ยวกับ วัน เวลา สถานที่ ตลอดจน จะให้ท่านไปเอง หรือจะจัดยานพาหนะรับส่งอย่างไร ก็ควรกล่าวไว้ด้วย

การเตรียมการประการที่หนึ่ง คือการจัดสถานที่ จัดตั้งที่บูชาประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งดอกไม้ รูป เทียน สายสิญจน์ และบาตรน้ำมนต์ (ถ้ามีหม้อน้ำมนต์อยู่แล้ว ก็ไม่ต้องใช้บาตร หม้อน้ำมนต์นั้นทำด้วยดินอ่อนบ้าง ทำด้วยโลหะรมสีดาบ้าง มีฝาปิด) พร้อมเทียนปักที่ปากบาตรน้ำมนต์ และจัดที่นั่งของพระสงฆ์เท่าจำนวนที่นิมนต์ไว้ โดยหลักการโต๊ะหมู่บูชาหรือที่ประดิษฐานพระพุทธรูป จะต้องอยู่ทางขวามือของพระสงฆ์ การวางสายสิญจน์รอบบ้าน และการตั้งบาตรน้ำมนต์นิยมทำเฉพาะในงานมงคล อีกประการหนึ่ง การวางสายสิญจน์รอบบ้านแล้ว ให้มาวางรอบที่ฐานพระพุทธรูป และวางกลุ่มด้ายที่เหลือไว้ในพาน เพื่อให้พระคล้อยออก ถือพนมเวลาสวดมนต์ ก็ดี การตั้งน้ำมนต์เพื่อให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์ทำน้ำมนต์เพื่อประพรมให้เกิดสวัสดิมงคลก็ดี มีข้อข้อกำหนดในคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นเพียงประเพณีที่ทำสืบต่อกันมา ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ไม่มีการบังคับ จะมีก็ได้ไม่มีก็ได้ รวมทั้งการเตรียมที่กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ก็ไม่มีการบังคับในทางศาสนา จะมีก็ได้ไม่มีก็ได้เช่นเดียวกัน เพราะถ้าไม่มีเพียงตั้งใจอุทิศส่วนกุศลแก่บุคคลที่เราประสงค์จะแผ่ส่วนกุศลไปให้ก็สำเร็จประโยชน์ได้เท่ากัน เพียงแต่ว่าถ้ามีเครื่องอุปกรณ์ตามประเพณีนิยมครบถ้วน ก็เป็นการได้ทำบุญตามทางของพระพุทธศาสนาด้วย ได้รักษาวัฒนธรรม และประเพณีนิยมไว้ด้วย และผู้ปฏิบัติก็ควรจะต้องรู้อย่างไรเป็นข้อกำหนดทางศาสนา อย่างไรเป็นข้อกำหนดทางวัฒนธรรม และประเพณีนิยม จะได้ปฏิบัติด้วยความรู้ ไม่สับสนว่าทำตามๆกัน

การเตรียมการประการที่สาม คือการจัดอาหารเลี้ยงพระ ตลอดจนของถวายพระที่เรียกว่า เครื่องไทยธรรม ซึ่งหมายถึงของถวายตามแต่จะศรัทธา ไม่มีกำหนดมากนัก ใช้

ถวายเมื่อพระฉันเสร็จแล้ว ถ้าเป็นงานอวมงคล หรืองานศพก็เตรียมผ้าที่จะทอดเวลาบังสุกุล จะเป็นผ้าขาวหรือผ้าเหลืองก็ได้ นอกจากนั้นก็เกี่ยวกับการเตรียมยานพาหนะรับส่งพระ ถ้ามิได้กำหนดให้ท่านไปและกลับของท่านเอง ทั้งนี้แล้วแต่จะตกลงกัน

การเตรียมประการที่สี่ คือ ถ้าเป็นการทำบุญในงานศพ จะเป็นงานทำบุญเจ็ดวัน ห้าสิบวัน หรือร้อยวันก็ตาม ควรเตรียมโยงสายสิญจน์จากหีบศพ (ถ้ายังมีได้เผาและเก็บไว้ที่บ้าน หรือที่ป่าเพ็ญกุศลนั้น) ถ้าเผาแล้ว มีที่ใส่อัฐิ คือกระดูกของผู้ตาย ก็ใช้สายสิญจน์โยงจากที่ใส่อัฐิมาไว้ให้ต่อกับผ้าที่เรียกว่าภูเขาโยง วางไว้ที่ใกล้ที่บูชา เมื่อพระสวดมนต์จบแล้วฉันอาหารเสร็จแล้วเจ้าภาพจึงตั้งผ้าที่เรียกว่าภูเขาโยงที่พับไว้ให้เป็นแนวยาวมาเบื้องหน้าของพระสงฆ์ แล้วทอดผ้าบนภูเขาโยงนั้น ให้พระสงฆ์ชักบังสุกุล เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย

ขั้นตอนของการปฏิบัติในวันงาน

เมื่อพระมาถึงบ้าน มีการถวายน้ำล้างเท้า มีผ้าเช็ดเท้าไว้ให้ โดยปกติน้ำที่ถวายล้างเท้า ไม่นิยมรดไปบนหลังเท้า ราดลงไปกับพื้นให้ท่านเอาเท้าแตะ แล้วเช็ดก็พอแล้ว

เมื่อเข้านั่ง ณ ที่ซึ่งจัดไว้เรียบร้อยแล้ว มีการถวายน้ำดื่ม เช่น น้ำเย็น หรือน้ำร้อน น้ำชาสุดแต่เจ้าภาพจะเตรียมไว้ ได้เวลาที่กำหนด มีการอาราธนาศีล คือขอให้พระให้ศีล เมื่อท่านให้ศีลจบแล้ว จึงอาราธนาพระปริตร คือขอให้ท่านสวดมนต์ เมื่อท่านสวดมนต์ถึง อเสวนา จ พาดานํ อันเป็นสุภาวิตเริ่มต้นแห่งมงคลสูตร เจ้าภาพจุดเทียนที่บาตรน้ำมัน แล้วประเคนบาตรน้ำมันนั้นแด่พระภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์ คำว่าประเคนหมายความว่า เอามือจับยกขึ้นส่งให้ด้วยอาการแสดงความเคารพ

ในสมัยก่อนการสวดมนต์ทำติดต่อกันถึงสองวัน คือสวดมนต์เย็นวันหนึ่ง รุ่งขึ้นสวดมนต์แล้วถวายอาหารเช้าอีกวันหนึ่ง เรียกว่าสวดมนต์เย็นฉันเช้า ในสมัยปัจจุบันถ้าเป็น

งานใหญ่จริง ๆ จึงจะทำเช่นนั้น โดยทั่วไปมักจะทำเป็นงานวันเดียว คือสวดมนต์เช้า แล้วถวายอาหารเช้าบ้าง สวดมนต์ตอนสาย ประมาณ 10.00 นาฬิกาส่งไปแล้ว แล้วถวายอาหารเพล คืออาหารมื้อกลางวันบ้าง การรวมงานสองวันให้เหลือเพียงงานเดียวนี้นี้ รวมเรียกว่า สวดมนต์ฉันเช้าบ้าง ฉันเพลบ้าง แล้วแต่จะกำหนดเวลาไหน ซึ่งสะดวกแก่เจ้าภาพ

การใส่บาตร หรือ ตักบาตร ในระหว่างเวลาที่พระสวดมนต์ตอนเช้า หรือตอนสาย มักจะกระทำเฉพาะในงานมงคลสมรสที่ให้อุปาสาวตักบาตรด้วยกัน ในงานประเภทอื่น นำอาหารมาถวายเมื่อสวดมนต์จบแล้ว ในงานมงคลสมรสที่มีการใส่บาตร หรือตักบาตรนั้น พอสวดมนต์ไปได้สักครู่หนึ่งก็ใส่บาตรได้ และเมื่อสวดมนต์ใกล้จะจบก็นำบาตร และสำหรับอาหารไปตั้งไว้ล่วงหน้า พอสวดมนต์จบก็ถวายให้ฉันได้ทันที ไม่เสียเวลา

การถวายอาหารให้พระฉัน ถ้าทำแยกเป็นที่ ๆ รูปละที่ได้ก็ควรทำ ถ้าไม่สะดวกจะให้พระฉันรวมกัน ควรมีช้อนกลาง สำหรับตักอาหารจากสำรับกับข้าว มาใส่ในจาน หรือในบาตรของท่าน ภาชนะนี้ควรถวายเป็นที่ ๆ อยู่ให้ปันกัน เพราะในวินัยห้ามไว้มิให้พระฉันอาหารในภาชนะเดียวกัน เมื่อมีช้อนกลางซึ่งตักอาหารมาใส่ในจาน หรือในบาตร จึงช่วยให้ไม่ฉันอาหารร่วมภาชนะเดียวกัน และในทางวินัยห้ามไว้มิให้พระตักน้ำในภาชนะเดียวกัน การถวายภาชนะน้ำเป็นแก้ว หรือขันน้ำแยกเป็นรูป ๆ ไปจึงเป็นการช่วยให้พระได้ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัย ส่วนกระโถนใช้ร่วมกันได้

เมื่อพระฉันเสร็จแล้ว จึงถวายสิ่งของที่เตรียมไว้ เช่น ดอกไม้ รูปเทียน และของใช้อื่น ๆ ที่ควรแก่พระ

เมื่อพระรับของถวายเสร็จแล้ว จึงถึงวาระอนุโมทนา คือสวดคำให้พร ในระหว่างที่พระผู้เป็นหัวหน้า กล่าวคำว่า "ขอ....." เป็นเวลาที่เจ้าภาพจะกรวดน้ำ คือเทน้ำลงใน

ภาษาจะรองรับ เมื่อท่านกล่าวถึงคำว่า “...มณิโชติโรธ ยธา” ควรเทน้ำลงในภาษาจะให้หมด แล้ววางที่ใส่น้ำลงข้าง ๆ ภาษาที่รองรับน้ำ แล้วพนมมือฟังพระสวด ตั้งแต่ “สัพพัตโต.....” ไปจนจบการกรวดน้ำเป็นประเพณีให้ส่วนบุญ หรือแบ่งส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีคำสวดเป็นภาษาบาลียาวบ้างสั้นบ้าง ซึ่งจะกล่าวถึงในขั้นต่อไป ถ้าว่าภาษาบาลีไม่ได้ ก็นึกในใจอุทิศส่วนบุญให้แก่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง และผู้ล่วงลับไปแล้วอื่น ๆ ตามแต่จะตั้งใจ อุทิศให้แก่ใคร การกรวดน้ำมีได้สำคัญที่มีน้ำกรวดหรือไม่ แต่สำคัญที่การตั้งใจแบ่งส่วนบุญ ให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือแก่ใครก็ตามที่เราประสงค์จะอุทิศให้ แต่การใช้ภาษาจะน้ำ และ ภาษาจะรองรับน้ำในประเพณีกรวดน้ำ ถือเป็นเพียงประเพณีการให้ของที่มอบให้ด้วยมือไม่ได้ ก็ใช้วิธีกรวดน้ำแทน รวมความว่า การใช้ภาษาจะน้ำในการกรวดน้ำ เป็นวัฒนธรรม และประเพณี การตั้งใจอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นศาสนพิธี หรือพิธีกรรมทางศาสนาที่ถึงาม เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่เวทีย หรือความปวารณาดีต่อผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือต่อใคร ๆ ที่ผู้อุทิศส่วนกุศลประสงค์จะแผ่ส่วนบุญไปให้

อนึ่ง ในงานทำบุญนั้น ไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืออวมงคลก็ตาม ถ้านิมนต์พระ มาแสดงพระธรรมเทศนา ก็จะต้องเตรียมการจัดธรรมาสน์ คือที่นั่งแสดงธรรม เตรียมเทียน สำหรับจุดตั้งไว้ใกล้ธรรมาสน์ ซึ่งสมัยก่อน ใช้จุดเพื่อให้อ่านหนังสือเทศน์ แต่สมัยนี้ จุด เพื่อเป็นเครื่องหมายเริ่มพิธีในการแสดงธรรม เมื่อเจ้าภาพจุดเทียนสำหรับพระเทศน์แล้ว พระจะขึ้นธรรมาสน์ เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้ว มีการอาราธนาศีล เมื่อรับศีลจบแล้ว มีการ อาราธนาธรรม เมื่อพระเทศน์จบแล้ว และสวดอนุโมทนา มีการกรวดน้ำอุทิศแก่ผู้ที่ล่วงลับ ไปแล้ว สุดท้ายเจ้าภาพจะอุทิศให้

การอาราธนาศีล การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม จะกล่าวถึงในเรื่อง ศาสนพิธีว่าด้วยการทำบุญในชั้นประถมปีที่ 6

บทที่ 6

ศาสนพิธี

(ชั้นประถมปีที่ 6)

การทอดผ้าป่า

คำว่า "การทอดผ้าป่า" มีความหมายสองตอน คือ "การทอด" กับ "ผ้าป่า" คำว่า "การทอด" หมายถึง "การวางลง" หรือ "การพาด" ส่วนคำว่า "ผ้าป่า" หมายถึง "ผ้าที่สมมติว่าถูกทอดทิ้งไว้ในป่า โดยไม่มีเจ้าของทวงแทน" ฉะนั้นการทอดผ้า จึงหมายถึง การวางหรือการพาดผ้าที่ไม่มีเจ้าของทวงแทนไว้ในที่ซึ่งเป็นป่า หรือสมมติให้เป็นป่า เพื่อเป็นการสงเคราะห์พระภิกษุ ให้มีผ้าใช้โดยไม่ต้องเที่ยวขอเขา

เรื่องเดิมมีอยู่ว่า ผ้าถุงหมสำหรับพระภิกษุนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้หาเอาอย่างง่าย ๆ ไม่ต้องรบกวนชาวบ้าน โดยเที่ยวเก็บผ้าที่ทิ้งไว้ตามกองขยะบ้าง ตามป่าช้าบ้าง นำมาเพลาะ คือ เย็บติดเข้าด้วยกัน เพราะธรรมดาผ้าที่ทิ้งนั้น ย่อมเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ยากที่จะหาผืนใหญ่ ๆ ได้ เมื่อนำเศษผ้ามาติดต่อกันให้เป็นผืนแล้ว ก็นำมาซัก ทำความสะอาด และเย็บ ย่อม เป็นผ้าสำหรับนุ่งหมของภิกษุ

นอกจากนั้น พระภิกษุบางรูป ถือการใช้ผ้า "บังสุกุล" คือ "ผ้าเปื้อนฝุ่น" ที่เก็บเอาตามถนนหนทาง ตามกองขยะ หรือ ตามที่ต่าง ๆ มาปะติดปะต่อ แล้วทำเป็นจีวรนุ่งหมเท่านั้น ไม่ยอมใช้ผ้าที่ชาวบ้านถวาย เพื่อจะเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และหัดจิตใจมิให้เลื่อมของใช้ที่ดี หรือต้องการความสะดวกสบายมากเกินไป เมื่อรวมเข้ากับการที่ในวินัยสำหรับภิกษุ มีข้อกำหนดมิให้ภิกษุเที่ยวขอผ้าจากชาวบ้าน แต่ให้พยายามแสวงหาเศษผ้าเอาตามมีตามได้นี้

เป็นเหตุให้ชาวบ้านที่มีศรัทธา คิดหาทางสงเคราะห์พระภิกษุ ด้วยการนำผ้าเป็นผืนไปพาดไว้กับกิ่งไม้บ้าง ตามต้นไม้ในป่าที่มีภิกษุเดินผ่านบ้าง เพื่อให้ภิกษุเก็บมาใช้เป็นส่วนตัว ในฐานะเป็นผ้า “บังสุกุล” คือ “ผ้าเปื้อนฝุ่น” ซึ่งไม่มีเจ้าของ ประเพณีการสงเคราะห์แบบนี้ เลยกลายมาเป็นประเพณีการทอดผ้าป่าสืบมา

เมื่อถือเอาเรื่องของ “ผ้าป่า” เป็นจุดหมายแล้ว ก็มีการเพิ่มเติมบริวาร คือเครื่องประกอบของผ้าป่าอีกหลายอย่าง รวมทั้งการหากิ่งไม้สดมาปัก เอาผ้าสำเร็จรูปพาดบนกิ่งไม้นั้น นำเอาผลไม้ เช่น กัลยง อ้อย ส้ม มาวางกองไว้ในบริเวณใกล้เคียง และเพื่อให้เป็นอาถรรพ์ สัญญาณแจ้งให้พระภิกษุทราบว่ามีผู้มาทอดผ้าป่า จะได้มาชักผ้าไปใช้ตามประสงค์ จึงมีการจุดประทัดให้มีเสียงดัง แต่ในที่บางแห่งก็นิมนต์พระไปชักเป็นกิจจะลักษณะ นานเข้าก็เลยมีการคิดคำถวายผ้าป่าขึ้น เพื่อผู้ร่วมการกุศลหลาย ๆ คนจะได้กล่าวคำถวายตามที่มีหัวหน้าถวาย การถวายผ้าป่าแบบเดิมคือ นำผ้าไปวางไว้ หรือ พาดไว้โดยไม่บอกให้รู้ แต่ให้ภิกษุไปเก็บมาใช้ประโยชน์เอง แต่ต่อมาได้กลายเป็นการทอดผ้าป่าที่มีคำถวายเป็นพิธีขึ้นมา นอกจากนั้น ในสมัยหลัง มีการรวบรวมหนังสือไปถวายตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนในละแวกนั้นได้ใช้ประโยชน์ ที่เรียกว่าทอดผ้าป่าหนังสือ เป็นการดัดแปลงเรื่องเดิมให้เป็นประโยชน์ ในทางอื่นเพิ่มขึ้น

คำถวายผ้าป่า ในภาษาบาลีหาได้เรียกว่า “ผ้าป่า” ไม่ แต่เรียกว่าผ้า “บังสุกุล” คือ “ผ้าเปื้อนฝุ่น” เพื่อให้เข้าลักษณะผ้าที่เขาทิ้งแล้วในที่นั้น ๆ เพื่อพระที่ถือ ไม่รับผ้าที่ชาวบ้านถวายจะได้ชื่อว่าใช้ “ผ้าบังสุกุล”

คำถวายผ้าป่า

เมื่อเรื่องเดิมกลับกลายเป็น ประเพณีเดิมที่ไม่มีการถวายต่อหน้าพระ มากลายเป็นพิธีถวายผ้าป่าขึ้น จึงได้มีการคิดคำถวายเพื่อใช้สำหรับผู้มีศรัทธาถวายผ้าป่าดังนี้

“อิมานิ มยฺ ภนฺเต ปัสสูกจิวฺรานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต
สงฺโฆ อิมานิ ปัสสูกจิวฺรานิ ปฏิกกณฺหาตุ อมหากํ ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขาย”¹

(คำแปล) “ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวาย ผ้าบังสุกุล (ผ้า
เปื้อนฝุ่น) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ของพระสงฆ์จงรับ ผ้าบังสุกุล กับทั้ง
บริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ”

หมายเหตุ : คำถวายตามแบบนี้ แสดงว่าผ้าที่ทอดนั้นอยู่ใกล้ ถ้าอยู่ไกลใช้ว่า “เอตานิ”
แปลว่า “เหล่านั้น” อนึ่ง คำถวายแบบนี้ แสดงว่ามีผ้าที่ถวายหลายผืน ถ้ามีผืนเดียวเปลี่ยน
เฉพาะคำว่า “เอตานิ” เป็น “เอตํ” “ปัสสูกจิวฺรานิ สปริวารานิ” เป็น “ปัสสูกจิวฺรํ สปริวารํ”
ทุกแห่ง คำแปลก็ตัดคำว่า “ทั้งหลาย” และคำว่า “เหล่า” ออกเพื่อมิให้เข้าใจว่าหลายผืน

การทำบุญ

ในบทที่ว่าด้วยการทำบุญสำหรับชั้นประถมปีที่ 5 ได้กล่าวถึงการทำบุญไว้แล้วว่า
หมายถึง การทำคุณงามความดีต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดความสุข ความเจริญ และได้กล่าว
แล้วว่า “บุญ” แปลว่า “ชำระ หรือล้าง” ได้แก่ชำระหรือล้างความชั่วในจิตใจของเรา อันได้แก่
ความโลภ ความโกรธ และความหลง

สำหรับชั้นประถมปีที่ 6 นี้ จะขยายความของการทำบุญ ประเภทที่เกี่ยวกับการ
นิมนต์พระมาที่บ้านเพื่อเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจต่อไปอีกพอสมควร

ข้อที่เพิ่มเติมในขั้นนี้คือ การอาราธนาศีล การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม
และการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

¹ อ่านว่า “อิมานิ มยฺยัง ภันเต ปัสสูกจิวฺรานิ สะปริวารานิ สงฺฆัสสะ โอโณชยามะ สาธุ
โน ภันเต สงฺโฆ อิมานิ ปัสสูกจิวฺรานิ ปฏิกกณฺหาตุ อัมหากัง ทิฆมรตฺตัง หิตายะ สุขายะ”

การอาราธนาศีล

คือการขอให้พระเป็นผู้ให้ศีล ผู้ร่วมในพิธีเป็นผู้รับศีล เป็นศาสนพิธีที่นิยมกระทำกันในการทำบุญทุกประเภท เป็นการเริ่มต้นพิธีกรรมด้วยตั้งใจจะประพฤติตนให้บริสุทธิ์สะอาด ด้วยการอาราธนาศีล หรือขอศีล แล้วกล่าวถ้อยคำตามที่พระสงฆ์ให้ศีล อันเป็นข้อความแสดงความตั้งใจว่า จะเว้นจาก การฆ่า การลักขโมย การประพฤติผิดในกาม การพูดปด และการดื่มสุราเมรัย การอาราธนาศีลนี้ ทุกคนควรอาราธนาศีลดัง ๆ พร้อม ๆ กัน มีข้อความ เป็นภาษาบาลีดังต่อไปนี้

“มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถา ย ติสฺระณณ สห ปญฺจ สីลานิ บาจาเม
 ทุติยํปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถา ย ติสฺระณณ สห ปญฺจ สีลานิ บาจาเม
 ตติยํปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถา ย ติสฺระณณ สห ปญฺจ สีลานิ บาจาเม”¹

คำแปล

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล 5 พร้อมทั้ง สรณะ (คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นสรณะ คือที่พึ่งทางจิตใจ) เพื่อรักษาเป็นข้อ ๆ (หมายความว่า เมื่อรักษาเป็นข้อ ๆ ข้อไหนบกพร่อง ข้ออื่นก็ยังสมบูรณ์ดีไม่บกพร่องทั้งหมด)”

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! แม้ครั้งที่สอง.....”

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้าทั้งหลายขอศีล 5 พร้อมทั้ง สรณะ เพื่อรักษาเป็นข้อ ๆ”

¹ อ่านว่า “มะยัง ภันเต วิสุัง วิสุัง รกฺขณฺตถา ย ติสระณณ สหะ ปญฺจะ สีลานิ บาจาเม, ทุติยัมปิ..... ตะติยัมปิ....”

การอาราธนาพระปริตร

คำว่า "ปริตร" หรือ "ปริตต" แปลว่า "ป้องกันหรือคุ้มครองรักษา" หมายถึงบทสวดมนต์ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า สอนให้กระทำความดีเป็นสวัสดิมงคล (มงคลสูตร) สอนสิ่งที่เป็นรัศนะ หรือแก้วอันประเสริฐ (รัตนสูตร) เป็นต้น บทสวดมนต์เหล่านี้ มีคติสอนใจ และถ้าใครนำไปประพฤติปฏิบัติตาม ก็จะคุ้มครองป้องกันผู้นั้นให้พ้นจากความเสื่อม ความวุ่นวายเดือดร้อน ก่อให้เกิดสวัสดิมงคล ถ้าบทสวดมนต์ที่ใช้ในงานอวมงคล ก็มีคติสอนใจให้รู้จักคิดหาเหตุผล เตือนใจตนเอง ให้รู้เห็น ให้พิจารณาสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายที่ไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตน จะได้ไม่เศร้าโศกเสียใจ ตั้งหน้าบำเพ็ญคุณงามความดีต่อไป คำอาราธนาพระปริตรมีดังต่อไปนี้

1- วิปตติปฏิพาหยา สัพพสมปตติสิทธิยา

สัพพทุกขวินาสา ยปริตตํ พุทธ มงคลํ

วิปตติปฏิพาหยา สัพพสมปตติสิทธิยา

สัพพภยวินาสา ยปริตตํ พุทธ มงคลํ

วิปตติปฏิพาหยา สัพพสมปตติสิทธิยา

สัพพโรกวินาสา ยปริตตํ พุทธ มงคลํ

คำแปล

"ขอท่านทั้งหลายจงสวดพระปริตรอันเป็นมงคล เพื่อห้ามเสียดังความวิบัติ เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง เพื่อความพินาศแห่งทุกข์ทั้งปวง

1 อ่านว่า "วิปตติปฏิพาหยา สัพพะสมปตติสิทธิยา สัพพะทุกขะวินาสา ยะปริตตัง พุทธะ มังคะลัง สัพพะภยะ สัพพะโรกะ"

“ขอท่านทั้งหลาย..... เพื่อความพินาศแห่งภัยทั้งปวง”

“ขอท่านทั้งหลาย..... เพื่อความพินาศแห่งโรคทั้งปวง”

หมายเหตุ: ข้อความที่ละไว้ หรือทำเครื่องหมาย ไว้ หมายความว่า เข้ากับ
ข้อแรก เปลี่ยนเพียงคำบางคำเท่านั้น

การอาราธนาธรรม

การอาราธนาธรรม คือการขอให้พระสงฆ์แสดงธรรมให้ฟัง แต่คำอาราธนาเป็น
ภาษาบาลีนั้น เป็นข้อความที่ ห้าสหัมบดีพรหม กล่าวอาราธนาให้พระพุทธเจ้าทรงแสดง
ธรรม เพื่อโปรดประชาสัตว์ พระพรหมที่อาราธนาให้ทรงแสดงธรรมนั้น เมื่อถอดความแล้ว
ก็ได้แก่ พระเมตตา พระกรุณาของพระพุทธเจ้านั้นเอง ที่มาเตือนพระหทัยของพระองค์
ให้ทรงแสดงธรรม คำอาราธนาว่าดังนี้

¹ “พรพฺพมา จ โลกธปฺปตี สหมฺปติ

กตฺถอญฺชลี อนุธวํ อยะจถ

สันตฺธิธ สตฺตคาปฺปราชฺกษชาติกา

เทเสตุ ธมฺมํ อนุกฺมปิณํ ปชํ”

¹ อ่านว่า “พรพฺพมา จะ โลกธปฺปเตติ สะหัมปะติ

กัตถอญฺชลี อนุธวะวัง อะยะจะอะ

สันตฺธิธะ สัตตะคาปปะระกัษชะชาติกา

เทเสตุธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง”

คำแปล

“ท้าวสหมบดีพรหมผู้เป็นใหญ่แห่งโลก ได้กระทำอาณัติแล้ว กราบทูลขอพรอัน
ประเสริฐว่า สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ประเภทที่มีรูปลินจักษุน้อยพอมิ (คือ พืชที่มีผู้ไม่ไ้
เกินไป พืชจะฟังคำสั่งสอนรู้เรื่องก็ยังมี) ขอพระองค์จงทรงแสดงธรรม อนุเคราะห์ประชาสัตว์
พวกนี้เถิด”

การกรวดน้ำ หรือการแผ่ส่วนกุศล

ความจริงการแผ่ส่วนบุญ ส่วนกุศลที่เราได้ทำแล้วแก่ มารดา บิดา ญาติ มิตร
หรือผู้เคารพนับถือ ตลอดจนแก่สรรพสัตว์นั้น เป็นประเพณีอันดีงามอย่างหนึ่ง ที่แสดงออก
ถึงความกตัญญูรู้คุณ และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ตามหลักการทางศาสนานั้น การแผ่ส่วน
บุญกุศล เพียงเราตั้งใจอุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำแล้ว แก่ผู้ที่ประสงค์จะแผ่ไปให้ก็ได้แล้ว
ไม่ต้องกรวดน้ำก็ได้ แต่การกรวดน้ำก็เป็นประเพณีอันหนึ่ง ในการให้ของที่ไม่สามารถจะ
หยิบยื่นให้แก่กันด้วยมือ ก็ใช้การเทน้ำลงในมือของผู้รับแทน เช่นเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวาย
ปาฬี หรือเวฬุวนาราม ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาที่ทรงหลังทักษิณาทก คือเทน้ำลงใน
พระหัตถ์ของพระพุทธเจ้า หรือเมื่อพระเวสสันดรให้ช้างแก่คณะพราหมณ์ ที่มาทูลขอ
ก็มีได้อุ้มช้างให้ แต่ทรงเทน้ำลงในมือของพราหมณ์ เป็นเครื่องแสดงว่าทรงมอบให้แล้ว
เพราะฉะนั้น จึงแยกได้ว่า การตั้งใจแผ่ส่วนกุศลไปให้ หรือที่เรียกว่า อุทิศส่วนกุศล เป็น
ความดี และเป็นศาสนพิธีอย่างหนึ่ง ส่วนการกรวดน้ำเป็นประเพณี หรือเป็นวัฒนธรรม
จะทำทั้งสองอย่าง คือทั้งตั้งใจแผ่ส่วนกุศล ทั้งกรวดน้ำก็ได้ ถ้าไม่สะดวก จะทำเพียงตั้งใจ
แผ่ส่วนกุศลก็ได้ การกรวดน้ำนิยมค่อย ๆ เทน้ำลงในภาชนะรองรับ ในขณะที่พระผู้เป็น

หัวหน้าสวด "ขตา วาวิหา....." และ เมื่อถึงคำว่า "มณิโชตรโศภตา" ก็วางภาชนะกรวดน้ำลง ต่อจากนั้นไปพระสงฆ์จะสวดบท "สัพพัตติโย" พนมมือรับพรพระไปจนจบ เมื่อจบแล้วก็นำน้ำในภาชนะที่รองรับไปเทกลางแจ้งหรือที่โคนต้นไม้ ด้วยอาการอันดีงาม

คำอุทิศส่วนกุศล

คำภาษาบาลีอุทิศส่วนกุศลนั้นมีหลายแบบ ที่สั้นที่สุดก็คือ "อิทัง เม ญาตัม โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย" แปลว่า "ขอส่วนกุศลนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายจงมีความสุข" อย่างนี้เป็นการอุทิศส่วนกุศลเฉพาะแก่ญาติพี่น้อง ซึ่งนับว่าเป็นวงแคบ ถ้าปรารถนาจะแผ่ให้กว้างขวางออกไปถึงผู้อื่นด้วย ก็ตั้งใจหรือนึกในใจแผ่เป็นภาษาไทย จะนึกให้กว้างขวางอย่างไรก็ได้

คำอุทิศส่วนกุศลเป็นภาษาบาลีที่ยาวกว่านี้ ก็มีอีกหลายแบบ แต่นำมากล่าวไว้ในที่นี้เพียงแบบสั้น ๆ

การบวช

คำว่า "การบวช" มาจากคำว่า "ป + วช" แปลว่า "เว้นทั่ว" คือเว้นความชั่วและสิ่งที่ไม่ควรเว้นต่าง ๆ หมายถึง "การถือเพศของผู้ทรงศีล ซึ่งเป็นผู้ไม่ครองเรือน ไม่มีครอบครัว มีรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มของตนโดยเฉพาะ ทั้งยังมีการโกนผม เพื่อให้มีลักษณะต่างจากชาวบ้านทั่วไป"

¹ อ่านว่า "อิทัง เม ญาตัม โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย"

การบวชที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ มี 2 อย่าง คือ การบวชเป็นสามเณร ที่เรียกว่า การบรรพชา อย่างหนึ่ง การบวชเป็นพระภิกษุ ที่เรียกว่า การอุปสมบท อีกอย่างหนึ่ง ส่วนการบวชของสตรี พระพุทธเจ้าเคยทรงอนุญาตไว้เดิม คือ การบวชเป็นสามเณรี และการบวชเป็นภิกษุณี แต่ในสมัยนี้ไม่มีแล้ว คงมีเฉพาะการบวชชี คือสตรีผู้มีศรัทธา โภณมนุ่ขชาวหม่ขาว รักษาศีล 5 บ้าง ศีล 8 บ้าง ซึ่งการบวชชีนี้แม้พระพุทธเจ้าจะได้ทรงอนุญาตไว้โดยตรง แต่เมื่อผู้มีศรัทธากระทำด้วยความประสงค์อันดั่งาม เพื่อเว้นความชั่ว ประพฤติความดี จึงเป็นเรื่งที่พุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาจะกระทำในโอกาสอันสมควร ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้โดยตรง

การบวชเป็นสามเณร

การบวชเป็นสามเณรหรือที่เรียกว่าการบรรพชานั้น คือการบวชของเด็กหรือชายหนุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปีลงมาจนถึงพอรู้เดียงสา ซึ่งเท่าที่ปรากฏมักกำหนดอายุ 7 ปี เป็นอย่างต่ำ อันพอจะสอนหรือฝึกหัดให้มีระเบียบวินัย ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้บวชได้ โดยทรงลดหย่อนข้อปฏิบัติ สำหรับพระภิกษุลงมาให้พอสมควรแก่ผู้ที่มีอายุน้อยพอจะกระทำตามได้ สามเณรนั้นรักษาศีล 10 ข้อคือ

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์และมนุษย์
2. เว้นจากการลักทรัพย์
3. เว้นจากการเสพงาม
4. เว้นจากการพูดปด
5. เว้นจากการดื่มสุราหรือเมรัย (สุราคือน้ำเมาที่กลั่น เมรัยคือน้ำเมาที่หมักหรือดอง)

6. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้ว ไปจนถึงก่อนรุ่งอรุณ
วันรุ่งขึ้น

7. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง การประโคมดนตรีและการดูมหรสพ

8. เว้นจากการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องทา เครื่อง
ย้อมผัดผิวด่าง ๆ

9. เว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ หรือที่ยัดหนุนหรือสำลี

10. เว้นจากการรับทองและเงิน

นอกจากนั้นยังมีระเบียบมารยาทที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ อันเรียกว่าเสขยวัตร
ได้แก่วัตรที่จะต้องศึกษาอีก 75 ข้อ ซึ่งอย่างน้อยก็เป็นการฝึกหัดเด็กที่รู้เพียงสาแล้วจนถึง
เด็กวัยรุ่น ให้มีระเบียบวินัย ตั้งอยู่ในศีลธรรม รู้จักปกครองตนเอง หักห้ามจิตใจของตนเองได้
ตามสมควร ในปัจจุบัน เมื่อถึงเวลาโรงเรียนปิดเทอมปลายปี ผู้ปกครองก็นิยมให้บุตรหลาน
ของตนบวชเป็นสามเณร รับการอบรมทางพระพุทธศาสนา เป็นเวลาหนึ่งเดือนบ้าง นาน
กว่านั้นบ้าง มีวัดหลายวัดได้จัดหลักสูตรการอบรมขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์ในการช่วยให้เยาวชน
ของชาติ รู้จักฝึกหัดปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

การบวชเป็นพระภิกษุ

การบวชเป็นพระภิกษุหรือการอุปสมบทนั้น เป็นประเพณีนิยมของชาวไทยที่นับถือ
พระพุทธศาสนา เมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก็มักจะบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
อย่างน้อย 3 เดือน เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่ถ้าใครมี
ความจำเป็น อันทำให้บวชนานถึง 3 เดือนไม่ได้ แม้จะบวชเพียง 3 วัน 7 วัน 15 วัน
หรือ 1 เดือน ถ้าตั้งใจศึกษาและประพฤติปฏิบัติให้เรียบร้อยดีงาม ก็นับว่าได้รับประโยชน์

ในการบวชสูงกว่าผู้ที่บวชนานวันแต่ประเพณีชั่วช้าเลวร้ายอย่างเปรียบกันไม่ได้ ผู้บวชในระยะเวลาเข้าพรรษา จะได้รับความสะดวกในการเล่าเรียนศึกษา เพราะทางวัดจัดให้มีหลักสูตรการศึกษาขึ้นเป็นพิเศษ ในโอกาสนั้น

การบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุก็ตาม ผู้บวชจะต้องกล่าวคำขอบวชด้วยตนเอง อันแสดงว่าบวชด้วยความสมัครใจ ไม่ถูกบังคับ นอกจากนั้นยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้จะบวชเป็นพระภิกษุมากกว่าผู้จะบวชเป็นสามเณร เช่นต้องไม่เป็นหนี้ ต้องได้รับอนุญาตจากมารดาบิดา ต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการ ถ้าเป็นข้าราชการ ต้องไม่เป็นโรคติดต่อ ต้องมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และต้องมีบาตรจีวรพร้อมแล้วเป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้พระพุทธานุสา เป็นที่รวมของบุคคลผู้บกพร่องในด้านต่าง ๆ พึงให้เข้าใจง่ายก็คือ ไม่ต้องการให้พระพุทธานุสาเป็นดังขยะรองรับบุคคลที่สังคมรังเกียจ หรือที่ไม่มีทางไปไหนแล้วจึงมาบวช

ศีลหรือวินัยสำหรับพระภิกษุที่นับว่าสำคัญมี 227 ข้อ ซึ่งจะต้องมีการสวดทบทวนทุกกึ่งเดือนหรือทุก 15 วัน โดยมีการประชุมสงฆ์ แล้วมอบให้พระภิกษุรูปหนึ่งผู้ท่องจำได้สวดเป็นภาษาบาลี ความจริง ศีลสำหรับพระภิกษุมีมากกว่า 227 ข้อ เพราะที่พระพุทเจ้าทรงบัญญัติไว้ นอกจาก 227 ข้อ ยังมีอีกมาก แต่เมื่อกล่าวโดยรวบรัดก็คือ ส่วนเป็นข้อปฏิบัติให้อยู่ในระเบียบวินัย มีมารยาทอันดีงาม เว้นข้อที่ควรเว้น ประพฤติข้อที่ควรประพฤติ สมกับที่เป็นนักบวช

การบวชเป็นการต่ออายุพระพุทธานุสา

ผู้ที่เข้ามาบวช ไม่ว่าจะเป็นสามเณรหรือเป็นพระภิกษุ ถือว่าได้ช่วยต่ออายุพระพุทธานุสา เพราะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วยตนเอง ต้องเล่าเรียนศึกษาและแนะนำ

สั่งสอนผู้อื่น เป็นการช่วยให้สังคมและประเทศชาติ มากด้วยบุคคลผู้มีระเบียบวินัยและศีลธรรมอันดีงาม ทั้งเป็นการทำให้มีพระภิกษุสามเณรต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย ตั้งแต่สมัยของพระพุทธเจ้ามาจนถึงทุกวันนี้

การบวชเป็นการสนองพระคุณมารดาบิดา

พุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยทั่วไปถือกันว่า ถ้าใครมีลูกได้บวชเรียน ก็นับว่าได้บุญกุศลมาก บางคนปลื้มใจถึงกับน้ำตาไหลเมื่อลูกบวช ซึ่งภาษาชาวบ้านกล่าวว่าได้เห็นชายผ้าเหลืองลูก การที่ลูกได้บวชเรียน เป็นการชกแจงมารดาบิดาให้เข้าวัด ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามไปด้วย เป็นการช่วยทางจิตใจให้เกิดความชุ่มชื้นเบิกบาน บิดาบางท่านเลิกดื่มสุราเพราะปรารถนาว่า ลูกบวชเรียนแล้ว ควรจะทำอะไรสักอย่างที่เป็นคุณงามความดีในโอกาสนั้น ทางพระพุทธศาสนาถือว่าการตอบแทนพระคุณมารดาบิดา ด้วยการปฏิบัติรับใช้ท่านนั้น ไม่เท่ากับการชกแจงให้ท่านตั้งอยู่ในศีลในธรรม เมื่อผู้บวชมีทางชกแจงท่านให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ได้ดีกว่าในโอกาสอื่น จึงถือกันว่า ได้สนองพระคุณมารดาบิดา

การฝึกหัดตนให้มีระเบียบวินัย

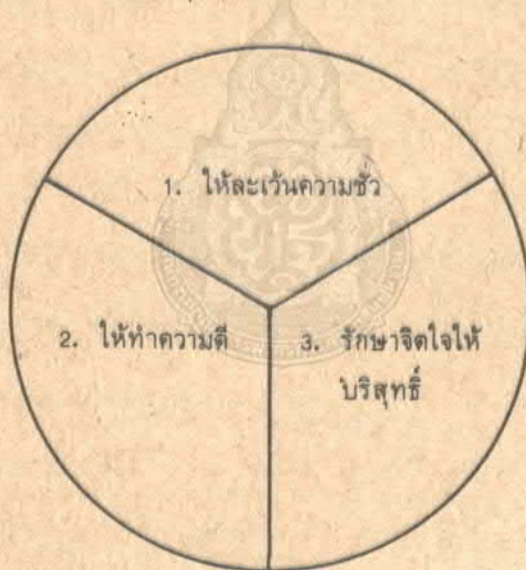
การบวชเป็นการฝึกหัดควบคุมตัวเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี นอกจากนั้น ยังได้ศึกษาให้รู้บาปบุญคุณโทษประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เท่ากับเป็นการศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งชีวิต จึงนับว่าเป็นประโยชน์อย่างสูง ทั้งแก่ตนเอง แก่ครอบครัว แก่สังคม ตลอดถึงประเทศชาติเป็นส่วนรวม เพราะเป็นการสร้างพื้นฐานทางจิตใจของประชาชนโดยทั่วไปให้นิยมยินดีในศีลธรรมและความสงบ อันเป็นการสร้างคุณสมบัติที่พึงปรารถนาแก่ประชาชน

บทที่ 7

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นเมื่อพระสาวกที่ไปประกาศศาสนาได้กลับมาประชุมกันที่ วัดเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ มีพระอรหันต์เข้าประชุม 1,250 รูป พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักธรรมอันเสมือนเป็นหัวใจของศาสนา ได้ทรงย่อคำสอนของพระองค์ลงมาให้จำได้ อย่างง่าย ๆ 3 ข้อ คือ

1 การละเว้นความชั่ว
ประพฤติชั่วทางกาย

คนดีพึงเว้นจากการประพฤติชั่วทั้งทางกาย วาจา และ ใจ
ได้แก่ การฆ่าและทำร้าย การลักทรัพย์ การประพฤติผิดใน
ลูกเมีย ของผู้อื่น

ประพุดชั่วทางวาจา

ได้แก่การ พุดปด พุดส่อเสียด ให้เขาแตกสามัคคีกัน พุดคำ
หยาบ และ พุดเพื่อเอื้อ เหลวไหลไร้สาระ

ประพุดชั่วทางใจ

ได้แก่ ความโลภ อยากได้ของเขา พยายามปกป้องร้ายเขา เห็น
ผิดเป็นชอบ

ด้วยเหตุนี้คนที่รักตัวเอง ไม่อยากให้ตัวเองถูกประณามว่าเป็นคนชั่ว คนเลวทราม
จึงควรละเว้นสิ่งเหล่านี้เสีย

2 การทำความดี

ก็คือการกระทำตรงกันข้ามกับคำกล่าวข้างบนนั่นเอง กล่าว
คือ

ประพุดชชอบทางกาย

ได้แก่การ ไม่ฆ่าสัตว์ไม่ทำร้าย เบียดเบียนกัน ไม่ลักทรัพย์
ไม่ล่วงละเมิดในทรัพย์ของผู้อื่น ไม่ประพุดผิดในลูกเมีย
ของผู้อื่น

ประพุดชชอบทางวาจา

ได้แก่การ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่
พุดเพื่อเอื้อ ควรพูดแต่คำจริง พุดให้เขารักสามัคคีกัน
พุดคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พุดแต่สิ่งที่มีประโยชน์

ประพุดชชอบทางใจ

เช่น ไม่โลภมาก อยากได้ของของผู้อื่น มีความพอใจใน
สิ่งที่ตนมี ไม่พยายาม อาฆาต มีเมตตาเห็นว่าทั้งคนและ
สัตว์ในโลกนี้ล้วนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย
ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่เห็นผิดเป็นชอบ ดังคำโบราณ
ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” สิ่งใดที่คนส่วนใหญ่เขา
เห็นว่าผิดเราก็ไม่ควรถือดันทุรังเชื่อในความคิดของตน
แต่ผู้เดียว

- 3 การรักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ คือการรักษาใจของเราให้สดชื่น แจ่มใส ไม่ฟุ้งซ่าน ขุ่นมัว หรือซึมเซาหงอยเหงา ไม่หงุดหงิดริษยาอาฆาตใคร ไม่เห็นแก่ได้ พยายามสำรวจใจเราเองให้เข้มขึ้นเบิกบาน อยู่เป็นนิจ ก็จะมีชีวิตที่เป็นสุขได้

บทที่ 8

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

(ชั้นประถมปีที่ 6)

จากการเรียนในชั้น ป. 5 เราได้เรียนรู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พวกเราละเว้นความชั่ว กระทำแต่ความดี และ รักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ ปัญหาต่อมาที่นักเรียนควรนึกควรคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็คือ **ทำไมพระพุทธเจ้าจึงสอนเช่นนั้น**

- 1 ทำไมท่านจึงให้ละเว้นความชั่ว ก็เพราะเราไม่ต้องการผลชั่วที่มันจะทำให้เราเดือดร้อนในภายหลัง คนทั่วไปไม่เข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุกับผลของกรรม (การกระทำ) ที่เราก่อขึ้น ว่าการคิดร้าย พูดร้าย ทำร้ายผู้อื่นนั้น ที่แท้ก็คือการทำร้ายตนเอง ทำให้ตนเองไม่สบายใจ วิตกกังวล ทุกข์ร้อน หาความสุขไม่ได้
- 2 ทำไมท่านจึงให้ทำความดี เพราะความดีย่อมให้ผลเป็นความสุข การช่วยเหลือผู้อื่น ก็ดี การเสียสละให้คนอื่นได้รับความสุขก็ดี แท้ที่จริงเป็นการเสียสละให้ตนเอง ได้ผลแก่ตนเองด้วย นั่นคือความปีติอิ่มเอิบใจที่ตนได้รับจากการทำความดีนั้น
- 3 ทำไมท่านจึงให้รักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยธรรมชาติจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่สงบและบริสุทธิ์อยู่แล้ว เราจึงสามารถคิด อ่าน ศึกษาเล่าเรียนได้ด้วยดี แต่ที่ใจเรารุ่นวาย เศร้าหมอง กสัดกลุ้ม ในบางครั้งนั้น เพราะมันเกิดกิเลสจรเข้ามาหาเราเป็นคราว ๆ ทางตาบ้าง หูบ้าง จมูก ลิ้น กาย ใจบ้าง เราจึงต้องระวังรักษาใจให้สงบบริสุทธิ์อยู่เสมอ

อันจะเป็นผลดีแก่การศึกษา สุขภาพอนามัย การงาน และความสงบสุขอันแท้จริงของ
ชีวิต

สรุปว่า เราหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น กฎข้อนี้เป็นกฎตายตัวอันเฉียบขาด
ของธรรมชาติ เป็นกฎที่ไม่ล่าเอียง ไม่เห็นแก่หน้าใคร ไม่ยกเว้นใคร ๆ กฎแห่งกรรมก็เช่น
เดียวกัน กรรมดีย่อมให้ผลดี กรรมชั่วย่อมให้ผลชั่วโดยแน่นอนไม่ช้าก็เร็ว เราปลูกมะเขือ
ย่อมได้ผลเป็นมะเขือ ปลูกมะม่วงย่อมได้ผลเป็นมะม่วง ที่จะกลายได้ผลเป็นอื่นหาไม่

บทที่ ๑

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ในฐานะที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์จึงควรทำหน้าที่สร้างความเป็นปกติสุขให้เกิดแก่ตนเองและสังคม ด้วยการดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างพอประมาณ ไม่ลุ่มหลงมัวเมาเกินไปในเรื่อง การกิน การนอน การเสพกาม ควรกินแต่พอให้มีชีวิตอยู่ ได้พักผ่อนนอนหลับพอสมควร มิใช่มีชีวิตอยู่เพื่อหาแต่เงิน เงิน เงิน เท่านั้น สว่างไปทำงาน ค่ำกลับในลักษณะเหนื่อยอ่อน หาเวลาพักผ่อนไม่ได้ แม้การสืบพันธุ์ก็ควรเป็นไปในลักษณะเพียงเพื่อให้มีพืชพันธุ์เหลืออยู่ในโลกไม่สูญไปเท่านั้น ส่วนด้านจิตใจให้รักษาไว้ในสภาพที่ สะอาด สว่าง สงบ ตามสภาพเดิมของมัน คือสภาพที่ปราศจากกิเลสเครื่องล่อ เครื่องปรุงแต่งให้ติดใจ และลุ่มหลงในสิ่งทั้งปวง ผู้ที่สามารถรักษาภาวะความเป็นปกติของใจไว้ได้คือ คนที่สามารถบังคับตัวเองได้ ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ แปลว่าผู้มีใจสูง

มนุษย์จึงต้องเป็นผู้ที่ละเว้นในสิ่งที่ควรเว้น และประพฤติการควรประพฤติ เป็นปกติ 5 ประการ เรียกว่า เบญจศีล และ เบญจธรรม

เบญจศีล มาจากคำสองคำ

เบญจ แปลว่า 5 ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึงการทำตนให้เป็นปกติ 5 อย่าง ได้แก่

1. ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น
2. ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น
3. ไม่ประทุษร้ายของรักของผู้อื่น
4. ไม่ใช้วาจาเบียดเบียนผู้อื่น
5. ไม่ประทุษร้ายสติสัมปชัญญะของตัวเอง

ศีลข้อ 1. ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น (ปาณาติปาตา เวรมณี)

ศีลข้อนี้มุ่งให้มนุษย์มีเมตตากรุณาต่อกัน รวมทั้งสัตว์ทั้งปวงด้วย ผู้รักษาศีลข้อนี้พึงงดเว้นการกระทำ 3 อย่างคือ

- ก. การฆ่า (อันเป็นการผิดศีลข้อนี้โดยตรง)
- ข. การทำร้ายร่างกาย (อันเป็นการผิดศีลข้อนี้โดยอนุโลมหรือโดยอ้อม)
- ค. ทรมาน (การกักขังทรมาน อันเป็นการผิดศีลข้อนี้โดยอนุโลมหรือโดยอ้อม)

เด็กที่ชอบชกต่อยวิวาทกัน ینگนกตกปลา จับจิ้งหรีดหรือแมงกวางมากัดกัน หรือทุบตีกักขังสุนัข แมว นก หรือสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ให้อดอยากทรมานจึงเป็นการผิดศีลข้อนี้โดยอนุโลมหรือโดยอ้อม

ศีลข้อ 2. ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น (อทินนาทานา เวรมณี)

ศีลข้อนี้มุ่งป้องกันการทำลายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกันและกัน หมายรวมหมดถึงการลัก ฉก กรรโชก ปล้น ตู๋ ฉ้อ หลอก ลวง ปลอม ตระบัด เบียดบัง สับเปลี่ยน ลัก ลอบ ยักยอก สมโจร ปอกลอก รับสินบน ผลาญ หนีบฉวยโดยไม่บอกเจ้าของ คำว่าทรัพย์สิน

สมบัตินั้นจะเป็นอะไรก็ได้ เช่น เงินทอง ข้าวของ รั้วควาย ไร่นา แม้เพียงสมุด ปากกา ดินสอ ถ้าใครหยิบ ฉวย ฉก ลัก ของเพื่อนไปก็ผิดศีลข้อนี้ด้วย

ศีลข้อ 3. ไม่ประทุษร้ายของรักของผู้อื่น (กาเมสุมิฉนจาจารา เวรมณี)

ศีลข้อนี้มุ่งหมายปลุกสามัคคี และป้องกันการแตกร้างในหมู่มนุษย์ สิ่งใดก็ตามที่เป็นของรักของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็น บุตร ภรรยา สามี หรือแม้แต่ตุ๊กตาตัวเล็ก ๆ อันเป็นของรักของผู้อื่น เด็ก ๆ ก็ต้องไม่ไปล่วงเกินตุ๊กตา หรือทุบทำลายของรักนั้น ๆ ของเขา พี่หรือน้องของเรามีรูปภาพสวย ๆ ที่เขารักเขาหวงแหน เราก็ไม่ควรไปตัดไปฉีกทำลายของเขา เป็นต้น

ศีลข้อ 4. ไม่ใช้วาจาเบียดเบียนผู้อื่น (มุสาวาทา เวรมณี) คือไม่พูดปิด หลอกหลวง ไม่พูดคำหยาบ คำด่า คำเยาะเย้ยถากถาง ประชดประชัน กระทบกระแทกแตกดันให้ผู้อื่นเจ็บช้ำ ศีลข้อนี้มุ่งหมายป้องกันการทำลายประโยชน์ตนและผู้อื่น ให้วาจาตนเป็นที่เชื่อถือได้ เพราะการใช้วาจาไปกระทบกระแทกทั้งความถูกต้องความเป็นธรรมของผู้อื่นนั้นไม่เป็นการบังควร ย่อมผิดศีลในข้อนี้ไม่โดยตรงก็โดยอนุโลมหรือโดยอ้อม

ศีลข้อ 5. ไม่ประทุษร้ายสถิติสัมปชัญญะของตัวเอง (สุราเมรยมชฺชปะมาทญฺญานา เวรมณี)¹ หมายถึงไม่ดื่ม สุรา หรือเสพ เครื่องคองของมึนเมาทุกชนิด เพราะคนที่ขาดสติสัมปชัญญะย่อมผิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ทุกข้อ

ประโยชน์ของการรักษาศีล

ศีล เป็นเครื่องแสดงถึงพื้นฐานของจิตใจคน คนที่รักษาศีลก็คือคนที่รักษาความเป็นปกติเดิมของตนไว้ได้ จึงเป็นประโยชน์ 4 ประการ คือ

1. เป็นการทำความดี เท่ากับ “ตอกเสาเข็ม” แห่งความดีไว้ในตน

1 อ่านว่า สุราเมระยะมชฺชปะมาทญฺญานา เวระมะณี

2. ความเมตตา กรุณาจะเกิดขึ้น เพราะเมื่อมีความตั้งใจที่จะคลายกิเลสจากตน
คุณธรรมจะเกิดขึ้นแทนความโหดร้าย

3. ได้สุคติได้โภคสมบัติ บรรลุนิพพาน เพราะผู้มีศีลย่อมมีการดำรงชีวิตที่ดี มี
อริยทรัพย์ในตนอันจะนำไปสู่ความสงบเย็นได้ในที่สุด

4. สังคมย่อมเป็นสุขเพราะไม่เบียดเบียนกัน

ส่วนคนที่มีจิตใจปริต ชอบเบียดเบียน รังแกทำร้ายผู้อื่นและสัตว์ หรือแม้เบียด
เบียนตนเอง คน ๆ นั้นเป็นคนผิดปกติ จึงควรที่นักเรียนจะรักษาพื้นฐานของจิตใจของตน
เองให้เป็นปกติอยู่เสมอ

เบญจธรรม เป็นสิ่งที่นักเรียนควรสร้างให้เกิดขึ้นในตนคู่กับเบญจศีล เพราะเบญจศีล
เป็นความดีขั้นต้น คือให้เรารักษาความปกติไว้ ไม่ทำชั่ว แต่เบญจธรรมเป็นธรรมที่ทำให้
เราเลื่อนขั้นตัวเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง เบญจธรรม ได้แก่

1. มีเมตตากรุณา
2. มีสัมมาอาชีวะ
3. มีความสำรวมในกาม
4. มีความซื่อสัตย์สุจริต
5. มีสติรอบคอบ

1. มีความเมตตากรุณา (คู่กับศีลข้อ 1) เมื่อเว้นจากการประทุษร้ายชีวิตและร่างกาย
ทั้งคนและสัตว์แล้ว ก็ควรที่จะมีความเมตตา คือความปรารถนาดีในใจอยากให้ผู้อื่นเป็น
สุข และกรุณา คือการคิดช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ไม่ใจจิต ใจดำ คิดแต่ประโยชน์ตน หาก
มีอะไรพอจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์ได้ก็ช่วยกันไป เพราะต่างก็เป็นเพื่อนร่วมทุกข์
ด้วยกันทั้งสิ้น สังคมใดที่มีเมตตากรุณาต่อกันเช่นนี้ สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น

อยู่เป็นนิจ เด็ก ๆ ที่มีนิสัยชอบทำร้ายรังแกสัตว์ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ขาดความเมตตากรุณา เป็นคนใจร้าย

2. สัมมาอาชีวะ หมายถึงการประกอบอาชีพที่สุจริต (คู่กับศีลข้อ 2) พระพุทธศาสนาเห็นว่าผู้ที่ประกอบอาชีพสุจริตด้วยการขโมย คดโกง ปล้นจี้เขากิน เป็นความชั่ว ส่วนการแสวงหาทรัพย์สมบัติที่ได้มาโดยความสุจริตเป็นคนดี จึงสอนคนทั้งปวงให้มีความขยันหมั่นเพียร มุ่งทำมาหากินโดยสุจริต สำหรับนักเรียนยังอยู่ในวัยเด็กทำมาหากินยังไม่ได้ ก็จงทำงานช่วยเหลือกิจการงานของบิดามารดาตามกำลังความสามารถ แม้เพียงช่วยกวาดบ้าน ถูเรือน ล้างชาม รดน้ำต้นไม้ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสัมมาอาชีวะด้วย

3. ความสำรวมในกาม (คู่กับศีลข้อ 3) เมื่อเว้นจากการประทุษร้ายของรักของผู้อื่นตามศีลข้อ 3 ก็ควรจะมีสำรวมในกาม พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกาม ว่าหมายถึง รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสทุกอย่าง 'กามในพุทธศาสนา' ไม่ใช่หมายถึงเรื่องเพศอย่างเดียว แต่มีความหมายกว้างขวางไปถึง ดอกไม้ ดินสอ สมุด เสื้อผ้า อาหาร ฯลฯ ด้วย

เด็ก ๆ อย่างเราก็อาจประพฤติดิฉันในกามได้ ถ้าเราไปทำร้ายสิ่งที่เขารักเขาพอใจ ทำให้เขาเป็นทุกข์ เช่น ไปเด็ดดอกไม้ของเขา ไปฉีกรูปภาพของเขา หรือทุบตุ๊กตาของเขา ขูดขี้ดสมุด หรือเสื้อผ้าของเขาให้เปื้อนกระเป๋าก็เป็นการไม่สมควร จึงควรที่เราจะสำวรระวังในเรื่องกามให้มาก คนที่มักมากในกาม เห็นอะไรก็อยากได้ไปหมดนั้น เป็นคนอ่อนแอ และมักจะนำไปสู่ความเดือดร้อนในภายหลัง

4. มีความซื่อสัตย์สุจริต (คู่กับศีลข้อ 4) พระพุทธศาสนาเห็นว่าความหลอกลวงกันด้วย วาจา และสิ่งที่ใช้แทนวาจา เช่นการเขียนหนังสือ เขียนจดหมาย หรือบัตรสนเท่ห์ เป็นการรังแกกันให้ได้รับความเดือดร้อน จึงถือว่าเป็นความชั่ว และเห็นว่าความเป็นคนมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นความดี ก่อให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจได้

ฉะนั้นการพูดพล่อย ๆ ใช้คำหยาบ ขอบนิทา ส่อเสียดยุยงให้เขาแตกสามัคคีกัน จึงเป็นความชั่วที่จะให้ผลชั่ว ท่านจึงให้งดเว้นเสีย ให้พูดแต่คำจริง คำสุภาพ และคำสมานสามัคคีมีเมตตา เป็นคนสุจริตจริงใจต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่เป็นคนเจ้าเล่ห์แสนกลปากอย่างใจอย่าง

5. มิสตรอบคอบ (คู่กับศีลข้อ 5) พระพุทธศาสนาเห็นว่าสติสัมปชัญญะเป็นทรัพย์อันประเสริฐของมนุษย์ ผู้เสียสติ หรือคนบ้านั้น แม้จะมีทรัพย์สมบัติ เกียรติยศ ก็ไม่สามารถรักษาหาความสุขจากสิ่งที่ตนมีตนเป็นนั้นได้ ท่านจึงสอนให้เราละเว้นจากการประทุษร้ายสติสัมปชัญญะของตัวเองและผู้อื่น จะทำสิ่งใดต้องมีสติรอบคอบอยู่เสมอ คิดก่อนจึงพูด คิดก่อนจึงทำ ต้องรู้จักพิจารณาไตร่ตรอง จะได้ไม่เกิดความผิดพลาด เช่น เป็นนักเรียนชอบปิ่นปายกระโดดโลดเต้นในที่สูงโดยไม่ระมัดระวัง ย่อมมีอันตรายได้ง่าย คนที่เสพสิ่งมีนเมาเช่น สุรา บุหรี่ เหล้าแห้ง กล้วยา ฝิ่น เฮโรอีน ล้วนเป็นการฆ่าตัวตายแบบผ่อนส่ง หรือใครก็ตามที่มาเรียนหนังสือโดยจำใจ พ่อแม่จ้างให้มาเรียนจึงต้องมา มาแล้วก็ไม่เรียนเช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ขาดความมึสตรอบคอบ

ข้อควรคิด ธรรมเป็นเรื่องที่ต้องนำไปประพฤติปฏิบัติ จึงจะเกิดมึศีลมีธรรมขึ้นในตน ทุกวันนี้เด็กท่องเบญจศีล เบญจธรรมได้คล่องเพื่อเอาคะแนนเท่านั้น แต่ศีลตัวจริงและธรรมตัวแท้หาได้อยู่ที่เนื้อตัวนักเรียนไม่ ความวุ่นวายระส่ำระสายของสังคมจึงมีอยู่โดยทั่วไป

อิทธิบาท 4

อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ

บาท แปลว่า ฐาน เชิง รอง (เช่นเท้าก็เรียกว่าบาท เพราะเป็นเชิงรองรับร่างกาย)

อิทธิบาท จึงแปลรวมกันว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ

การทำงานใด ๆ จะสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิบาทธรรม 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ คือ ความพอใจ รัก ในสิ่งที่เราจะต้องทำ
2. วิริยะ คือ ความพากเพียร เพียรไปในสิ่งที่เราพอใจจนกว่าวัตถุประสงค์ที่มุ่ง

หมายไว้จะสำเร็จ

3. จิตตะ ความเอาใจใส่ ผักไฟอยู่แต่สิ่งนั้น ไม่ทอดทิ้ง ไม่เปลี่ยนความมุ่งหมาย

4. วิมังสา คือ ค้นคว้าสอดส่อง หมั่นไตร่ตรองหาเหตุผล เพื่อจะแก้ปัญหาอุปสรรค
อยู่เสมอ

ความล้มเหลวเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ไม่ต้องการ คนจึงมักเที่ยวอ้อนวอนบวงสรวงใน
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือ หรือเที่ยวหาฤกษ์เดชเวทมนตร์มาช่วยคลบ้นดาลให้ประสบ
ผลสำเร็จ

พระพุทธศาสนาได้สอนหลักความจริงว่า สิ่งที่จะคลบ้นดาลให้ประสบความสำเร็จ
นั้นอยู่ที่ธรรมะและตนเอง ผู้ใดปฏิบัติถูกต้องตามหลักธรรมะก็จะมีอำนาจบันดาลให้สำเร็จเอง
โดยไม่ต้องเที่ยวอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ เลย

ทางแห่งความล้มเหลว ถ้าเรามองในมุมกลับก็จะเห็นว่าการที่คนเราประสบความ
ล้มเหลวในชีวิตและการงานนั้นเป็นเพราะ

1. ความเบื่อง่าย
2. ความเกียจคร้าน
3. ความทอดธุระ
4. ความโง่เขลา

นักเรียนที่ต้องการเรียนหนังสือดี มีความสำเร็จ จะต้องเต็มใจเรียน ไม่เบื่อง่าย
ต้องปลูกฝังความรัก ความพอใจที่จะศึกษาเล่าเรียนให้เกิดขึ้นในใจอย่างมั่นคง ต้องไม่เกียจ

ครั้น มีความเข้มแข็งที่จะเล่าเรียน ไม่ทอดธุระ ต้องตั้งใจเรียน เอาใจใส่และเรียนอย่าง
 ถูกวิธี คือ จากง่ายไปหายากท่องจำในบทที่ควรท่องจำ ทำแบบฝึกหัดให้ชำนาญ ส่งการ
 บ้านสม่ำเสมอ หากทำได้เช่นนี้ครบถ้วนแล้ว ก็จะประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน
 อย่างแน่นอน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

(ชั้นประถมศึกษา ๖)

อบายมุข คือทางแห่งความเสื่อม หรือเหตุแห่งความฉิบหาย ท่านเจ้าแกบอก
เป็น 6 สถาน ได้แก่

1. ดื่มน้ำเมา
2. เที่ยวกลางคืน
3. เที่ยวดูการเล่น
4. เล่นการพนัน
5. คบคนชั่วเป็นมิตร
6. เกียจคร้านทำงาน

1 การดื่มน้ำเมา น้ำเมาหมายถึงสุรา คือน้ำเมาที่กลั่นให้มีรสแรง เช่น เหล้าชนิดต่าง ๆ กับเมรัย ซึ่งเป็นน้ำเมาอันเกิดจากการหมักดอง เช่น ฤ กระแช่ น้ำตาลเมา เป็นต้น นอกจากนั้นของมีนเมา และยาเสพติดอื่น ๆ เช่น กัญชา ฝิ่น เฮโรอีน ซิกเคนอล เหล้าแห้ง ก็อนุโลมอยู่ในอบายมุขข้อนี้ด้วย สิ่งเหล่านี้เมื่อดื่มหรือเสพย่อมทำให้มีนเมาขาดสติ เป็นเหตุให้ทำความชั่วอย่างอื่นได้อีก เช่น ละเมิดศีลได้ทั้งหมด เพราะคนเมาย่อมขาดสติยับยั้งชั่งใจตนเอง

โทษของการดื่มน้ำเมา

ผู้ที่ดื่มน้ำเมา และเสพยาเสพติดนั้น จะได้รับโทษถึง 6 ประการ คือ

- ก. เสียดทรัพย์ ทรัพย์สมบัติเงินทองเป็นของหามาได้โดยยาก ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ เมื่อได้มาจึงควรใช้ให้เป็นประโยชน์คุ้มค่ากับความเหน็ดเหนื่อยยาก การใช้จ่ายทรัพย์ไปในการดื่มหรือเสพสิ่งมีนเมา จึงถือว่าเป็นการใช้จ่ายในทางที่ไม่เป็นประโยชน์
- ข. ก่อการทะเลาะวิวาท สุรายาเสพติดทำให้คนเรามึนเมา ขาดสติ ขาดความยังคิดออกสลับ ทำให้หุนหันพลันแล่น ใครพูดอะไรไม่ถูกหู หรือเพียงมองหน้าก็อาจหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทตีรันฟันแทงกันได้ เรื่องเล็กน้อยก็พาลผิดใจกันเป็นเรื่องใหญ่ได้
- ค. ไม่รู้จักอาบ คนที่ดื่มสุราจนเมามายมักกระทำในสิ่งที่คนธรรมดาทำไม่ได้ เช่น พูดจาหยาบค้าย ร้องรำทำเพลง เอะอะโวยวาย เดินเปะปะไม่ตรงทาง บางทีก็นอนกลางถนน ยืนคุยกับเสาไฟฟ้าก็ยังมิ อันเป็นเรื่องน่าอัปอายไปถึงลูกเมียอีกด้วย
- ง. ถูกตำหนิติเตียน นักดื่มสุราเป็นคนไม่มีใครนับถือ เพราะมีชื่อเสียงว่าเป็นคนขี้เมา ได้รับแต่คำตำหนิติเตียน ไม่มีใครเคารพยำเกรง
- จ. เกิดโรค วงการแพทย์ได้พิสูจน์แล้วว่า สุราให้โทษมากกว่าให้คุณ ทำให้เป็นโรคประสาท อ่อนเพลีย ผอมแห้งแรงน้อย เป็นที่มาของโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เช่น ดับแข็ง เป็นต้น
- ฉ. สติปัญญาเสื่อม เมื่อมึนเมาขาดสติ ย่อมไม่มีปัญญาจะพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรควรทำ อะไรควรเว้น การที่บางคนกล่าวแก่เกี่ยวกับการดื่มสุราช่วยให้ความคิดอ่านแจ่มใส คิดอะไรปลอดโปร่งไม่ติดขัดนั้นไม่เป็นความจริงเสมอไป เป็นเพียงข้ออ้างที่เข้าข้างตนตามความอยากเท่านั้น

2 เทียวกลางคืน

การเทียวนั้นบางอย่างก็เป็นประโยชน์ เช่น การเทียวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือ การเทียวเพื่อแสวงหาความรู้ ซึ่งควรจะเป็นในเวลากลางวัน ส่วนการเทียวในเวลากลางคืน นั้น เป็นเรื่องของส่วนเกินไม่มีความจำเป็นแก่ชีวิตแต่อย่างใด มีแต่เรื่องเสื่อมเสีย ท่านซึ่ง โทษของการเทียวกลางคืนไว้ 6 สถาน คือ

- ก. เป็นคนไม่รักตัว กลางวันเราต้องใช้ทั้งร่างกาย จิตใจ ศึกษาเล่าเรียน หรือ ทำการงาน เวลากลางคืนจึงควรเป็นเวลาของการพักผ่อน ถ้ามัวแต่เทียวกลางคืนจนดึกดื่น การพักผ่อนหลับนอนก็เหลือน้อยลง ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียไม่สดชื่นแจ่มใส สมองมีนซึม ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย และซำร้ายอาจได้รับอันตรายอื่น ๆ ตามมา เช่น จากสัตว์ร้ายหรือคนร้าย ซึ่งมองไม่เห็นตัวอีกด้วย
- ข. เป็นคนไม่รักลูกเมีย หรือสามี ผู้มีครอบครัวแล้วแต่ไม่ใส่ใจลูกเมีย หรือสามี ชอบเทียวกลางคืน ลูกเมียหรือสามีก็จะว่าเหลวขาดความอบอุ่น ต้องอดหลับอดนอน คอยเป็นห่วงเราผู้มัวไปเทียวเตร่อยู่ อีกทั้งยังเป็นช่องทางและโอกาสให้แก่ผู้คิดมิชอบ อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่คนในบ้านอีกด้วย
- ค. เป็นคนไม่รักฆาตรพ์สมบัติ เพราะนอกจากสิ้นเปลืองไปกับการเทียวเตร่ ซึ่งต้องใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังเป็นโอกาสเหมาะให้โจรมาลัก ปล้นเอาไปได้โดยง่าย หรือมิฉะนั้น เมื่อเกิดอันตรายใด ๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม ถ้าเราผู้เป็นเจ้าของบ้านไม่อยู่ มัวแต่ไปเทียวเตร่เสีย ก็จะถึงภัยพิบัติโดยไม่มีโอกาสได้แก้ไข ทำให้ต้องมานั่งเสียใจภายหลัง

ง. เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย กล่าวคืออาจถูกสงสัยว่าเป็นโจรผู้ร้าย คอยดักริงวิ่งราวเขา เพราะโดยธรรมชาตินิสัยของคนร้ายมักออกทำการร้ายในเวลากลางคืน ถ้าถูกจับฐานสงสัยว่าเป็นคนร้าย ก็จะต้องเสียทั้งเวลา เสียทั้งใจอีกด้วยโดยใช่เหตุ

จ. มักถูกใส่ความ การที่เราเที่ยวเตร่บ่อย ๆ ถึงคราวเคราะห์หามยามร้าย ก็อาจถูกใส่ความว่าเป็นขโมยก็ได้ กว่าจะแก้ข้อสงสัยได้ก็เสียชื่อเสียงไปแล้ว เพราะคนเรานั้นมักเชื่อในการทำชั่วของผู้อื่นมากกว่าการทำความดี

ด. ทำให้ได้รับความลำบาก อันสืบเนื่องมาจากผลข้อต้น ๆ เพราะเมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บหรือถูกทำร้าย ถูกโจรกรรม ถูกระแวงหรือถูกใส่ความ ก็ล้วนแต่สร้างความลำบากมาให้ทั้งสิ้น กลายเป็นคนยากจน มองหน้าใครก็ไม่สนิท ใครเห็นเขาก็เมิน ไม่อยากคบหาสมาคมด้วย กลายเป็นคนมีปมด้อย ถ้าแก้ข้อหาของเจ้าหน้าที่ไม่ตกก็อาจถึงติดคุกติดตะราง กลายเป็นคนเสียอนาคตไปเลย นับว่า ความลำบากทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผลมาจากเที่ยวกลางคืนนั่นเอง

3. เกี่ยวกับการเล่น คำสอนเดิมแบ่งการเล่นไว้ 6 อย่าง คือ รำ ร้อง ตีตี่ตีเป่า เสภา เพลง และเถิดเทิง แต่ปัจจุบันมีมากกว่าที่กล่าวนี้เป็นอันมาก เช่น รำวง ภาพยนตร์ ทีวี, สีสาวดนตรี โขน ลิเก ละคร วุลว การเที่ยวดูการเล่นนั้น ถ้านาน ๆ ครั้งเป็นมือเป็นคราว เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็มีประโยชน์ แต่ถ้าไปบ่อย ๆ จนใจแตก ขาดไม่ได้ ก็มีโทษมาก เพราะไม่ว่าเขาจะมีอะไร เป็นต้องทิ้งการทำงานไปดูไปเล่น ทำให้การงานนั้นเสียหายไปได้ ทั้งยังเสียทรัพย์และเสียเวลาอีกด้วย

4. เล่นการพนัน การพนันเป็นการเล่นเพื่อเอาเงินหรือเอาทรัพย์สินกัน บางทีก็เป็นการเสี่ยงโชค บางทีก็ด้วยฝีมือ เช่น การเล่นไพ่พนัน พนันมวย พนันม้าแข่ง ฯลฯ การพนันมี

โทษ ๘ ประการ คือ

- ก. เมื่อขณะย้อมก่อเวร ผู้เล่นทุกคนมุ่งแต่เอาชนะ มักไม่คิดว่าการพนันนั้น ย่อมมิได้มีเสีย เมื่อเล่นได้ก็ขำใจ อยากได้ยิ่งขึ้น ถึงการงานทุ่ทุ้งเล่น ให้หนักมือยิ่งขึ้น ถ้าเล่นเสียก็คิดแก้มือเอาคืน หวังจะเอาชนะให้ได้ เป็นการผูกเวรกันไปไม่จบสิ้น ชำร่วยกว่านั้นคนที่เสียมาก ๆ อาจคิดมุ่งร้าย อาฆาตพยาบาท ด้วยการโกงหรือทำร้ายผู้อื่นนั้นก็อาจเป็นได้
- ข. เมื่อแพ้ย่อมเสียค้ายทรัพย์สิน บางคนถึงเล่นยิ่งเสีย มองไม่เห็นทางที่จะได้คืน ทำให้คิดมาก บางคนถึงกับเสียสติ หรือคิดสั้นถึงกับทำลายชีวิตของตนที่เคยมี
- ค. ทรัพย์สินย่อมฉิบหาย คนที่ล้มลงจากการพนันมาก จนถึงขนาดเรียกได้ว่ามี การพนันเข้าสิงนั้น จะไม่คิดทำการงานใด ๆ วัน ๆ คิดแต่จะรวยทางลัดด้วยการพนัน เมื่อเล่นหนักเข้าทรัพย์สินก็ย่อมหมดไป บางคนก็ขายไร่ขายนา บ้านช่อง ทรัพย์สิน จนหมดเนื้อหมดตัว
- ง. ไม่มีใครเชื่อถือด้วยคำ เพราะนักพนันนั้นไม่มีงานทำที่แน่นอน ไม่เป็นหลักเป็นฐาน การเงินก็เอาแน่ไม่ได้ วันนี้รวย พรุ่งนี้จน ถ้าถึงขนาดหมดตัวจะไปหีบหุ้มใครเขาก็ไม่มีใครเขาเชื่อถือให้หีบหุ้มเพราะกลัวว่าจะสูญ เป็นเหตุให้พลาดโอกาสที่จะตั้งเนื้อตั้งตัวเป็นคนดีต่อไปในภายภาคหน้าอีกด้วย
- จ. เพื่อนฝูงดูหมิ่น เพราะเขาเกรงว่าตนจะไปปรบกวณเขาเรื่องเงินทอง ต่างก็พากันตีตัวออกห่าง ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ทำให้เป็นคนโดดเดี่ยว ว้าเหว ด้วยเหตุนี้วงการพนันจึงมักหาเพื่อนแท้ร่วมทุกข์ร่วมสุขได้ยาก

ฉ. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย ไม่ว่าชายโสดหรือหญิงโสดที่ร้ออ่านเป็น
นักเลงพนัน คนดี ๆ เขาก็ไม่อยากจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับคู่ครองด้วยเพราะ
เขาเกรงว่าจะไปล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติของเขา และทำให้ครอบครัวต้อง
พลอยลำบากไปด้วย

5. คบคนชั่วเป็นมิตร ลักษณะของคนชัาก็คือ คนทำชั่ว พุดชั่ว คิดชั่ว เช่น เป็นคนปอก
ลอกบ้าง เป็นคนดีแต่พุดบ้าง เป็นคนหัวประจบบ้าง เป็นคนชักชวนในทางฉิบหายบ้าง ถ้า
เราคบคนชนิดนี้เข้า ก็มีโทษ 6 สถาน ตามบุคคลที่เราคบหา คือ

ก. เป็นนักเลงการพนัน เมื่อคนชัวนั้นชอบการพนันก็ชักจูงเราให้ชอบตามไป
ด้วย เพราะความชัวนั้นชักจูงให้ทำได้ง่ายกว่าการทำความดีซึ่งทำได้ยาก

ข. เป็นนักเลงเจ้าชู้ คนชัวมักมีนิสัยไม่จริงใจ ชอบหลอกลวงทำลายความบริ
สุทธิ์ของผู้หญิง เดี่ยวรักเดียวเลิก ทำให้อีกฝ่ายออกหักเจ็บช้ำ จนถึงอาจทำ
อันตรายเอาได้เพราะความเจ็บใจ เราคบคนเช่นนี้ก็จะกลายเป็นคนเจ้าชู้
ตามไปด้วย

ค. เป็นนักเลงเหล้า คนชั้วที่ชอบดื่มสุรา เมื่อคบกับใครก็มักอยากให้มีนิสัย
เหมือนตน ไปไหนก็ติดเหล้าไปด้วย และจะยินยอมให้ดื่มร่วมกับตน จน
ในที่สุดคน ๆ นั้นก็กลายเป็นนักเลงเหล้าไปด้วย

ง. เป็นคนหลงเขาด้วยของปลอม ถ้าคบคนชั่วชนิดเป็นคนทุจริต ชอบหลอก
ลวง ปลิ้นปล้อน ตลบตะแลง คนประเภทนั้นจะเอาทุกทำ เช่น ทำเงิน
หรือ ธนบัตรปลอม ปลอมปนสินค้า เอาของเกิมาหลอขายว่าเป็นของแท้

ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ ถ้าเราไปคบคนเช่นนี้ เราก็จะถูกชักจูงให้เป็นคนหลงเขาด้วยของปลอมไปด้วย

จ. เป็นคนโกงเขาซึ่ง ๆ หน้า คนชั่วบางคนมีนิสัยด้านการทำชั่ว ไม่อาย และเกรงกลัวบาปกรรม ชอบหากินทางโกงเขาซึ่ง ๆ หน้า เช่น ชื้อของ เขาแล้วไม่จ่ายเงิน แต่บอกว่าให้แล้ว รับประทานอาหารของเขาแล้วลุกหนีไปเฉย ๆ ขึ้นรถโดยสารก็ไม่จ่ายค่ารถ เราคบคนประเภทนี้ ก็ทำให้เราเป็นคนหน้าด้านโกงเขาซึ่ง ๆ หน้าบ้าง และถ้าถูกจับได้ก็จะได้รับความอับอาย เสียชื่อเสียงอีกด้วย

ฉ. เป็นนักเลงอันธพาล คนพวกนี้มีลักษณะที่ชอบรังแกข่มขู่ผู้อื่น ชอบแสดงอำนาจ มีนิสัยเป็นพาล บางทีเที่ยวรีดไถเงินทองของกินจากผู้อื่น ถ้าเขาไม่ให้ก็หาเหตุวิวาททำร้ายเอา นับว่าเป็นภัยสังคม ถ้าเราไปคบหาสมาคมด้วย ก็จะกลายเป็นอันธพาลตามเขาไป จนถึงเข้าคุกตะรางด้วยก็ได้

ค. เกียจคร้านทำงาน ลักษณะของคนเกียจคร้าน มักอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก ยังเข้าอยู่ เวลาเย็นแล้ว หิวนัก อิ่มนัก กระหายน้ำ แล้วหาเหตุไม่ทำงาน ความเกียจคร้านจึงเป็นตัวถ่วงความสุขความเจริญของชีวิตให้ชะงักงัน ไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร ชีวิตมนุษย์เราจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีเงินเพราะต้องกินต้องใช้ เงินจะมีได้ก็ด้วยการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร มัวเกียจคร้านสันหลังยาวจะทำให้เอาตัวไม่รอด ถ้าเป็นเด็กเกียจคร้านในการเล่าเรียนก็ไม่มีความรู้ที่จะนำไปทำมาหากิน เมื่อเป็นผู้ใหญ่เกียจคร้านก็ลำบากยากจน แก่ตัวลงก็ยิ่งลำบาก เพราะไม่ได้สะสมทรัพย์ไว้เสียแต่เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว คนเกียจคร้านจึงหาความเจริญได้ยาก

เมื่อเห็นโทษของอบายมุขเช่นนี้แล้วพึงพิจารณาต่อไปว่า สุขความเพลิดเพลินที่เกิดจากอบายมุข ไม่ใช่ความสุขที่แท้จริงของชีวิต เป็นภากที่ไร้สาระ ไม่ใช่แก่นสารของชีวิต แก่นสารของชีวิตคือความสุขที่เกิดจากการทำงานเพื่อสร้างตน สร้างส่วนรวม การช่วยเหลือผู้อื่น ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

ผู้ตกอยู่ในอบายมุข ย่อมจะตั้งตัวไม่ได้ นับวันแต่จะยากจนลง ฉะนั้นหากเราถูกเข้ายวนให้เข้าหาอบายมุขหรือถูกเพื่อนฝูงบังคับอย่างไร เราก็ควรใจแข็งกล้าหาญที่จะหลีกเลี่ยงปฏิเสธ อย่าเกรงใจมิตรชั่วที่จะชักจูงเราไปในทางเดือดร้อน

เราต้องฝึกนิสัยเสียใหม่ ให้เป็นคนขยันทำงาน รักเรียน เมื่อมีทรัพย์สินของใคร เช่น เสื้อผ้า รองเท้า ถุงเท้า ให้หมั่นรักษาอย่าให้สกปรก ชำรุดเสียหาย พยายามคบแต่เพื่อนที่ดี มีความมัยยัสถ์ รู้จักเก็บออมไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ก็จะทำให้เราเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้

ทิศ 6

เรื่องทิศ 6 นี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ตามเรื่องกล่าวว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เช้าวันหนึ่งพระองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนคร ได้ทอดพระเนตรเห็นชายหนุ่มคนหนึ่ง ชื่อสิงคาลกะ นุ่งห่มด้วยผ้าเปียกน้ำ กำลังไหว้ทิศทั้ง 6 อยู่ คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศเบื้องบนและทิศเบื้องล่าง ครั้นตรัสถามได้ความว่า ชายหนุ่มผู้นี้ทำตามคำสั่งของบิดาซึ่งสั่งไว้ก่อนตาย พระพุทธองค์จึงรับสั่งกับสิงคาลกะว่า พุทธศาสนามีได้หมายถึงการไหว้ทิศดังที่กระทำอยู่ แต่หมายถึงการปฏิบัติเคารพบูชาบุคคลต่าง ๆ ให้ถูกต้อง ทรงตรัสเปรียบเทียบทิศทั้ง 6 กับบุคคล 6 จำพวก ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเรา ได้แก่

1. ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา
2. ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยา สามี
3. ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์
4. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตร เพื่อน
5. ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์
6. ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่ คนใช้ คนงาน

นอกจากนี้พระพุทธองค์ได้ทรงชี้แจงว่าเมื่อเราอยู่ในสังคมตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เราจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับแวดลอมด้วยบุคคลเหล่านี้ เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ จึงจะอำนวยผลเป็นความสุขแก่ตัวเรา คือ

ข้อ 1. ทิศเบื้องหน้า คือบิดามารดา บิดามารดานั้นเป็นพระประจําครอบครัว เป็นผู้อนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน 5 คือ คอยห้ามปรามมิให้บุตรทำชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี ส่งเสียให้ได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นธุระจัดการเรื่องคู่ครองให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อเราเติบโตพอที่จะดูแลรักษาทรัพย์ไว้ได้ พระคุณของท่านนั้นมีเป็นเอนกประการ จึงควรที่เราผู้เป็นบุตรธิดาจะรับรู้บุญคุณท่าน แล้วทำตนให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ยกบิดามารดาขึ้นเสียจากนรก คือไม่หาเรื่องรอนใจมาให้ท่าน และปฏิบัติตอบสนองท่าน 5 ประการ คือ

1. เลี้ยงท่านตอบ เราจึงเติบโตขึ้นเท่าใด บิดามารดาก็ยิ่งแก่ชราลง กำลังวังชาของท่านก็ลดน้อยลงไป จึงพยายามช่วยการงานของท่านเท่าที่จะทำได้ เวลาเจ็บไข้ก็อย่าทอดทิ้ง เฝ้าพยาบาลดูแลโดยใกล้ชิด เด็กเป็นจำนวนมาก มักคิดว่ารอไว้ให้โตพอมีรายได้เสียก่อนจึงค่อยตอบแทนท่าน ข้อนี้เป็นความเข้าใจผิดชนิด เพราะไม่แน่ใจว่าเราจะได้อายุอยู่จนได้เลี้ยงท่าน หรือท่านจะมีอายุยืนอยู่จนทันให้เราเลี้ยง ฉะนั้นในวัยเด็กควรขยันเรียนหนังสือ

อย่าเกียจคร้านหนีเรียน เมื่อท่านว่ากล่าวสั่งสอน อย่าหน้าบึ้ง หน้าอ แสงอาการไม่พอใจ หรือโต้เถียง นับได้ว่าเป็นการหลอเลี้ยวน้ำใจท่านให้ชุ่มชื้นได้ประการหนึ่ง

2. ช่วยทำกิจของท่าน มารดาบิดาเหนื่อยยากเลี้ยงดูเรามากแล้ว เมื่อเราโตพอ จะช่วยแบ่งเบาภาระให้ท่านเหนื่อยน้อยลง เช่น กวาดถูบ้าน ซักเสื้อผ้า รดน้ำต้นไม้ หรือ ถ้าท่านทำการค้าขายก็เข้าช่วยท่านในเวลาวางจากเรียน ไม่ต้องให้ท่านออกปากใช้ให้รวาน จึงจะเป็นเด็กดีมีคุณธรรม

3. ดำรงวงศ์สกุล เมื่อเราเกิดมาเป็นคนกับเขาชาติหนึ่ง ควรประพฤติตนอย่าให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่วงศ์สกุล เพราะถ้าเราทำเสียเพียงคนเดียวก็จะพลอยเสียหายไปด้วยกันทั้งหมด ถ้าทำดีก็มีคนชม พลอยพาให้ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลเป็นที่นับถือของคนทั่ว ๆ ไป อีกด้วย

4. ประพฤติตนให้เป็นคนสมควรได้รับทรัพย์สินมรดก บิดามารดาหาทรัพย์มาด้วยความเหนื่อยยาก ถ้าลูกประพฤติดีท่านก็เบาใจว่าทรัพย์สมบัติที่หามาไว้นั้นจะไม่เสื่อมสลายไป เพราะเราผู้เป็นบุตรจะสามารถปกครองรักษาได้ การที่พ่อแม่ยกทรัพย์สมบัติให้แก่ลูกที่เป็นคนดีอยู่แล้วมากกว่าลูกที่เกเรไม่เรียบร้อย ก็เพราะเหตุนี้นั่นเอง

5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน เมื่อท่านถึงแก่กรรม ควรจัดการศพ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน ตามประเพณีนิยมของคนไทย คือ การทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน หรือเมื่อครบรอบวันตายของท่าน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทวดเวที่ต่อผู้มีพระคุณที่ได้เลี้ยงดูเรามา

ข้อ 2. ทิศเบื้องหลัง หมายถึงภรรยาหรือสามี ซึ่งถือว่าเป็นผู้มาทีหลัง รองมาจากมารดา บิดา ภรรยาหรือสามี คือเพื่อนที่จะเดินทางร่วมกันไปในชีวิต เป็นเพื่อนทุกข์เพื่อนยากซึ่งกันและกัน สามีภรรยาจึงควรปฏิบัติต่อกันดังนี้

หน้าที่ที่สามสมควรปฏิบัติต่อภรรยา คือ

1. ยกย่องนับถือ ให้ปรากฏในหมู่ญาติพี่น้องมิตรสหายว่าเป็นภรรยา
2. ไม่ดูหมิ่นดูแคลนภรรยา ไม่ว่าโดยการพูดจาหรือแสดงอาการดูถูกทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. ไม่ประพฤตินอกใจ หมายถึงไม่เอาใจไปฝากฝังกับหญิงอื่น มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา ไม่ประพฤติตนเป็นคนเจ้าชู้

4. มอบความเป็นใหญ่ให้ ทั้งในกิจการบ้านเรือน ตลอดจนการปกครองดูแลทรัพย์สินสมบัติ

5. ให้เครื่องแต่งตัว เช่นหาเสื้อผ้าและเครื่องประดับให้ตามสมควรแก่ฐานะ เพื่อแสดงความรักใคร่ และเพื่อความมีหน้ามีตาของสามีเองด้วย

หน้าที่ที่ภรรยาควรปฏิบัติต่อสามี คือ

1. จัดการงานดี หมายถึงการดูแลเอาใจใส่ในกิจการบ้านเรือนให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย สะอาด น่ายุ

2. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ได้แก่ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อญาติมิตรและผู้ที่ยกย่องรักใคร่นับถือ

3. ไม่ประพฤตินอกใจสามี ภรรยาที่ดียอมพึงพอใจเฉพาะสามีของตน ไม่เอาใจไปเผื่อแผ่ฝากฝังในชายอื่น ไม่จู้จี้ขี้นจนน่ารำคาญ

4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ด้วยการประหยัด มีการเก็บออมไว้เมื่อถึงคราวจำเป็นจะได้มีใช้ รู้จักทำให้ทรัพย์นั้นงอกเงยขึ้น ถ้าเป็นสิ่งของเครื่องใช้ ควรเก็บรักษามิให้สูญหาย สิ่งใดชำรุดก็ต้องซ่อมแซมแก้ไขให้ใช้ได้ต่อไป

5. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง ภรรยาได้ชื่อว่า เป็นแม่บ้าน จึงควรรู้จักหน้าที่ มีความขยัน หมั่นทำกิจการงานทั้งปวงในบ้านให้เรียบร้อย สะอาด ถ้ามีอาชีพที่พอจะหารายได้มาจุนเจือครอบครัวก็ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพนั้น เพื่อช่วยให้ครอบครัวมีรายได้มากขึ้น

ข้อ 3 ทิศเบื้องขวาคือครูอาจารย์ ครูอาจารย์นั้นเป็นผู้นำทางวิญญาณหรือจิตใจ คือเป็นผู้กสสถานะทางวิญญาณหรือจิตใจของคนเราให้สูงขึ้น มิใช่เป็นเพียงผู้รับจ้างสอนหนังสือ ท่านเป็นผู้แนะนำศิษย์ด้วยสถาน 5 คือ แนะนำดี ให้เรามีความรู้ความประพฤติที่ดี ให้เรียนดี บอกศิลปวิทยาให้โดยไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง และป้องกันทุกข์สุขของศิษย์จากอันตรายทั้งปวง จึงสมควรที่นักเรียนจะได้สนองตอบบุญคุณของท่าน ผู้เป็นปูชนียบุคคล (บุคคลที่ควรบูชา) ด้วยสถาน 5 คือ

1. ลูกขึ้นยืนรับ หรือแสดงความเคารพนบไหว้ เมื่อท่านเดินผ่านมา
2. เข้าไปรับใช้ ในกิจการที่เราพอช่วยได้ตามกำลังความสามารถ เมื่อท่านใช้ให้ วานก็เต็มใจทำให้โดยยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่หลบเลี่ยงหรือแสดงอาการไม่พอใจ ไม่เต็มใจทำ
3. เชื้อฟุ้ง ครูเป็นผู้มีความปรารถนาดีต่อศิษย์ หวังให้ศิษย์มีความรู้ดี มีความประพฤติชอบดีตาม เราจึงควรเคารพเชื้อฟุ้งท่าน ไม่ดื้ออวดด้าง ก้าวร้าว อวดดี ไม่ทำตนเป็นคนว่ายากสอนยาก

4. อุบัติฐาก นอกจากการช่วยทำธุระการงานโดยที่ครูไม่ต้องออกปากใช้ให้ว่านแล้ว ศิษย์ที่ดีไม่ควรทำเฉยเมยเมื่อเห็นครูอาจารย์ทำการงาน มีอะไรพอช่วยได้ก็ควรเข้าช่วยเหลือ ถ้าท่านเจ็บไข้ไม่สบาย ควรเย็บเยียนหรือช่วยพยาบาล ก็จะเป็นการดียิ่งขึ้น

5. ตั้งใจเรียนด้วยความเคารพ ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่ง ตีอกระด้าง หรือล้อเลียนท่าน ไม่ส่งเสียงเอะอะในขณะที่ท่านสอน เมื่อสงสัยได้ถามควรเป็นไปในลักษณะอ่อนน้อม ไม่ใช้ลงภูมิหรือชวนทะเลาะวิวาท

ข้อ 4. ทิศเบื้องซ้าย หมายถึงเพื่อนฝูงหรือมิตรสหาย ญาติและมิตรนี้เป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกัน เป็นสิ่งนำมาซึ่งความปลื้มใจในกิจการงาน จึงควรที่มิตรจะพึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

1. ให้ปัน สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร แก่ญาติมิตรสหายตามสมควร ไม่เป็นคนตระหนี่
2. เกรงใจไพเราะ ควรพูดกับญาติมิตรด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่หยาบกระด้าง ไม่นำชื่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ของอีกฝ่ายหนึ่งมาล้อกันเล่นเป็นสนุก
3. ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อเพื่อน เช่นช่วยเหลือทำกิจธุระตามกำลังของตน ไม่ดูตาย ตลอดจนป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่เพื่อนจะได้รับ
4. ทำตนเสมอกับเพื่อน ไม่แสดงว่าตนสูงกว่าเพื่อนด้วยประการต่าง ๆ ในความเป็นเพื่อน ไม่ควรนำเอฐานะ ตระกูล ยศศักดิ์ ทรัพย์สิน มาข่มอีกฝ่ายหนึ่ง ทำตนเสมอดันเสมอปลาย แม้ภายหลังเราจะได้ดีขึ้นมา ก็ไม่ควรดูถูกเหยียดหยามญาติมิตร
5. กล่าวความจริงกับเพื่อน คือซื่อสัตย์สุจริตต่อเพื่อนนั่นเอง ไม่เป็นคนเจ้าเล่ห์เพทุบาย ตีต่อเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ข้อ 5. ทิศเบื้องบน คือ สมณะ ได้แก่พระภิกษุสามเณร ท่านเป็นผู้ทรงคุณโดยได้สั่งสอนพวกเราด้วยสถาน 6 คือ มิให้กระทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยใจอันงาม ให้ความสว่างทางปัญญาหรือบอกทางสวรรค์ให้ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง หรือนำสิ่งที่เคยฟังแล้วมาชี้แจงให้แจ่มแจ้ง

ดังนั้นเราทั้งหลายผู้เป็นพุทธศาสนิกชนจึงควรเคารพ บำรุงพระภิกษุ สามเณร ด้วยสถาน 6 คือ

1. ด้วยกาย คือการแสดงความเคารพกราบไหว้ด้วยใจจริง

2. ด้วยวาจา คือพูดกับท่านด้วยความสุภาพอ่อนน้อม สำนวณ ไม่เอะอะตึงตัง เสียดสีล่วงเกินท่าน

3. ด้วยใจ มีจิตใจระลึกถึงความดีของท่านผู้เป็นศาสนทายาท มุ่งหวังให้ท่านมีความสงบอยู่ในเพศพรหมจรรย์ ไม่เบียดเบียนท่านให้เดือดร้อน

4. ด้วยไม่ปิดประตู เต็มใจรับรองท่านเมื่อท่านมาเยี่ยมเยียนหรือบอกบุญ ไม่แสดงกิริยาดูหมิ่นรังเกียจ

5. ด้วยให้อามิสทาน ฟังบำรุงท่านด้วยการถวายของอันควรแก่สมณะ ได้แก่ ปัจจัย

4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค อย่าถวายส่วนเกินจำเป็นที่จะทำให้เกิดเสียพระ

ข้อ 6. ทิศเบื้องต่ำ หมายถึงคนรับใช้หรือลูกจ้างสำนักงาน

คนรับใช้หรือลูกจ้างควรปฏิบัติต่อนายจ้าง ดังนี้

1. ลูกขึ้นทำงานก่อนนายจ้าง ช่วยตรวจตราดูแลมิให้กิจการเสียหาย ขยันขันแข็ง ไม่เลียงงาน ไม่ต้องรอให้นายสั่ง ไม่ผัดผ่อนดูดาย

2. เลิกงานทีหลังนายจ้าง เพื่อให้ให้นายงานเห็นว่าเป็นคนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ และมีความตั้งใจดีต่องาน

3. ถือเอาแต่ของที่นายให้ ไม่โลภอยากได้ของที่เขามิได้ให้ ไม่มีโอวาทใจเร็ว หยิบฉวยลักลวงเอาตามใจชอบ

4. ทำกิจการงานให้ดีขึ้น พยายามทำงานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ สิ่งใดไม่รู้ก็พยายาม ขวนขวายศึกษาให้รู้ แล้วหาความชำนาญให้ดียิ่งขึ้น ไม่สักแต่ทำพอให้งานผ่านไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

5. ยกย่องคุณงามความดีของนายให้ปรากฏ เป็นการแสดงความซื่อตรงจงรักต่อนายผู้มีพระคุณ ไม่ติเตียนตำว่านายลับหลัง

ส่วนผู้เป็นนายจ้าง ก็ควรปฏิบัติต่อบรรดาข้าหรือลูกจ้างด้วยสถาน 5 คือ

1. ให้ทำงานตามสมควรแก่กำลังความสามารถ ให้เขาได้มีเวลาพักผ่อนบ้าง ไม่ควรใช้งานหนักจนเกินกำลัง

2. เอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินและเครื่องนุ่งห่ม อย่าให้อดอยาก หรือนุ่งห่ม ปอน ๆ มีการให้รางวัลเป็นสินน้ำใจเป็นครั้งคราวตามสมควร

3. รักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บไข้ ไม่ใช่ว่าดีไข้ ยามไข้ไม่รักษา

4. แจกของมีรสแปลก ๆ ให้กิน หมายถึงเมื่อมีอาหารดี ๆ หรือมีรสแปลก ก็ควรจะแบ่งปันให้เขาได้ลิ้มรสบ้าง การแสดงความมีน้ำใจเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ย่อมผูกใจรัก ของลูกจ้างคนงานเอาไว้ได้

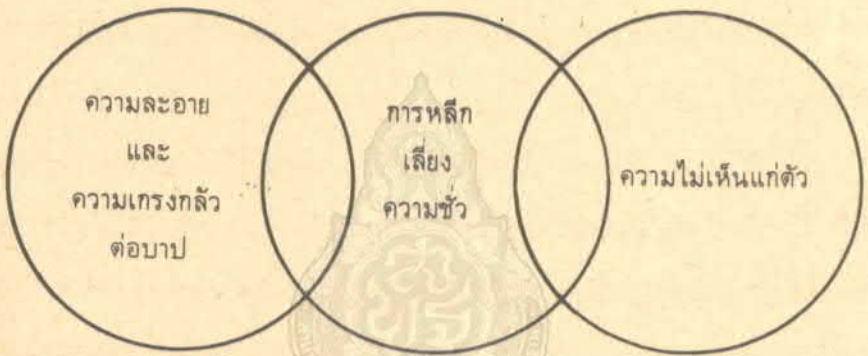
5. ให้หยุดงานเมื่อมีงานนักขัตฤกษ์ งานกุศลหรืองานรื่นเริงต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้ มีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจ ทำบุญทำทานบ้างตามสมควร

จะเห็นได้ว่าคำสอนของพระบรมศาสดา แม้จะล่วงกาลผ่านมาถึง 2500 ปีเศษ แล้วก็ตาม เราท่านทั้งหลายย่อมเห็นได้ว่าคำสอนของพระองค์นั้นไม่มีการล้าสมัย ยังใช้ได้ดี แม้ในปัจจุบัน ผู้ใดที่ยึดหลักนี้แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนายจ้างหรือลูกจ้าง ย่อมได้รับผลเป็นความสุขความเจริญแก่ตนทั้ง 2 ฝ่าย

บทที่ 11

หลักธรรมคำสอนของพระศาสดาที่ควรปฏิบัติ

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป

บาป แปลว่า ลามก ความเศร้าหมองใจ ความชั่ว ความเสื่อม ความเลวทราม หมายถึง การกระทำความชั่วเป็นมาแห่งทุกข์ทั้งปวง ดังนั้น คนดีจึงละอายและเกรงกลัวบาป ไม่กล้าทำความชั่ว ไม่ว่าทางกาย วาจา หรือ ใจ จะละเว้นการกระทำที่เป็นโทษ

ความละอาย (หิริ) หมายถึง ละอายใจตนเอง มองเห็นว่าความชั่วเป็นสิ่งสกปรก ไม่คู่ควรกับตน ไม่ควรเข้าไปแตะต้อง จึงไม่ทำความชั่ว ไม่ว่าในที่ลับและที่แจ้ง คนที่ไม่กล้าทำชั่วเพราะเกรงว่าคนอื่นจะเห็น เกรงว่าจะถูกจับติดคุกติดตะรางนั้น หาได้ชื่อว่าเป็นผู้มี ความละอายต่อบาปที่แท้จริงไม่ เพราะคนชนิดนี้ถ้าคนอื่นเผลอก็จะทำได้ทันที เพราะมิใช่ความละอายที่แท้จริงอันเกิดจากใจที่รู้ผิดรู้ชอบของตนเอง

ความกลัวบาป (โอดตปปะ) หมายถึง เกรงกลัวต่อความเสื่อมเสีย ความทุกข์ร้อน หรือความพินาศอันจะเกิดกับตน กลัวว่าถ้าทำชั่วจะเสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ชีวิตจะต้องตกต่ำเลวทราม เป็นที่น่าอับอายไปจนชั่วลูกชั่วหลาน คนที่กลัวความชั่วที่แท้จริง จะเป็นความกลัวอันเกิดจากใจตนเอง แม้มีโอกาสนักไม่ยอมทำชั่ว ถือว่าการทำชั่วนั้นไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วย่อมเผาผลาญใจให้เป็นทุกข์ในภายหลัง ฉะนั้น จึงไม่กล้าทำบาปทั้งต่อหน้าและลับหลังคน ส่วนคนที่ไม่กล้าทำชั่วเพราะกลัวเขาจะจับได้ กลัวคนจะเห็นจึงไม่กล้าทำชั่วนั้น คนชนิดนี้ยังมีความกลัวที่ไม่แท้ ยังใช้ไม่ได้ เพราะถ้าสบโอกาสเมื่อใดก็จะทำความชั่วเมื่อนั้น

ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปนี้ เป็นธรรมที่ช่วยคุ้มครองโลกให้ร่มเย็นเป็นสุข คุณตะราชจึงไม่จำเป็นต้องมี เพราะปราศจากการประทุษร้ายเบียดเบียนกัน ฉะนั้น ก่อนที่นักเรียนจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้นึกให้ถี่ถึงผลที่จะเกิดขึ้นว่า ถ้าทำไปแล้วจะเกิดเป็นบุญ คือความสุขความสบายใจ หรือว่าเป็นบาป คือความเศร้าหมองใจ ความทุกข์ ความเสื่อม ถ้าเป็นประการหลัง ก็ควรละเว้นเสีย ด้วยการบังคับใจ เอาชนะใจตนเองให้ได้ การหลีกเลี่ยงความชั่ว

ความชั่ว คือ ความไม่ดีทั้งหลาย ที่เกิดจากการกระทำทางกาย วาจา และ ใจ อันเป็นผลนำมาซึ่งความทุกข์ ความเสื่อม แก่ตัวเราเอง ความชั่วเป็นเสมือนสิ่งสกปรก ในภาษาไทยเรามีคำ ๆ หนึ่ง ที่เรามักใช้กับของสกปรกทั่ว ๆ ไป คือคำว่า ชี ในทางกายเราก็มียี มูล ชีตา ชีหู ชีโคล ชีกลาก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เราไม่ประสงค์อยากได้ จึงต้องชำระชะล้างเพื่อให้ร่างกายของเราสะอาด นอกจากนี้ยังมีชีทางใจ เช่น ชีโกง ชีปด ชีเกียจ ชีเหนียว ฯลฯ คนที่มีชีอยู่กับตนจึงเป็นคนสกปรก คนชั่ว คนเหินห่าง ไม่น่าคบหาสมาคมด้วย ถึงกับมีคำกล่าวว่า อย่าเอาไม้สั้นไปรันชี เพราะเขากลัวจะกระเด็นเหินติดตัวนั่นเอง

ผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ตามความหนักเบาที่ตนได้กระทำลงไป เช่น ถ้านักเรียนเกียจคร้านต่อการเรียน ผลก็คือสอบไล่ตก หรือถ้าริอ่านเป็นขโมย ถูกครูจับได้ก็ต้องถูกล้อออกจากโรงเรียน ถ้าอายุเข้าเกณฑ์ของกฎหมายก็ต้องติดคุกติดตะรางหาความสุขไม่ได้ นับว่าเป็นคนโง่เขลา คนที่รู้จักหลบหลีกความชั่วจึงเป็นคนฉลาด เพราะสามารถนำชีวิตของตนให้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขในอนาคตได้

วิธีหลีกเลี่ยงความชั่วก็คือ เมื่อเรารู้ว่าสิ่งนี้ชั่ว เราก็ตั้งสัจจะคือตั้งใจปฏิญาณว่าเราจะไม่ทำ ไม่เข้าไปหาโดยเด็ดขาด พยายามประพฤติตนอยู่ในศีล ไม่ใช่ท่องเที่ยวเพื่อสอเสียดจะแนบ ผู้ที่ถอยห่างจากความชั่วจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต

ความไม่เห็นแก่ตัว

ความเห็นแก่ตัว คือ ความเห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนตัว แล้วไปสร้างความทุกข์ให้แก่ผู้อื่นหรือไม่ยอมยกลำบากเสียสละเพื่อความสุขของผู้อื่นบ้าง หรือเห็นแก่พวกพ้องของตัวเอง จนต้องไปเบียดเบียนทำลายล้างผู้อื่น เป็นต้น

คนเราเกิดมาต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จึงต้องเห็นแก่คนอื่นบ้าง การเล่นส่งเสียงเอะอะเฮ็ดตะโร การเปิดวิทยุหรือโทรทัศน์ดังเกินไป จนไม่คำนึงถึงบ้านอื่นว่าเขาจะเดือดร้อนรำคาญ หรือการเล่นกีฬาแพ้แล้วไม่ยอมแพ้ ยังมีเรื่องทะเลาะวิวาทชกต่อยกันต่อไปอีกนั้น ล้วนเป็นเรื่องความเห็นแก่ตัวทั้งสิ้น

ส่วนคนไม่เห็นแก่ตัวนั้น จะมีลักษณะดังนี้คือ

1. มีใจกว้าง คำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้อื่นมากกว่าตัวเอง จะนึกถึงตัวเองน้อยที่สุด

2. เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัว ยอมยกลำบาก ทำประโยชน์สุขให้แก่ผู้อื่น รักผู้อื่นเหมือนรักตัวเอง เช่น ลูกหรือลูกศิษย์เสียสละเพื่อ พ่อ แม่ ครูอาจารย์ พ่อแม่ ครู

อาจารย์ที่เสียสละเพื่อลูกและลูกศิษย์ หรือประชาชนที่เสียสละเพื่อประเทศชาติ

๓. มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือคนยากจนอนาถาและญาติมิตร โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เหล่านี้เป็นการกระทำที่ดี ที่เรียกว่าความไม่เห็นแก่ตัวทั้งสิ้น

การที่สังคมวุ่นวายในทุกวันนี้ เพราะคนส่วนมากมีความเห็นแก่ตัวจัด หรือเห็นแก่พวกพ้องเพื่อนฝูงมากเกินไป เป็นผลให้กระทำการต่าง ๆ ลงไปโดยหวังว่าเพื่อให้ตนเองลูกหลานของตน หรือพรรคพวกของตนได้ความสุข โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ถ้าทุกคนมีความประพฤติเช่นนี้คือ ไม่ยอมลดละความเห็นแก่ตัวลงบ้าง สังคมโดยเฉพาะเมืองไทยเรา นี้ จะหาความสงบสุขได้ยากและตัวเราก็จะต้องอยู่ในสังคมอันหาความสุขมิได้นี้ด้วย จึงควรที่เราทั้งหลายจะละความเห็นแก่ตัวลงให้มาก จงนึกถึงหัวอกผู้อื่นเขาบ้าง เอาใจเขามาใส่ใจเรา สิ่งใดที่เป็นความสบาย แต่ถ้าตั้งอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น พึงละเว้นเสีย

หลักธรรมคำสอนของพระศาสดาที่ควรปฏิบัติ

(ชั้นประถมปีที่ 6)

1. การตรงต่อหน้าที่และตรงต่อเวลา

การตรงต่อหน้าที่ คนทุกคนต่างก็มีหน้าที่ คือ สิ่งที่ต้องทำ ด้วยกันทั้งนั้น ทั้งหน้าที่ที่พึงกระทำต่อตนเอง และหน้าที่ต่อผู้อื่น

1. **หน้าที่ต่อตนเอง** หมายถึงหน้าที่ที่จะทำให้ตนได้รับผลสำเร็จรุ่งเรืองในชีวิต เช่นในวัยเด็กก็มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน โตเป็นผู้ใหญ่ก็มีหน้าที่ทำงาน สำหรับเราทั้งหลายซึ่งยังเป็นนักเรียน หน้าที่ก็คือการศึกษาเล่าเรียน การหนีโรงเรียน ก่ติ การทำตนเป็นนักเลงก่ติ ได้ชื่อว่าเป็นคนไม่ตรงต่อหน้าที่ นอกจากนี้ นักเรียนยังมีหน้าที่ที่จะต้องรักษา และปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน อีกด้วย

2. หน้าที่ต่อผู้อื่น

ก. **หน้าที่ต่อบิดามารดา** ในฐานะที่เราเป็นลูก ก็มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือ บิดามารดา ในการทำงานบ้าน เช่น เลี้ยงน้อง หุงข้าว ถูบ้าน ฯลฯ เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณท่านที่เหนื่อยยากเลี้ยงดูเรามา

ข. **หน้าที่ต่อครูอาจารย์** คือให้ความเคารพและช่วยเหลือการงานของท่าน ตามกำลังเท่าที่จะช่วยได้

ค. **หน้าที่ต่อเพื่อน** คือเป็นกัลยาณมิตร หรือเพื่อนที่ดี ช่วยชักจูงแนะนำ ดักเตือนมิให้เพื่อนประพฤติชั่ว

จ. หน้าที่ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ชาติเป็นที่ที่เราได้อยู่ ได้อาศัย ร่วมเย็นเป็นสุข พระศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจให้เราประพฤติปฏิบัติชอบ และองค์พระมหากษัตริย์เป็นประจักษ์พยานโพธิ์ร่วมไทร ให้ความร่วมเกล้าแก่เราทั้งหลาย เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันระวังรักษา ยกย่อง เทิดทูน ให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป

ฉะนั้น นักเรียนควรมองตนเอง สำรวจตนเองเสมอว่านักเรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเองและต่อผู้อื่นครบถ้วนถูกต้องบริบูรณ์หรือไม่ ถ้าพบว่าสิ่งใดยังบกพร่อง ก็จงปรับปรุงแก้ไขตัวเองให้ดีขึ้น เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณธรรมไปเบื้องหน้า

การตรงต่อเวลา เวลาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะแต่ละนาทีที่ผ่านไปเราก็มีอายุมากขึ้นทุกที ฉะนั้น จึงควรปฏิบัติตน และทำการงานต่าง ๆ ให้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ จนเกิดความเคยชินหรือติดเป็นนิสัย เช่น ถ้าเป็นนักเรียนก็ตื่นนอนแต่เช้าตรงเวลา รับประทานอาหารเป็นเวลา ไปโรงเรียนให้ทันเวลาโรงเรียนเข้า หรือเมื่อโรงเรียนเลิกก็รีบกลับบ้านตามเวลาไม่เกลอเกด ควรทำตารางกำหนดเวลาไว้ว่าจะช่วยผู้ปกครองทำงานบ้านเวลาไหน จะทบทวนตำรับตำราในการเรียนเมื่อใด จะเข้านอนพักผ่อนเวลาใด เป็นต้น คนที่รู้จักแบ่งเวลาทำกิจการงานของตนอย่างเหมาะสม และปฏิบัติตามนั้นอย่างสม่ำเสมอ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตรงต่อเวลา

อนึ่ง เมื่อมีการนัดหมายกับผู้อื่น ก็จงรักษาเวลาอย่าให้ผิดนัด ให้ผู้ที่เรานัดหมายต้องมากอย่ก่อกหรือเสียเวลาโดยใช่เหตุ คนตรงต่อเวลาย่อมเป็นที่นับถือของผู้อื่น คนที่ไม่รักษาเวลาชอบผิดนัดเสมอ ๆ ได้ชื่อว่า เป็นคนเหลวไหลไม่รักษาคำพูด ต่อไปจะไม่มีใครเชื่อถือและไม่อยากคบหาสมาคมด้วย การตรงต่อเวลาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่เราทุกคนควรจะปลูก

ฝังให้เกิดมีในตนเสียแต่เด็ก ๆ อย่าเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไร้สาระ เพราะเวลาแต่ละนาทีมีค่า เมื่อเวลาล่วงเลยไปแล้ว เราจะเรียกกลับคืนมาหาได้ไม่

พระพุทธองค์ทรงสอนเราทั้งหลายให้เป็นผู้ตรงต่อหน้าที่และตรงต่อเวลา เพราะเป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติ มีคุณลักษณะที่ดียิ่งงาม ชีวิตจะมีแต่ความเจริญก้าวหน้าตลอดไป

2. การรู้จักใช้เหตุผลเป็นเครื่องแก้ปัญหา

ปัญหาโดยทั่วไปของมนุษย์แบ่งออกได้เป็น 2 อย่าง คือ

1. **ปัญหาฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายกาย** ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับความขาดแคลนปัจจัย 4 เช่น ขาดเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ฯลฯ

2. **ปัญหาทางจิต** คือ ความไม่ได้ดั่งใจ ความพลัดพรากจากสิ่งที่เรารัก หรือความว้าเหว่ ความโมโหหงุดหงิด เป็นต้น

ปัญหาของมนุษย์นั้น ถ้าดูอีกแง่หนึ่ง จะเห็นได้ว่าเป็น**ปัญหาในตนเองอย่างหนึ่ง** และ**ปัญหาที่เกี่ยวข้องขัดแย้งกับคนอื่นอีกอย่างหนึ่ง** เพราะมนุษย์มีกายกับใจ ปัญหาทางกายยังพอแก้ไขได้ เช่น ถ้ายากจนก็ขยันหมั่นเพียรเข้า เงินใช้ก็ไปหาหมอให้รักษา แต่ปัญหาทางใจเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะใจเป็นฝ่ายนำกาย เมื่อใจอยากได้สิ่งใดก็จะพยายามไขว่คว้าแสวงหาสิ่งนั้นมาเป็นของตน เมื่อไม่ได้ดังประสงค์ก็ทำให้เป็นปัญหาเดือดร้อนใจ เช่น อยากดูทีวีแต่บิดามารดาไม่ให้ดู หรือเมื่อใจไม่ปรารถนาสิ่งใดให้เกิดมีขึ้นกับตน แต่ก็ต้องมาประสบกับสิ่งนั้น ๆ เช่น ไม่อยากไปโรงเรียนแต่บิดามารดาบังคับให้ไปโรงเรียน ก็ทำให้เป็นทุกข์ เป็นปัญหาขึ้นเช่นกัน

ฉะนั้น เมื่อเกิดปัญหาจะต้องรู้จักใช้เหตุผลเป็นเครื่องแก้ปัญหา คนบางคนใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล เช่นเมื่อมีปัญหาขัดแย้งกับเพื่อน ก็ใช้การชกต่อยวิวาทกันเป็นเครื่องตัดสิน

หรือเมื่อถูกพ่อแม่ขัดใจก็ใช้วิธีฆ่าตัวตาย หรือหนีออกจากบ้านเป็นเครื่องแก้ปัญหาก็ล้วนเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องทั้งสิ้น เพราะมิได้ทำให้สิ้นปัญหา กลับจะเพิ่มปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกด้วย

ก่อนอื่นนักเรียนต้องทราบเสียก่อนว่า **ตราบโดที่มนุษย์มีต้นหา (ความอยาก) ตราบนั้นมนุษย์ยังต้องมีปัญหา** ไม่ว่าจะเป็นอยากสวย อยากรวย อยากเด่น อยากโก้ อยากฉลาด อยากมีร่างกายแข็งแรง ยิ่งอยากมากก็ยิ่งมีปัญหามากเข้า เราจึงหนีปัญหาไม่พ้น เมื่อหนีไม่พ้นจะทำอย่างไรเล่า วิธีปฏิบัติง่าย ๆ ก็คือ พินิจพิจารณาว่า

ปัญหานั้นคืออะไร

ปัญหานั้นเกิดจากอะไร

จะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร

และอะไรคือแนวทางที่เราจะแก้ปัญหานั้น

ยกตัวอย่างเช่นนักเรียนถูกครูทำโทษ นี่คือปัญหา ก็ต้องสาวไปหาเหตุว่า เราผิดเพราะอะไร ก็จะได้คำตอบออกมาว่าเพราะมาโรงเรียนสาย หรือเพราะไม่ทำการบ้าน หรือเพราะหนีเรียน ฯลฯ เมื่อเรารู้เช่นนี้ก็จงมองว่าจะแก้ปัญหายังไงจึงจะไม่ถูกทำโทษอีก นั่นก็คือถ้าถูกทำโทษเพราะมาโรงเรียนสายก็รีบมาให้ทันโรงเรียน ถ้าเป็นเรื่องไม่ทำการบ้านเพราะเกียจคร้านก็แก้ด้วยความขยัน หรือถ้าหนีเรียนก็ต้องคิดว่า ถ้าเราอยากจะเป็นผู้ใหญ่ที่สบายไปกายหน้า ก็ต้องขยันเรียนเสียแต่ยังเด็ก เพราะการศึกษาเล่าเรียนเท่านั้นจะช่วยให้เรามีการงานมีอาชีพที่ดีเลี้ยงตัวไปกายภาคหน้า ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมดไป

หรือถ้านักเรียนมีเหตุขัดแย้งทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ก็ต้องคิดว่าเป็นธรรมดาของการอยู่ร่วมกัน ต่างคนก็ต่างจิตใจ

การแก้ไขปัญหาเท่าที่ใช้ มีอยู่ 2 แบบ คือ

1. ความรุนแรงก้าวร้าว เป็นวิธีเดียวที่สัตว์เดรัจฉานทำ ส่วนคนผู้มีการศึกษาดีแล้ว จะไม่ใช้อารมณ์และกำลังเขี้ยวเล็บเข้าทำลายล้างฝ่ายที่ขัดแย้งกับเรา เพราะเป็นวิธีที่เพิ่มปัญหาขึ้นอีก ยิ่งหับถมจองเวรกันไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเมื่อเรารุนแรงไป เขาก็รุนแรงตอบมา ผลก็คือเสียหายด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ดังนั้นการทำร้ายกันอย่างสัตว์เดรัจฉาน จึงไม่ใช่วิธีของผู้ที่มีการศึกษาดีแล้ว

2. สันติวิธี คือการใช้เหตุผลเข้าพูดจาปราศรัยกัน เพราะรักความสงบ และเข้าใจความจริงของชีวิตว่า คนที่ไม่ผิดเลยไม่มี ผู้ที่ขัดแย้งต้องเข้าใจว่า ความรู้จักกลักรับผิดต่างหากที่เป็นความกล้าหาญอย่างแท้จริง หากเราเป็นฝ่ายผิดเราก็รับผิด หากเราเป็นฝ่ายถูก เราก็ไม่ลำพองใจโง่ โง่หมิ่นเหยียดหยามผู้ที่ผิดพลาด หากควรให้อภัยและมีความเข้าใจเห็นใจเขาว่า หากเราเป็นเขาก็คงต้องทำอย่างนั้นเหมือนกัน สันติวิธีจึงเป็นวิธีการคลายปัญหาของผู้เข้มแข็ง และมีการศึกษาดีแล้ว

เท่าที่กล่าวมานี้เป็น การแก้ไขปัญหามาตามหลักอริยสัจ 4 ของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน พร้อมทั้งจะรับผิด และพร้อมที่จะให้อภัย สันติสุขในทีนั้น ๆ ก็จะมีขึ้น

3. ประโยชน์ปัจจุบัน 4 อย่าง

คำว่า "ประโยชน์" แปลว่า สิ่งที่ต้องการหรือผลที่น่าปรารถนา อันได้แก่ ทรัพย์ยศ และโมตร อันเป็นสิ่งที่คนทั่วไปอยากจะได้ ส่วนคำว่า "ปัจจุบัน" แปลว่า เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ขณะนี้ เดี๋ยวนี้ หรือทุกวันนี้

ประโยชน์ปัจจุบันจึงหมายถึงธรรมที่ให้ผลตามปรารถนาในทันทีที่ได้ปฏิบัติ ปฏิบัติ
เมื่อใดก็ได้ผลเมื่อนั้น เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถสร้างหลักฐานตั้งตัวได้ในปัจจุบัน
เรื่องประโยชน์ปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าชายทิฆฆาณ แห่งโกลิยวงศ์ ตามเรื่อง
มีว่า ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ กั๊กกรบัตตนิคมในแคว้นโกลิยะ เจ้าชายทิฆฆาณ
ได้มาเฝ้าและกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ตนเองเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ต้องเลี้ยงดูบุตรภรรยา
มีภาระกิจการงานต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านเมือง จึงขอให้พระองค์โปรดแสดงธรรมที่เป็น
ประโยชน์ในปัจจุบันและเป็นประโยชน์ในภายภาคหน้าแก่ตนด้วย พระพุทธองค์จึงทรงแสดง
ธรรมแก่เจ้าชายทิฆฆาณ ในโอกาสนี้จะอธิบายเฉพาะประโยชน์ในปัจจุบันก่อน

พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่าผู้ที่ทำตนให้ถึงพร้อมด้วยหลัก 4 ประการ ย่อมตั้งตัว
ได้ในปัจจุบัน คือ

1. ความขยันหมั่นเพียร
2. การรักษาทรัพย์สมบัติ
3. คบคนดี ไม่คบคนชั่ว
4. เลี้ยงชีวิตตามควรแก่รายได้

1. ความขยันหมั่นเพียร เป็นที่มาของความสำเร็จของการทำงานทั้งปวง ในวัยเด็ก
จึงควรมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เรียน ๆ หยุด ๆ
แล้วไปขยันเฉพาะตอนใกล้สอบ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง มีสุภาษิตว่า “มีความเพียรอยู่ที่ไหน
ความสำเร็จย่อมอยู่ที่นั่น” ถ้านักเรียนขยันเรียนผลสำเร็จก็คือการสอบไล่ได้สมความตั้งใจ
เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต้องขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ เพื่อจะได้เป็นคนมีหลักฐาน
มั่นคง มีความเป็นอยู่อย่างสบายในอนาคต ผู้ที่ใช้ชีวิตลอย ๆ ไม่มีหลักย่อมได้ชื่อว่าเป็นคน
รอกโลก

2. รักษาทรัพย์สมบัติ ทรัพย์สมบัติเป็นสิ่งที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายาม จึงควรรู้จักรักษาทรัพย์สมบัติไว้มิให้สูญสลายโดยรู้จักเก็บงำออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามจำเป็น รู้จักถนอมทรัพย์มิให้ซำรุดเสียหายเร็วเกินไป รู้จักบูรณะซ่อมแซม รู้จักทำให้ทรัพย์สมบัติเกิดประโยชน์ดอกผลเพิ่มพูนยิ่งขึ้น

3. กบคนดีไม่คบคนชั่ว คนดีย่อมนำเราไปสู่ทางแห่งความสุข ความเจริญ ส่วนคนชั่วย่อมนำเราไปสู่ความทุกข์ ความเสื่อม คำโบราณกล่าวไว้ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” ดังนั้นคนที่ปรารถนาความสุขความเจริญจึงไม่ควรคบคนชั่ว

คนชั่วที่ไม่ควรคบมีมากมายหลายประเภท แต่ที่ควรจำไว้ เพราะมักจะพบเห็นได้บ่อย ๆ มี 4 จำพวก คือ คนปอกลอก คนดีแต่พูด คนหัวประจบ คนชักชวนในทางฉิบหาย คนเหล่านี้ในทางศาสนาถือว่าเป็นมิตรเทียม ไม่ควรคบ

คนดี ที่ควรคบนั้น ท่านเรียกว่ามิตรแท้ คือเป็นเพื่อนจริง ๆ มี 4 จำพวกได้แก่ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรมีความรักใคร่ คนเหล่านี้ควรคบไว้เป็นเพื่อน จะได้เป็นกำลังช่วยเหลือเกื้อหนุนเราในกิจการต่าง ๆ ทั้งยังป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ ให้เราอีกด้วย

4. เลี่ยงชีวิตตามควรแก่รายได้ เมื่อแสวงหาทรัพย์สมบัติมาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรแล้ว ก็ควรรู้จักใช้ทรัพย์นั้นให้พอเหมาะแก่รายได้ของตน คือไม่ฟุ่มเฟือยหรือผิดเคืองจนเกินไป คนที่มีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายมาก ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขาย่อมได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนใจอยู่เป็นนิจ ส่วนคนที่หาทรัพย์ได้มาก แต่ใช้น้อยจนกลายเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่นเกินไปย่อมหาความสุขไม่ได้ จึงควรรู้จักประมาณตนเองแต่พอดี

ทั้ง 4 ข้อตามที่ได้กล่าวมานี้ เรียกว่า **ภิกขุขันธิกัตถประโยชน์** แปลว่า ประโยชน์
 ปัจจุบัน เป็นทางนำไปสู่สันติสุขในชีวิตปัจจุบันทั้งสิ้น ใครทำตามก็จะได้รับผลเป็นความ
 สุขทันตาเห็น ผู้ใดไม่ทำตามก็มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน แม้เราทั้งหลายจะยังเป็นนักเรียน
 เราก็หวังความสุข ความเจริญด้วยกันทุกคน จึงควรดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่ได้กล่าวมา
 นี้ ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนอย่างแน่นอน

บทที่ 18

ศาสนสุภาษิต

(ชั้นประถมปีที่ 5)

ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

“ศาสนสุภาษิต” คือ “คำที่กล่าวไว้ดีทางศาสนา” ข้อนี้ ตรงกับภาษาบาลีว่า “อตุตฺตาหิ อตุตฺโตนฺ นาโถ” อ่านว่า “อตุตฺตาหิ อตุตตะโน นาโถ” เป็นพระพุทธภาษิต คือ พระดำรัสตรัสสอนของพระพุทธเจ้า ตรงกับภาษาไทยว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน”

คำว่า “ตน” ในที่นี้ หมายถึง “ร่างกาย จิตใจ” ของเราเอง ฉะนั้น คำว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” จึงหมายความว่า “ร่างกาย จิตใจของเราพึ่งพาและ ย่อมเป็นที่พึ่งแห่งร่างกายและจิตใจของเราเอง” พุทให้เข้าใจง่ายก็คือ ตัวเราพึ่งพาเป็นที่พึ่งของตัวเอง อย่าไปหวัง หรือคิดแต่จะพึ่งผู้อื่น จะได้มีความขยันหมั่นเพียร ศึกษาหาความรู้ ตั้งใจประกอบอาชีพเพื่อทำตัวให้เป็นที่พึ่งของตัวเองให้ได้

ศาสนสุภาษิตข้อนี้มีได้ห้ามการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น หรือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่เตือนให้ทราบไว้ว่า ผู้ที่จะเป็นที่พึ่งได้อย่างแท้จริงของตัวเรานั้น ก็คือตัวเราเอง การที่จะหวังพึ่งผู้อื่นอย่างเดียว โดยเราไม่ทำอะไรบ้างเลยนั้น จัดว่าเป็นการประมาท เพราะผู้อื่นที่จะให้เราพึ่ง เช่น พ่อ แม่ เป็นต้นนั้น จริงอยู่ท่านอาจไม่รังเกียจที่จะให้เราพึ่งพาอาศัยท่าน แต่ท่านจะอยู่ยงยืนให้เราพึ่งตลอดไปนั้นย่อมเป็นไปได้ เพราะท่านก็ต้องแก่เฒ่า และถึงแก่กรรมไปในที่สุด ยิ่งถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่ด้วยแล้ว การจะหวังพึ่งเขาข้างเดียว โดยเราไม่ทำความดีอะไรให้เป็นประโยชน์แก่เขาบ้างเลยนั้นเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะการที่

คนอื่นเขาจะให้เราฟังข้างเดียว โดยเราไม่ทำประโยชน์ให้เขาเลยนั้นเป็นการยาก เราจะต้องมีคุณความดี ต้องทำประโยชน์อะไรให้แก่เขาบ้าง เขาจึงมีกำลังใจจะให้เราฟังพาดภัย ตกลงก็หนีตัวเองต้องทำตัวให้ดีไม่พิน ซึ่งเท่ากับเป็นการอาศัยตัวเองทำความดีให้มากพอที่คนอื่นเขาคิดจะให้ความช่วยเหลือเราได้ เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูรู้คุณ มีความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้าน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น คนอื่นที่เราคิดฟังเขา ก็ไม่แน่ว่าเขาจะให้เราฟังได้ตลอดไป เขาอาจไม่มีเวลาที่จะให้ความช่วยเหลือแก่เราได้ เขาอาจเลิกให้ความช่วยเหลือเราด้วยเหตุใด ๆ ก็ได้ หรือตัวเขาเองอาจหันจากฐานะอันเคยสูงส่ง อาจตกต่ำยากจนลง จนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเราได้ หรือในที่สุด เขาอาจถึงแก่ความตาย ก็ไม่อาจเป็นที่พึ่งของเราได้อีกต่อไป ตกลงทางที่ดีที่สุดก็คือ คิดช่วยตัวเอง ฟังตัวเอง ด้วยการเล่าเรียนศึกษา ปลูกความรู้ความสามารถขึ้นในตนเพื่อที่จะให้ความรู้ความสามารถนั้นเป็นประโยชน์แก่ตนได้ตลอดไป โดยไม่ต้องคอยคิดพึ่งคนอื่น

อนึ่ง การฟังตัวเองนี้ มิใช่แต่เป็นเรื่องเฉพาะตัวเท่านั้น แม้เรื่องของบ้านเมือง ประเทศชาติ ถ้าเราคิดหรือเตรียมการให้ฟังตัวเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งบ้านเมืองอื่น ประเทศชาติอื่นได้ก็เป็นการดีอย่างยิ่ง

การไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก

ศาสนสุภาษิตข้อนี้ เป็นพระพุทธานุญาต ทรงรับคำในภาษาบาลีว่า “อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ” อ่านว่า “อพฺยาปชฺฌัง สุขัง โลกํ” มีข้อที่ควรทราบดังต่อไปนี้คือ

คำว่า “การไม่เบียดเบียน” หมายความว่า “การไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร ๆ ไม่ว่าจะด้วยการกระทำ ด้วยคำพูด ด้วยการคิดนึก” การไม่เบียดเบียนกันถือว่าเป็นสุขในโลกนั้น ก็เพราะการมีชีวิตอยู่ในโลก นอกจากมีความยากลำบากทุกข์ร้อนอื่น ๆ แล้ว ความทุกข์

ความเดือดร้อนที่นับว่าสำคัญและรุนแรงอย่างหนึ่งก็คือ การถูกเบียดเบียน ถูกข่มเหงรังแก ยิ่งในยามสงครามด้วยจะยิ่งเห็นชัดว่า การที่แต่ละฝ่ายพยายามจะทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่งให้ย่อยยับลงไปนั้น เป็นการก่อความทุกข์ความเดือดร้อนอย่างสาหัสให้แก่กันและกัน ยิ่งทำสงครามยืดเยื้อยาวนานออกไปเท่าใด ก็เพิ่มความทุกข์ความเดือดร้อนให้มากขึ้น ยาวนานขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น ถ้าจัดการเบียดเบียนกันลงได้ ก็จะมีสุขความสงบโดยทั่วไป

มองในแง่ของการได้เปรียบ การที่บุคคลบางคนมีกำลังร่างกายแข็งแรง มีกำลังคน กำลังทรัพย์มากพอที่จะแก่งแย่งข่มเหงรังแกใครต่อใครได้ ก็น่าจะเป็นเรื่องสนุกสนาน น่าเบิกบานใจมิใช่หรือ ฉะนั้น จะว่าการเบียดเบียนเป็นการไม่ดีเสียทั้งหมด ก็น่าจะไม่ต้องถกเถียงกัน แต่ก็จะต้องไม่ลืมว่าแม้ฝ่ายมีกำลังกว่า จะเบียดเบียนคนอื่นได้อย่างสนุกสนานก็ตาม ก็อย่าดีกว่าคนอื่นเขาจะยอมให้เบียดเบียนได้ข้างเดียว เขาก็จะต้องหาทางแก้แค้น อาฆาตพยาบาท เมื่อได้โอกาส หรือเมื่อฝ่ายเบียดเบียนเขาก่อนหลังเพลลงเมื่อใด เขาก็จะทำร้าย หรือประหารชีวิตประหารทันที ขอให้นึกดูให้ดีว่าการมีมิตรสหาย กับการมีศัตรู อย่างไหนจะดีกว่ากัน การมีมิตร มีแต่ความเข้มแข็งเบิกบาน เมื่อพลัดพลัดอะไรลงไป ยังได้อาศัยมิตรสหายช่วยเหลือ เพื่อ แก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ แต่ถ้ามีศัตรูแล้ว ศัตรูนั้นแหละจะช่วยซ้ำเติม เพิ่มความผิคน้อยให้เป็นผิคนมาก เพิ่มความเสียหายเล็กน้อยให้เป็นความเสียหายอันยิ่งใหญ่

การที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งเบียดเบียนกันนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีความสุขเลย จะต้องระแวงระวัง และครุ่นคิดแต่ในเรื่องการเบียดเบียนกันตลอดเวลา ไม่มีเวลาจะคิดทำมาหากินหรือพักผ่อนให้ปลอดโปร่งเบาสบายได้ แต่ถ้าเลิกเบียดเบียนกัน ปลุกไมตรีต่อกัน ก็จะหมดกังวลมีความสุข มีโอกาสคิดการประกอบอาชีพ หรือสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนและประเทศชาติของตนได้

อีกอย่างหนึ่ง การเบียดเบียนนั้น ฟังทราบว่ามีแต่การเบียดเบียนผู้อื่น การทำสงครามหรือการเป็นศัตรูกันเท่านั้น แม้การทำ ความชั่ว ความผิด หรือประพฤตินทางไม่ดี ก็เป็นการเบียดเบียนเหมือนกัน คือ เบียดเบียนตัวเอง ผู้เป็นทาสของยาเสพติดก็ดี ผู้ประพฤตินทางนำความเสื่อมเสีย ความพินาศมาสู่ตนเอง ส่วงศ์ตระกูลและคนส่วนรวมตลอดถึงประเทศชาติของตนก็ดี จัดว่าเป็นผู้เบียดเบียนตนและผู้อื่นทั้งสิ้น

ฉะนั้น ถ้าเว้นการเบียดเบียนกันและกัน เว้นการเบียดเบียนตนเองเสีย ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ สมด้วยพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนไว้ว่า การไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก ดังกล่าวมาแล้ว

การมีหนี้เป็นทุกข์ในโลก

พระพุทธภาษิต ตรงกับภาษามาลีว่า “อิตถา ทานํ ทุกขํ โลเก” อ่านว่า “อิตถา ทานัง ทุกขัง โลเก” แสดงให้เห็นว่าการเป็นหนี้หรือการมีหนี้เป็นความทุกข์ในโลกอย่างหนึ่ง ศาสนสุภาษิตข้อนี้ มิได้ห้ามการเป็นหนี้ เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่า การที่ต้องเป็นหนี้ นั้น เป็นทุกข์ในโลก ทั้งนี้ก็เพื่อจะเตือนใจว่าถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ แล้ว ก็อย่าเป็นหนี้ใครเลยจะดีกว่า แต่การเป็นหนี้ นั้น บางครั้งก็เป็นเรื่องจำเป็น ฉะนั้น ผู้ศึกษาศาสนาสุภาษิตนี้แล้ว ก็ควรวางหลักการไว้ในใจบางประการคือ ถ้าไม่จำเป็นหนี้ใครได้เลยเป็นดีที่สุด ความขยันหมั่นเพียรเพื่อแสวงหาทรัพย์ และการรู้จักประหยัดในการใช้จ่าย ก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยกอบกู้ฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินของผู้อื่น อันเป็นการเสี่ยงความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะการตามใจตัวเองมากเกินไปในการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายโดยไม่จำเป็น ถ้าบุคคลละมັถระวังรายรับรายจ่ายอยู่เสมอแล้ว และพยายามรักษาระดับความพอดี คือจ่ายพอ

ควรเกรงรายได้ ไม่จ่ายเกินตัวหรือฟุ่มเฟือยเกินไป ก็เป็นการป้องกันความทุกข์ความเดือดร้อนจากการเป็นหนี้ได้

ความจริงในด้านการค้า การเศรษฐกิจ ถือว่าการเป็นหนี้เป็นเรื่องธรรมดาของโลก และผู้ระมัดระวังดี ก็ยอมเป็นหนี้เพื่อหารายได้ให้สูงขึ้น โดยสามารถใช้หนี้ได้ ด้วยการใช้จ่ายเงินที่กู้เข้ามาในทางที่จะให้เกิดผลประโยชน์ ไม่ใช่กู้มาเพื่อใช้จ่ายให้หมดไป โดยไม่เกิดรายได้อะไร

รวมความว่า ศาสนสุภาสิตที่ว่า "การมีหนี้เป็นทุกข์ในโลก" นั้น มุ่งเตือนใจให้คนรู้จักยับยั้งหนัาเพียร ประกอบอาชีพการงาน ไม่เป็นคนเกียจคร้าน ทั้งมุ่งเตือนให้รู้จักใช้จ่ายโดยประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อเพื่อเห่อเหิมลิ้มตัว จะได้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ไม่ต้องเป็นหนี้ใคร แต่ถ้าจำเป็นจะต้องเป็นหนี้ เพราะเหตุสุดวิสัยใด ๆ ก็ควรหาทางเพิ่มความเพียร เพิ่มการประหยัด และเก็บออมให้มาก จะได้ปลดเปลื้องหนี้สินได้ ไม่ต้องจมอยู่ในความทุกข์ตลอดเวลาอันยาวนานโดยไม่จำเป็น คนที่เป็นหนี้เขานั้น นอกจากจะต้องกังวลห่วงใยทุกข์ร้อนเพราะหนี้แล้ว ยังต้องเสียดอกเบี้ย บางครั้งดอกเบี้ยยังเพิ่มมากขึ้นกว่าเงินต้นที่ขี้นเข้ามาอีกด้วย จึงควรพยายามระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ให้เป็นผู้มีหนี้ผู้อื่นถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ เมื่อเตือนใจหรือตั้งหลักไว้ในใจอย่างนี้ ก็จะสามารถใช้ความเพียรพยายาม ความรู้จักอดออม และประหยัดนั้น เป็นเครื่องค้ำจุนฐานะของตนให้ดีขึ้น โดยอาศัยลำแข้งของตนเอง

รวมความว่า พระพุทธศาสนิตข้อนี้ สอนให้ทราบความจริงว่า การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก ถ้าไม่จำเป็นก็ควรพยายามหลีกเลี่ยง อย่าเป็นหนี้ใคร ถ้าจำเป็นจะต้องเป็นหนี้ ก็ให้ถือความรู้สึกที่ว่าตนยังเป็นหนี้เขานั้น เป็นเครื่องเตือนใจให้มีความเพียรพยายามในการประกอบอาชีพเปลื้องหนี้สินให้จงได้ และหนทางที่จะทำตนมิให้เป็นหนี้ใคร ก็คือหมั่นเล่า

เรียนศึกษาหาวิชาความรู้ หมั่นขยันในการประกอบอาชีพอันสุจริต เพื่อสามารถตั้งเนื้อตั้งตัวได้ และสามารถยืนหยัดอยู่บนลำแข้งของตนเอง

คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้

ศาสนสุภาษิตข้อนี้ เป็นพระดำรัสตรัสสอนของพระพุทธเจ้า ตรงกับข้อความในภาษาบาลีว่า "อุฏฐาตา วินฺเต ธน" อ่านว่า "อุตฺฐาตา วินฺเต ธะนัง"

ที่ตรัสสอนว่า คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้นั้น เป็นการเตือนใจมิให้เกียจคร้าน แต่ให้ความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะส่งผลให้หาทรัพย์ได้

คนที่เกียจคร้านทำอะไรจะจับจด เลือ่งงาน หนักไม่เอา เบาไม่สู้ หวังจะให้โชคลากวิ่งมาหาเองโดยไม่ต้องทำอะไร ย่อมเดือดร้อนยากจน ไม่มีโอกาสจะก้าวหน้าได้ ทั้งที่อาจมีเรี่ยวแรง มีความรู้ ความสามารถ แต่ก็ไม่ใช้เรี่ยวแรง ไม่ใช้ความรู้ความสามารถนั้นสร้างความสำเร็จให้แก่ตนจึงกลายเป็นคนตกอับ แต่ถ้าตรงกันข้าม แทนที่จะอ้อมมืออ่เท้ากลับมีความขยันขันแข็งในการเล่าเรียนศึกษา ในการประกอบอาชีพการงาน พยายามใช้เรี่ยวแรง และความรู้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ย่อมเป็นผู้หาทรัพย์ได้ เป็นผู้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ แม้ว่าในเบื้องต้นจะเป็นคนยากจนมาก่อน แต่ก็อาจกลายเป็นคนมั่งมีทรัพย์สินเงินทองได้ในที่สุด เศรษฐีหลายคนเคยเป็นเด็กส่งหนังสือพิมพ์มาก่อนก็มี เคยเป็นคนรับใช้เขามาก่อนก็มี แต่ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความขยันหมั่นเพียร ค่อย ๆ เก็บสะสมทรัพย์ หรือพยายามเล่าเรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มขึ้น ในที่สุดก็สามารถเอาชนะความยากจนตกต่ำ กลายเป็นผู้มีโชควาสนาขึ้นมาได้ กลายเป็นบุคคลสำคัญของประเทศ หรือของโลกไปในที่สุด

ความเจริญรุ่งเรือง หรือความมั่งคั่งมั่งมีนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเริ่มต้นมาจากความเจริญรุ่งเรือง หรือความมั่งคั่งมั่งมีมาก่อนเสมอไป แม้จะเริ่มต้นด้วยความตกต่ำ ยากจน ค่นแค้น แต่รู้จักมีความหมั่นขยัน มีความพากเพียรพยายามในการเล่าเรียนศึกษา ในการทำงาน เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ก็จะเอาชนะความตกต่ำและความยากจนค่นแค้นได้ กลายเป็นความเจริญรุ่งเรือง และมั่งคั่งมั่งมีได้ในที่สุด

คนที่เริ่มต้นด้วยความเจริญรุ่งเรือง และมั่งคั่งมั่งมี แต่ในที่สุดเป็นคนยากจนตกต่ำไปก็มีมิใช่น้อย เพราะไม่รู้จักประมาณในการจับจ่ายทรัพย์ ไม่รู้จักแสวงหาทรัพย์มาเพิ่มเติม ไม่พยายามปลูกความรู้ความสามารถให้แก่ตน ปล่อยเวลาให้ล่วงไปด้วยความเหลิงลืมตัว คิดว่าทรัพย์สินหรือฐานะที่มีอยู่เดิมนั้น คงจะช่วยให้อยู่เป็นสุขสบายไปได้ตลอดชีวิต ในครั้งพุทธกาล คือในสมัยของพระพุทธเจ้า มีบุตรของเศรษฐีบางคน แม้มีทรัพย์มาก แต่ด้วยความเหลิงลืมตัว ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประมาณ และไม่แสวงหาทรัพย์เพิ่มเติม ในที่สุดก็ยากจนค่นแค้น กลายเป็นขอทานไปก็มี

เพราะฉะนั้น ผู้ประสงค์ความเจริญรุ่งเรือง ต้องการทรัพย์ จึงควรมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ต่อสู้กับความยากลำบาก ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ เป็นผู้มีความเข้มแข็งอดทนก็จะสามารถหาทรัพย์ได้ และเป็นผู้ประสบความสำเร็จแห่งชีวิตในทุก ๆ ทางได้ตามความประสงค์

บทที่ 14

ศาสนสุภาษิต

(ประถมปีที่ 6)

ธรรมนั้นแหละย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

ศาสนสุภาษิตข้อนี้ ถอดมาจากภาษาบาลี ซึ่งเป็นพระพุทธภาษิตว่า “ธมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี” อ่านว่า “ธัมโม หะเว รักษะติ ธัมมะจาริง” ตรงกับภาษาไทยว่า “ธรรมนั้นแหละ ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

คำว่า “ธรรม” ในที่นี้หมายถึง “คุณงามความดี” คุณงามความดีนั้น เมื่อบุคคล ประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมคุ้มครองรักษา คือป้องกันภัยอันตราย ส่งให้เกิดความร่มเย็นเป็น สุข และความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น ถ้าจะเปรียบก็เหมือนหลังคาบ้าน หรือ ร่มคันใหญ่ ที่คุ้มแดดคุ้มฝนให้แก่ผู้อยู่ใต้หลังคาหรือใต้ร่มนั้น

เมื่อ “ธรรม” หมายถึง “คุณงามความดี” ปัญหาจึงมีต่อไปว่า คุณงามความดี คืออะไร จะประพฤติอย่างไร

คุณงามความดี คือ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความชั่วเลวทราม เมื่อคุณงามความดี หมายถึง “ธรรม” ความชั่วเลวทรามจึงเท่ากับ “อธรรม” ถ้าการเบียดเบียนชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินเงินทองของผู้อื่นเป็นความชั่วช้าเลวทราม การช่วยเหลือเกื้อกูล การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ก็เป็นคุณงามความดี ถ้าการพูดโกหกหลอกลวง พูดยุให้แตกร้างกัน พูดคำ หยาบคายด่าว่าเป็นต้น เป็นความชั่วช้าเลวทราม การพูดความจริง การพูดสมานสามัคคี การพูดอ่อนหวานไพเราะ ก็เป็นคุณงามความดี ถ้าการคิดฉ้อโกงเอาเปรียบ การคิดปองร้าย

และความเห็นผิดเป็นชอบเป็นความชั่วช้าเลวทราม การคิดไม่ต้องการสิ่งที่จะได้มาโดยการฉ้อโกงเอาเปรียบ การคิดเมตตากฎนา และความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ก็เป็นคุณงามความดี

เมื่อแยกธรรม (คุณงามความดี) ออกจากอธรรม (ความชั่วช้าเลวทราม) ได้ การประพฤติธรรม คือการทำอะไรก็จะขัดขึ้น การประพฤติธรรมก็คือการหลีกเลี่ยงความชั่วช้าเลวทรามซึ่งเป็นอธรรม แล้วลงมือกระทำแต่สิ่งที่เป็นคุณงามความดีซึ่งเป็นธรรมนั่นเอง

ขอยกตัวอย่างให้เห็นได้ชัด ในเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนดังนี้
นักเรียนที่นับว่าเป็นผู้ประพฤติธรรม คือนักเรียนผู้มีความตั้งใจเล่าเรียน ความหมั่นขยันไม่เกียจคร้าน ตั้งใจฟังครูสอน และจดจำไว้ ไม่หนีโรงเรียน ไม่พูดคุยกันในระหว่างที่ครูอธิบาย ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน ไม่เล่นทำสายสิ่งของหรือทรัพย์สินของโรงเรียนหรือของส่วนรวม มีมารยาทอันดีงามต่อเพื่อนนักเรียน ต่อครู ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร ๆ เมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียน ก็ช่วยร่วมมือทำกิจกรรมนั้น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของเพื่อนนักเรียน และของครู เมื่อกลับจากโรงเรียน ก็ทำตนให้เป็นเด็กที่ดีของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ช่วยการงานทางบ้านอันพอจะช่วยให้ได้ ไม่ก่อเรื่องเสียหายเดือดร้อนแก่ทางบ้าน ดังนี้ เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นผู้ประพฤติธรรมทั้งที่บ้าน ทั้งที่โรงเรียน นักเรียนที่ประพฤติธรรมดังกล่าวมานี้ ถือว่าเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นเด็กที่ดีของผู้ปกครอง เป็นที่หวังได้ว่า คุณงามความดีที่เขาประพฤตินั้น จะส่งผลให้เขามีการเรียนดี สอบไล่ได้ผลดี มีความเจริญรุ่งเรือง ไม่ต้องกลายเป็นคนที่ต้องประสบความล้มเหลวตกต่ำ ทั้งนี้เป็นผลของการประพฤติธรรม ธรรมจึงรักษาผู้ประพฤตินั้น โดยปกป้องคุ้มครองให้มีแต่ความสุข ความเจริญ และความก้าวหน้า

ขอให้ดูตัวอย่างเป็นส่วนรวมว่า ผู้ใดก็ตามเป็น คนซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจอันดีงาม ไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการชั่วช้าทุจริต ผู้นั้นจะมีความเจริญในหน้าที่การงาน ได้รับการเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นอยู่เสมอ ไม่ต้องถูกลงโทษ ไม่ต้องถูกปลดหรือไล่ออก ที่กล่าวว่าให้ดูตัวอย่างเป็นส่วนรวม หมายความว่า คนส่วนมากที่ได้ดี ก็เพราะเขาทำความดี หรือคนส่วนมากที่ได้รับความสุขความเดือดร้อน ถูกลงโทษก็เพราะทำไม่ดี ที่เอาเรื่องของคนส่วนมากเป็นตัวอย่าง เพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิดไขว่ไขว่ไปว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว ส่วนปัญหาของคนส่วนน้อยบางคนที่เราเห็นว่าเขาทำดี แต่เขากลับถูกลงโทษนั้น น่าจะได้สอบสวนพิจารณาให้ถี่ถ้วนตลอดสายว่า มีอะไรแทรกซ้อน หรือที่เราฟังมาข้างเดียวบ้างหรือไม่ มีอะไรที่ซ่อนเร้นซึ่งเรายังมองไม่เห็นบ้างหรือไม่ เพื่อตัดปัญหายากเรา จึงจะพิจารณาตัวอย่างจากคนหมู่มากผู้ได้ดีได้ชั่ว เพราะความดี ความชั่วของเขาเอง

เมื่อเข้าใจอย่างนี้ ก็จะเห็นได้ชัดว่า ขรรคมัยรักษาสถาปณธรรม คล้ายเป็นพี่เลี้ยงคอยป้องกันภัยอันตรายให้อยู่ตลอดเวลา และเมื่อเป็นเช่นนั้น เราทุกคนจึงควรประพฤติธรรม คือ ลงมือทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดี เว้นความชั่วช้าเลวทรามเท่าที่จะเว้นได้ ก็จะชื่อว่าช่วยประคับประคองตัวเอง ให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย นำชีวิตไปสู่ความสุข ความเจริญ ด้วยความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องของเราเอง

คบคนเช่นใดก็เป็นคนเช่นนั้น

ศาสนสุภาษิตนี้ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หรือ นัยหนึ่ง สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถอดมาจากภาษาบาลีที่ทรงพระนิพนธ์ คือแต่งไว้ว่า “ยํ เว เสวติ ตาทิโส” อ่านว่า “ยัง เว เสวะติ ตาทิโส”

ภาสิตข้อนี้ เตือนใจว่า บุคคลที่เราคบหาสมาคมนั้น จะชักจูงเราให้คล้อยไปตาม ถ้าเขาเป็นคนดี ก็จะจูงให้เราพลอยเป็นคนดีไปด้วย ถ้าเขาเป็นคนชั่ว ก็จะทำให้เรามีความ โหน่เียงที่จะเป็นคนชั่วไปตามเขา ทั้งนี้เพราะการคบหาใกล้ชิด จะหล่อหลอมจิตใจของ เราให้เลียนตามแบบอย่างของผู้ที่เราใกล้ชิด

ความใกล้ชิด คลุกคลี มีส่วนช่วยให้เรามีความโหน่เียงไปตามผู้อื่นได้อย่างไร ขอยกตัวอย่าง คนคนหนึ่ง ทำงานในโรงงานน้ำอบไทย หีบจับ หรือเกี่ยวข้องกับน้ำอบ ตลอดวัน เมื่อออกมาจากโรงงานนั้นแล้ว ก็ยังมีกลิ่นน้ำอบหอมติดตัว ส่วนอีกคนหนึ่งทำงาน ในโรงงานทำลูกชิ้นปลา ต้องแร่เนื้อปลา สับเนื้อปลาให้ละเอียด หรือต้องหีบลูกชิ้นปลา อันเหน็ดเหนื่อยอยู่ตลอดวัน เมื่อออกมาจากโรงงานนั้นแล้ว ความเหน็ดเหนื่อยก็ยังติดตัวไปได้ การคบหาสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นคนดีก็มี ที่เป็นคนชั่วก็มี เราคลุกคลีกับบุคคล ชนิดไหนมาก ก็จะคล้อยตามบุคคลชนิดนั้น หรือแม้ว่าเราไม่คล้อยตาม คนอื่นก็จะมองเรา ว่าเป็นพวกพ้องของคนใดคนชั่วไปได้ ตามกลุ่มหรือหมู่ที่เราคลุกคลีใกล้ชิดนั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้าเราไม่ต้องการความเสื่อมเสีย เราก็ต้องหลีกเลี่ยงคนชั่วคนพาล ที่คอยจะชักจูงเราให้เห็นดีเห็นชอบไปในเรื่องชั่ว เรื่องพาลตามเขา พยายามคบหาสมาคม เฉพาะผู้ที่เป็นคนดี มีศีลมีธรรม เป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน เราจะได้มีความโหน่เียงไปในทางที่ดีงามตามผู้ที่เราคบนั้น

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิตว่าเป็นมงคลอันสูงสุด นำมาแต่ความสุข ความเจริญ

ถ้าเราจะลองพิจารณาข้อเท็จจริงดู คนที่ทำผิดทำชั่วโดยส่วนใหญ่นั้น มักจะถูก เพื่อนชักจูง แนะนำเป็นส่วนใหญ่ ที่จะคิดทำการเลวทรามด้วยตนเองตามลำพังนั้นมีน้อย

เพื่อนชั่วจะแนะนำให้ลองเสพยาเสพติดบ้าง ลองขโมยของ หรือกลั่นแกล้งคนอื่นบ้าง ครั้นทำเสร็จแล้ว เผลอยังไม่ถูกจับกุมลงโทษ ก็เลยเห็นผิดเป็นชอบว่าทำชั่วได้ดี มีเงินใช้ จึงทำซ้ำในทางที่ชั่วนั้น ในที่สุดก็ต้องถูกจับกุมคุมขัง ถูกลงโทษ เสียอนาคตของชีวิตไป อย่างน่าเสียดาย

การทำความชั่วตามแบบอย่างของคนชั่วนั้น ยั่วใจให้เข้าใจผิดได้ง่ายมีใช้น้อย ทำให้สนุกสนานไปในหมู่เพื่อนฝูงที่ร่วมกันในการทำความชั่ว ทั้งบางครั้งก็ได้เงินได้ทองมาจากการทำชั่วนั้น ๆ ด้วย เลยเกิดความติดอกติดใจ เกิดความภาคภูมิใจว่า ตนมีเพื่อนฝูงมาก มีทางลัดในการทำมาหากินบนความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนอื่น เมื่อไม่มีใครคอยดักเตือน เหนียวรั้ง ในที่สุดก็จะทุเมเหวี่ยงจิตใจ และการกระทำลงไปในเรื่องความผิดความชั่วนั้น จนไม่มีทางแก้ไขได้ ผลร้ายของการนี้จะส่งให้แก่บุคคลที่ชื่นชอบไปกับมิตรสหายผู้ร่วมมือ ในการทำความชั่ว กลายเป็นคนที่เปิ่นทาสของยาเสพติดอย่างรุนแรง กลายเป็นคนซึ่กู ก๊ ชี ตะราง เพราะประกอบอาชญากรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม เช่น การลักขโมย และ ในที่สุดถึงขนาดประหารชีวิตก็มีเป็นอันมาก

ส่วนการทำความดีตามอย่างคุณดีที่เราคบหาสมาคมนั้น จริงอยู่ในเบื้องต้นอาจจะไม่เห็นผลทันที แต่เมื่อทำความดีบ่อย ๆ เข้า ก็จะเป็นพื้นอัธยาศัยใจคอ ให้พอใจแต่การกระทำที่ดีงาม รังเกียจความชั่ว ความดีที่กระทำอยู่เสมอ ตามแบบอย่างคุณดีที่เราคบหาสมาคมก็จะส่งผลให้ได้ประสบความสำเร็จ ความเจริญ มีชีวิตอันเต็มไปด้วยความหวัง มีอนาคตอันดีงาม

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก่อนที่จะคบเพื่อน จึงควรเลือกคบเฉพาะเพื่อนที่ดี ที่จะไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย แต่จะคอยช่วยกันเป็นกำลังใจให้มีความขยันหมั่นเพียร กระทำแต่สิ่งที

เป็นคุณประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวม ทางพระพุทธศาสนาถือว่า การที่จะตั้งตัวได้ดีในปัจจุบันนั้น นอกจากจะต้องขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บออมและรู้จักใช้จ่ายพอเหมาะสมแก่รายได้แล้ว ยังต้องคบเพื่อนที่ดีด้วย

คนขยันออมหาทรัพย์ได้

พระพุทธภาษิตข้อนี้กล่าวไว้แล้ว ในชั้นประถมปีที่ 5 ในที่นี้จะกล่าวอีกเพียงเล็กน้อย

มีคำกล่าวของคนโบราณ เป็นคติเตือนใจว่า

“ทรัพย์นี้มีใกล้	ใครปัญญาไว	หาได้ไม่นาน
แวนแคว้นแดนดิน	มีสินทุกสถาน	ผู้ใดใจคร้าน
บ่พานพบนาน”		

จากความข้างต้นแสดงว่า ถ้าไม่เกียจคร้าน และถ้าใช้ปัญญาพิจารณาแล้ว ก็อาจหาทรัพย์ได้ทั่วทุกแห่งในโลกนี้ อย่างชนิดที่เรียกว่า เดินสะดุดทรัพย์ทีเดียว ผู้ขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บออม ไม่เป็นคนจับจดหยิบหย่อง หนักเอาเบาสู ย่อมหาทรัพย์ได้ แม้ว่าในเบื้องต้น อาจต้องลำบากตรากตรำบ้าง ในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จแห่งชีวิต กลายเป็นเศรษฐีไปได้อย่างแทบไม่น่าเชื่อ ทั้ง ๆ ที่ทุกคนก็ไม่มีทรัพย์สินเงินทองติดตัวมาตั้งแต่เกิด มาหา มาทำ มาคิดอ่านให้เกิดทรัพย์เอาภายหลังที่เกิดมาในโลกนี้แล้วทั้งสิ้น

อีกอย่างหนึ่ง ควรทราบไว้ด้วยว่า ทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นขยันนั้น มีทั้งทรัพย์ภายนอก เช่น เงินทองที่ดินไร่นา และทรัพย์ภายใน เช่น วิชา ความรู้ และคุณธรรมต่าง ๆ คนที่มีความขยันหมั่นเพียรย่อมเป็นผู้ไม่ยากจน เป็นผู้อาจหาได้ทั้งทรัพย์ภายใน

นอก และทรัพย์ภายใน เป็นคนที่สามารถช่วยตัวเอง พึ่งตัวเองได้เป็นอย่างดี ทั้งที่ในเบื้องต้น อาจจะผ่านความลำบาก ความจนมาแล้ว

ฉะนั้น จึงควรปลูกฝังความเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรในการเล่าเรียนศึกษา ในการประกอบอาชีพ ในการเก็บออม และรู้จักใช้จ่ายแต่พอเหมาะสมกับรายได้ของตนให้เกิดขึ้น เพื่อจะได้เป็นผู้เจริญด้วยทรัพย์ทั้งภายนอก ภายในดังกล่าว

การป้องกันการทำลายสถาบันศาสนา

(ชั้นประถมศึกษา 5)

การป้องกันการทำลายสถาบันศาสนา กระทำได้โดย

1. ทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนา
2. รักษาองค์ประกอบและสัญลักษณ์ของศาสนา
3. ศึกษาศาสนาให้รู้อย่างถูกต้อง
4. ปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนา

1. ทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนา

พุทธศาสนิกชนควรช่วยกันทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนาทั้ง ในด้านการศึกษา และการปฏิบัติ ในปัจจุบันนี้ เรามักจะพบว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มุ่งศึกษาหาความรู้ กันแต่ในทางทฤษฎี คือเรียนรู้พระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน จนสอบได้นักธรรมหรือเปรียญ ถ้าเป็นนักเรียนก็อาจท่องคิล 5 หรือคิล 6 ได้คล่องปาก เพื่อสอบเอาคะแนน แต่ปฏิบัติ ไม่ได้ จึงเป็นการลบล้างศาสนาที่เปลือก ยังไม่เข้าถึงแก่นแท้ของศาสนา

แท้ที่จริงนั้นการทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนาจะต้องเน้นหนักไปในทางปฏิบัติตน ตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด สม่ำเสมอด้วยความแน่วแน่และจริงจัง มิใช่ทำอย่างที่เรียกว่า “ศรัทธาหัวเต่า” การที่พูดได้คล่องปากถึงเรื่องความตรงต่อ เวลาบ้าง ความซื่อสัตย์สุจริตบ้าง แต่ในชีวิตจริงของเราไม่เคยเป็นคนตรงต่อเวลาเลย แถมยังทุจริตคดโกง อย่างนี้จะมีประโยชน์อันใด ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรมเท่านั้นจึงจะได้ชื่อว่า

เป็นผู้ทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนาอย่างแท้จริง ผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็ควรปฏิบัติตามหลัก
ธรรมคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ เช่นกัน เพราะทุกศาสนามีจุดมุ่งตรงกัน คือสอนให้
ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีทั้งสิ้น

2. รักษาองค์ประกอบและสัญลักษณ์ของศาสนา

ก. องค์ประกอบของพระศาสนา ได้แก่ พระรัตนตรัย หมายถึง พระพุทธ พระ
ธรรม พระสงฆ์ ส่วน สัญลักษณ์ของศาสนา ได้แก่ศาสนสถานและศาสนวัตถุ เช่น โบสถ์
วิหาร วัดวาอาราม พระพุทธรูป เป็นต้น เราควรช่วยกันรักษาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เจริญ
รุ่งเรืองและดำรงอยู่ตลอดไป

การที่เราจะ รักษาพระรัตนตรัยไว้ได้ด้วยการปฏิบัตินั้น ในขั้นแรกนี้ ควรจะรู้จัก
สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ในขณะที่ สวดมนต์จงทำจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ กราบพระ
แบบเบญจางคประดิษฐ์ แล้วสวดมนต์ ดังนี้

อรหํ สมมา สมพุทโธ ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์
(อ่านว่า อะระหัง สัมมา สัมพุทโธ ภะคะวา) ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบ
ได้โดยพระองค์เอง

พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวิทาเมมิ ข้าพเจ้าอภิวัตพระผู้มีพระภาคเจ้า
(อ่านว่า พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวิทาเมมิ) ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
สวากุขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
(อ่านว่า สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม) ตรัสไว้ดีแล้ว

ธมฺมํ นมสฺสทมิ ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม
(อ่านว่า ธัมมัง นะมัสสามิ)

สุปฏิปันโน ภคโต สากสงโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
(อ่านว่า สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สากะสังโฆ) ปฏิบัติดีแล้ว

สงฆ์ นามิ ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์
(อ่านว่า สังฆัง นะมามิ)

(กราบ 3 ครั้ง)

การทำใจให้สงบไม่พึ่งขันธ์เปะปะนี้ เมื่อปฏิบัติสม่ำเสมอทุกวันแล้วจะทำให้จิตใจ
ของเราเข้มแข็งผ่องใสอยู่เป็นนิจ อันเป็นการเข้าถึงไตรสรณคมน์อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังมี พุทธบริษัท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งแม่ชี
นับว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของพระศาสนา การที่พระศาสนาจะเจริญขึ้นหรือ
เสื่อมลงย่อมขึ้นอยู่กับพุทธบริษัทด้วย พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “เหตุหนึ่งที่ทำให้ศาสนา
เสื่อมก็เพราะพุทธบริษัทไม่เคารพพระรัตนตรัย” เมื่อใดก็ตามที่ภิกษุ สามเณร อุบาสก
อุบาสิกาประพฤติตนนอกวิสัยนอกรอยแล้ว ประชาชนย่อมเสื่อมคลายความเคารพนับถือ
นับว่าเป็นผู้ทำลายพระศาสนาโดยแท้

ข. สัญลักษณ์ของศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร วัดวาอารามนั้น เเท่าที่เป็นอยู่ในขณะ
นี้ พุทธศาสนิกชนยังเลื่อมใสศรัทธา นิยมสร้างและซ่อมแซมเพื่อให้ดำรงคงอยู่คู่กับพระ
ศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นการดี แต่ถ้าเราจะพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างความ
ดีทางวัตถุอันเป็นความดีภายนอก นับว่ามีความสำคัญน้อยกว่าการสร้างความดีภายในคือการ
ทำจิตใจของเราให้บริสุทธิ์ผ่องใสอยู่เสมอ

ดังนั้นผู้ไม่ทำร้าย ไม่พูดร้าย ไม่คิดร้าย ต่อผู้ใด มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า
ประโยชน์ตนนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้รักพระองค์พระองค์และสัญลักษณ์ของศาสนาไว้
ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

3. ศักยาศาสนาให้รู้อย่างถูกต้อง เพื่อปฏิบัติและถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ตามกำลังความสามารถ
 แห่งตน คือ ศึกษาเรื่องราวของพระพุทธเจ้าและแก่นของพระพุทธศาสนา ฟังรู้ว่าพระ
 พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เรื่องใดที่ถึงมกาย เช่น เรื่องโศคลาภของขลัง เชื่อดวง
 เชื้อหมอดู การเจิม การสะเดาะเคราะห์ เลขยันต์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นเรื่องของลัทธิอื่นนอก
 พระพุทธศาสนา หาใช้คำสอนของพระพุทธองค์ไม่ เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเป็นเรื่อง
 ทุกข์และการดับทุกข์ เราจึงควรใช้เหตุผลเป็นเครื่องแก้ปัญหา โดยยึดหลักอริยสัจ 4 ที่
 พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

4. ปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้า
 พรรษาและวันออกพรรษา เป็นต้น

เมื่อถึงวันสำคัญเหล่านี้พุทธศาสนิกชนควรจะได้ปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้อง โดย
 การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว บำเพ็ญกุศลโดยการทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังเทศน์ หรือ
 ถวายผ้าอาบน้ำฝน แต่พระภิกษุสงฆ์ในวันเข้าพรรษา หรือเวียนเทียนในวันมาฆบูชา วัน
 วิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น โดยเฉพาะในวันที่ทางโรงเรียนหยุดให้นักเรียนไป
 ปฏิบัติศาสนกิจ นักเรียนจึงควรปฏิบัติตนให้ตรงตามเหตุผลในวันหยุดนั้น ไม่ควรไปเที่ยว
 เล่น ยิงนก ตกปลา ดูภาพยนตร์ หรือเดินดูของตามห้างร้านสรรพสินค้า การประพาส
 เช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธแต่ปาก หรือทางทะเบียนสำมะโนครัวเท่านั้น แต่จิตใจหาได้เข้า
 ไปสู่ความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงไม่

บทที่ 18

การป้องกันการทำลายสถาบันศาสนา

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

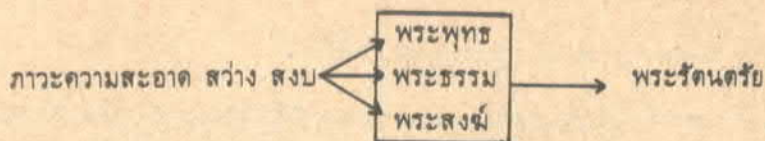
ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้กล่าวถึงการป้องกันการทำลายศาสนา ว่าอาจจะทำได้โดย

1. ทะนุบำรุงส่งเสริมพระศาสนา
2. รักษาองค์ประกอบและสัญลักษณ์ของศาสนา
3. ศึกษาศาสนาให้รู้อย่างถูกต้อง
4. ปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนา

ซึ่งได้กล่าวไปพอสมควรแล้ว ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นี้ ใครกล่าวมาให้เห็นถึงความอยู่รอดของพระพุทธศาสนาว่า ศาสนาพุทธจะไม่เสื่อมสลายไป ก็ต่อเมื่อพุทธศาสนิกชนต่างประพฤติปฏิบัติธรรมให้ซึมซาบอยู่ที่เนื้อตัวเท่านั้น มิใช่เรียนรู้ไว้เพื่อคุยโวโอ้อวดกัน หรือเพื่อสอบเอาคะแนน พระพุทธศาสนาจะให้ประโยชน์มองเห็นคุณค่าได้จริงก็ต่อเมื่อผู้นั้นลงมือปฏิบัติได้ผลเป็นความสงบสุขด้วยตนเอง ยกตัวอย่างเช่น

การเข้าถึงพระรัตนตรัยหรือที่เรียกว่าไตรสรณคมน์นั้น หมายถึงอะไร อย่างไร บางท่านก็หาไม่รู้ ไม่ได้แต่ไหว ๆ กราบ ๆ พอเป็นพิธีเท่านั้น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องรู้เสียก่อนว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้นหมายถึงอะไร และไตรสรณคมน์จำเป็นแก่ชีวิตของ คนอย่างไร จะเข้าถึงได้อย่างไร

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในภาษาชาวบ้าน คือพระพุทธรูป คัมภีร์ และผู้ขายโกนหัวห่มผ้าเหลือง จนมีปริศนาธรรมว่า พระพุทธรูปบังพระพุทธเจ้า คัมภีร์บังพระ

ธรรม ลูกชาวบ้านบังพระสงฆ์ในภาษารวม หมายถึงภาวะแห่งความสะอาด สว่าง สงบ เราทำจิตใจของเราให้มีความสะอาด สว่าง สงบได้มากเท่าไร ก็มีผลเท่ากับเราเข้าถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ได้มากเท่านั้น หากเราทำได้น้อย เราก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ องค์กรน้อย ๆ อยู่ในใจของเรา

พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธว่า เนื้อหนังร่างกายไม่ใช่พระองค์ท่าน จิตใจก็ยังไม่ใช่พระองค์ท่าน แต่คุณธรรมดังกล่าวที่มีในพระพุทธรูปของท่านนั้นแหละคือ พระพุทธเจ้าองค์แท้จริง

ดังนั้นในเวลาสวดมนต์ ฟังทำใจให้สะอาดผ่องแผ้ว ไม่คิดเรื่องอะไรที่ทำให้ร้อนใจ ขุ่นมัวเศร้าหมอง ก็จะพบกับความอิ่มเอิบสุขเย็น อันเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเสียเงินอีกด้วย หรือเมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้เกิดความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ก็จงหัดมองตัวเอง พยายามรักษาภาวะแห่งความสะอาด สว่าง สงบ ของใจไว้ให้ได้ทุกคราวที่มีการกระทบ นี้แหละคือการเข้าถึงไตรสรณคมน์อย่างแท้จริง

การเวียนเทียน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน นักเรียนควรทำใจให้สะอาด สว่าง สงบ ไม่พูดคุยเล่นหัวหยอกล้อ เอาอุปนิสัยที่เป็นที่สนุกสนาน ซึ่งจะไม่ได้ประโยชน์อย่างใดเลย การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ฟังกระทำได้ดังนี้ คือ

- ผู้เวียนเทียนทำใจให้สงบ

การเดินเวียนเทียนในรอบที่ 1 ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า รอบที่ 2 ระลึกถึง
พระธรรม รอบที่ 3 ระลึกถึงพระสงฆ์

ซึ่งก็ได้แก่ การทำใจให้สะอาด สว่าง สงบ นั่นเอง หรือจะสวดมนต์ อะระหัง สัมมา.....
ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ในรอบที่ 1 สวากขาโต... ในรอบที่ 2 สุปปัญโน... ในรอบที่ 3
ก็ได้ผลเช่นเดียวกัน

ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

1. การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ย่อหย่อนลง ทำให้ชาวบ้านหมดความเลื่อมใสศรัทธา
2. โสยศาสตร์ต่าง ๆ ของลัทธินอกพุทธศาสนา เช่น เรื่องดวง การลงเลขยันต์ การเจิม การทรงเจ้าเข้าผี เกิดขึ้นปิดบังพระธรรมวินัยอันบริสุทธิ์
3. การศึกษาพระพุทธศาสนาไปลบล้างกันที่เปลือก เช่น มุ่งไปทางพิธีรีตอง ทำบุญหวังสวรรค์ชาติหน้า กราบ ๆ ไหว้ ๆ เห็นพระรัตนตรัยเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะบันดาลให้สมปรารถนาได้ ทำให้ละเลยแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ที่สอนให้ดำรงชีวิตโดยไม่เป็นทุกข์ ด้วยการไม่ยึดถือตัวตน

ถ้าสิ่งเหล่านี้ได้รับการแก้ไข สนับสนุน ส่งเสริมจากพุทธบริษัทอย่างจริงจังแล้ว ศีลธรรมก็จะกลับคืนมา

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

ขนบธรรมเนียมประเพณี คือสิ่งที่คนทั่วไปนิยมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนยึดถือในจิตใจว่าถ้าปฏิบัติแล้วจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญแก่ตน ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ ไม่ว่าชาติใดภาษาใดต่างก็มีประเพณีเป็นของตนเองและถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงกันไปบ้างตามกาลสมัย

สำหรับขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเรามีมากมายหลายอย่างที่งดงาม เป็นสิ่งสร้างสรรค์จิตใจ และไม่ล้าสมัย จึงควรที่เราทั้งหลายจะได้ช่วยกันธำรงรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญไป

ชนิดของประเพณี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. ประเพณีส่วนรวม ได้แก่ ประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ การบวช การทอดกฐินผ้าป่า ฯลฯ และ ประเพณีเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ ตรุษสงกรานต์ สงกรานต์ไทย ลอยกระทง แรกนาขวัญ ฯลฯ

ข. ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งกาย การสมรส การทำศพ ฯลฯ เป็นต้น

ความหมายของวัฒนธรรม พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

“วัฒนธรรม” หมายความว่า “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ตามความหมายนี้ วัฒนธรรมจึงแยกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม

ก. ความเจริญงอกงามทางวัตถุ ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค มีการจัดสรรตกแต่งงดงามน่าดูน่าใช้

ข. ความเจริญงอกงามทางจิตใจ ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อ ความเมตตากรุณา ใจดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ฯลฯ

2. ลักษณะที่แสดงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ในการแต่งกายสุภาพ การจัดบ้านเรือนสะอาดเรียบร้อยน่าอยู่ การทำงาน การเขียนหนังสือเป็นระเบียบ เป็นต้น

3. ลักษณะที่แสดงถึงความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ ได้แก่ ความสามัคคี ความนิยมไทย การใช้ของของคนไทยทำขึ้น

4. ลักษณะที่แสดงถึงศีลธรรมอันดีของประชาชน ได้แก่ การรักษาศีลปฏิบัติธรรม เคารพกฎหมาย และระเบียบวินัยของหมู่คณะ

ถ้าจะกล่าวโดย สรุป ให้จำได้ง่าย ๆ ว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงามทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ อันเป็นความดีที่มนุษย์สร้างขึ้น”

ประเภทของวัฒนธรรม มี 2 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางจิตใจ หมายถึง สิ่งที่ทำให้เรามีจิตใจงอกงามและมีปัญญา ได้แก่ ภาษา ศิลปะ จิตใจ วรรณคดี กฎหมาย และประเพณี

2. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วัฒนธรรมทางการแต่งกาย การทำเครื่องใช้ไม้สอย การประดิษฐ์ตกแต่งเรื่องอาหารการกิน การทำดอกไม้ใบทอง ตลอดจนที่อยู่อาศัย ฯลฯ

วัฒนธรรมสำคัญอย่างไร มนุษย์และสัตว์มีสิ่ง 4 อย่างที่ทำได้เหมือน ๆ กัน คือ กิน นอน กลัว และเสพงาม สิ่งเหล่านี้สัตว์ทำได้ เป็นได้ เท่า ๆ คน แต่วัฒนธรรมเท่านั้นที่ทำให้คนเราแตกต่างจากสัตว์เครื่องาน วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเรา

การรักษาประเพณีและวัฒนธรรม เราเป็นคนไทยมีประเพณีของเราเอง เช่น การลอยกระทง การทำบุญ การแต่งงาน การทำศพ ฯลฯ และก็มีวัฒนธรรมของเราเอง เช่น มีภาษาไทย ดนตรีไทย เพลงไทย นาฏศิลป์ไทย บ้านแบบไทย อาหารไทย ภูมิลักษณ์ไทย ศิลปะก่อสร้างแบบไทย ๆ ซึ่งดูได้จากวัดวาอาราม ปราสาทราชวัง สิ่งเหล่านี้เป็นความดี ความงาม ความภาคภูมิใจที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างไว้ให้แก่อนรุ่นหลัง เป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของไทย ซึ่งมีมาแต่อดีตกาล จึงควรที่เราจะช่วยกันรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของไทยไว้เพื่อความเป็นชาติไทยที่รักของเราทุกคน ด้วยการกระทำดังต่อไปนี้ คือ

1. รักษาของเดิมที่ดั่งมาเอาไว้ โดยปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในโอกาสอันควร
2. เมื่อพบสิ่งที่ดั่งมา ควรนำมาปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของความเป็นไทยโดยไม่เป็นการทำลายวัฒนธรรมประเพณีเดิมเสีย
3. ถ่ายทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมให้เจริญงอกงามต่อไป

การปฏิบัติ

ในชั้น ป. 5 นี้ นักเรียนพึงปฏิบัติตัวอย่างง่าย ๆ เพื่อช่วยกันรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของเราไว้ ด้วยการ ทำตนให้เป็นคนมีสมบัติผู้ดี คำว่าผู้ดีมีได้หมายถึงคนมีเงินหรือมีตระกูลสูง แต่หมายถึงผู้ที่ดีพร้อมทั้งกาย วาจา ใจ เป็นคนที่เรียกได้ว่างามทั้งนอกงามทั้งใน เช่น มีมารยาทงดงาม มีความประพฤติดี มีจิตเมตตา รู้จักให้อภัย เป็นต้น

ดังนั้น จงหมั่นมองตัวเอง ว่าตนมีลักษณะดังนี้หรือไม่

1. มีมารยาทงาม กิริยาวาจาเรียบร้อย มีสัมมาคารวะหรือไม่
2. รักษาระเบียบวินัยประเพณีวัฒนธรรมหรือไม่
3. รู้จักละอายใจต่อการทำชั่วทั้งในที่ลับที่แจ้งหรือไม่
4. รู้จักฝึกอบรมข่มใจตนให้เป็นผู้อยู่ในศีลในธรรมหรือไม่

ถ้ายังไม่มีลักษณะดังกล่าวหรือมีน้อย ในชั้นนี้จึงพยายามฝึกฝนตนเองสัก 2 เรื่อง

คือ

(1) ฝึกสมาธิ (งามใน)

(2) ฝึกมารยาท (งามนอก)

1. การฝึกสมาธิ ทำสมาธิ คือทำใจให้แน่วแน่เพื่อให้เกิดความสงบสัก 5-10 นาที

โดย

- (1) นั่งขัดสมาธิ ขาวาวางซ้อนบนขาซ้าย มือทั้ง 2 หงาย มือขวาหับมือซ้าย
- (2) หลับทาทำใจให้สงบ หายใจเข้ากำหนดว่า “พุท” หายใจออกกำหนดว่า “โฮ” หรือจะใช้ว่า “พองหนอ ยุบหนอ” หรือ “สัมมา-อะระหัง” ก็ได้
- (3) ถ้าได้ยินเสียงอะไร หรือจิตวุ่นคิดถึงเรื่องอื่น ให้ตั้งสติกลับมาอยู่ที่ลม หายใจเข้าออกให้ได้ ทำจนรู้สึกว่าพอใจจึงเลิก

(4) จากนั้นแม่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนี้

สพเพ สตฺตา อเวรา อพฺยาปชฺฌา อนินฺมา สุขี อตฺตนาํ ปรีหฺรณฺตุ

อ่านว่า “สัพเพ สัตตา อเวรา อัพยาปชฌา อะนินฺมา สุขี อัตตนาํ ปะริหฺรณฺตุ”

สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรต่อกันและกันเลย จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย จงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

2. การฝึกมารยาท คือการฝึกฝนอบรมตนเองให้มีกิริยาจาที่เรียบร้อย เป็นผู้ดีได้เองทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็น มารยาทที่เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น มารยาทในการนั่ง การยืน การเดิน การไหว้ การกราบ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ หรือ มารยาทที่เกิดจากการกระทำที่งดงาม เช่น มารยาทในโต๊ะอาหาร มารยาทในการเป็นแขกไปหาผู้อื่น มารยาทในการเป็นเจ้าของบ้าน หรือมารยาทในการไปในงานต่าง ๆ เป็นต้น

รายละเอียดเกี่ยวกับมารยาทที่ควรทราบในชั้นนี้มีดังนี้

1. การนั่ง

ก. การนั่งเก้าอี้ นั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เฝ้าชิด เข่าชิด มือวางบนหน้าขา ถ้าเป็นเก้าอี้มีเท้าแขนจะเอาแขนพาดเท้าแขนก็ได้ ไม่ควรนั่งไขว่ห้างหรือโยกเก้าอี้

ข. นั่งกับพื้น นั่งตามลำพัง คือ นั่งพับเพียบ ไม่เก็บปลายเท้า มือไว้บนตัก ถ้าเป็นหญิงจะนั่งเท้าแขนก็ได้ โดยให้ปลายมืออยู่ข้างหน้าอย่างอาทองแขนไว้ข้างหน้า ผู้ชายไม่ควรเท้าแขน

นั่งหน้าผู้ใหญ่นั่งพับเพียบเหมือนนั่งตามลำพัง น้อมตัวเล็กน้อย
เก็บปลายเท้า มือประสานกัน

2. การขึ้น

- ก. ขึ้นตามลำพัง ขึ้นในลักษณะสุภาพ สบาย ขาชิด สง่า ไม่หันหน้าหรือ
แกว่งแขนไปมา ขึ้นเอียงเล็กน้อยพองาม หรือหย่อนเข้าข้างหนึ่งก็ได้
- ข. ขึ้นเฉพาะหน้าผู้ใหญ่นั่ง ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรขึ้นตรงหน้าผู้ใหญ่นั่ง ควรขึ้นเฉียง
ทางใดทางหนึ่ง โดยขึ้นตรง ขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อยพองาม มือ
ประสานกัน หรือขึ้นค้อมส่วนบนเล็กน้อย

3. การไหว้ มือทั้งสองประนมนิ้วชิดกัน

ก. เสนอออก สำหรับรับไหว้ผู้น้อย

ข. เสนอกลาง สำหรับไหว้คนเสมอกัน

ค. เสนอขมุก สำหรับไหว้ผู้มีอาวุโสกว่าหรือผู้นับถือทั่ว ๆ ไป

การก้มศีรษะขึ้นอยู่กับอาวุโสของผู้ที่จะไหว้ ถ้าเป็นผู้อาวุโสมากกว่า ขณะไหว้
ต้องน้อมตัวและก้มศีรษะลง ให้ปลายนิ้วจรดหัว gối ถ้าเป็นพระภิกษุให้ปลายนิ้วจรดหน้า
ผาก ขณะย่อตัวลงไหว้ ถ้าเป็นสตรีต้องก้าวเท้าขวาออกมาข้างหน้า

4. การกราบ

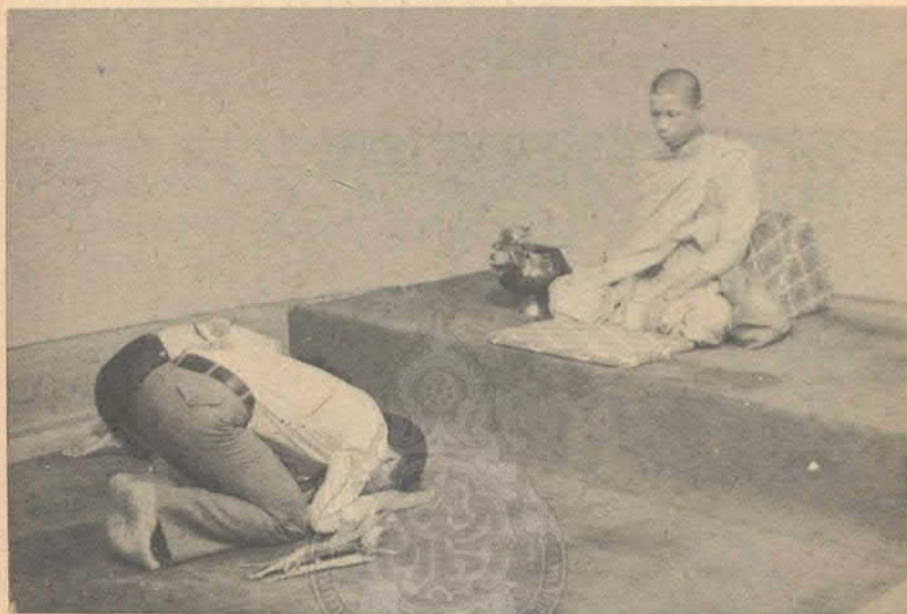
ก. การกราบผู้ใหญ่ คือนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า ให้เข่าข้างหนึ่งอยู่ระหว่างแขนทั้งสองข้าง มือประนม วางตั้งลงบนพื้น แล้วก้มศีรษะลงไปให้หน้าผากแตะสันมือ ทำครั้งเดียว

ข. การกราบพระแบบเบญจางคประดิษฐ์ หมายถึง ให้ส่วนของร่างกาย 5 ส่วนจรดพื้น คือ หน้าผาก 1 มือ 2 เข่า 2 มีวิธีดังนี้

1. ชาย นั่งคุกเข่าปลายเท้าตั้ง หญิง นั่งราบท่าเทพธิดา
2. ยกมือประนมในท่าไหว้ ให้หัวแม่มือจรดหน้าผาก
3. ก้มลงกราบ โดยให้แขนทั้งสองลงพร้อมกัน มือทั้งสองคว้าวางห่างกันเล็กน้อย พอให้หน้าผากจรดพื้นได้ ชาย สอกล่อเข่า หญิง สอกล่อรอบเข่า

4. ลุกขึ้นนั่งในท่าคุกเข่า และกราบในลักษณะนี้จนครบ 3 ครั้ง แล้ว
5. ไหว้ โดยให้หัวแม่มือจรดกลางหน้าผากอีกครั้ง แล้วลดตัวนั่งในท่าปกติ

5. การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี

ก. ถวายคำนับ

สำหรับชาย 1. สวมหมวกเครื่องแบบ ยืนตรง กระทำวันทยหัตถ์

2. ถ้าไม่สวมหมวก ยืนตรงหันหน้าไปทางพระองค์ท่าน แล้ว
ถวายคำนับโดยก้มศีรษะและส่วนไหล่ลงช้า ๆ ถ้าพอควร
ทำครั้งเดียวแล้วยืนตรง

สำหรับหญิง เรียกกันว่าถอนสายบัว โดยทำดังนี้

1. ยืนตรงเท้าชิด หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน
2. ชักขาข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหลัง โดยวาดปลายเท้าไปทาง

อีกด้านหนึ่งของขาที่ยืน ทำพร้อมกับย่อเข่าอีกข้างหนึ่งลง
ซ้ำ ๆ

3. เมื่อจวนจะต่ำสุด ให้ยกมือทั้งสองข้างวางประสานกัน
โดยให้หน้ามือประสานกันบนหน้าขาข้างที่ย่อต่ำลง ให้
ก่อนไปทางเข่า ก้มศีรษะเล็กน้อย
4. เงยศีรษะขึ้น พร้อมกับชักขาข้างที่ไขว้กลับเข้าที่เดิม และ
ตั้งเข่าตรง

ข. ถวายบังคม เป็นการเคารพพระมหากษัตริย์ ทำได้ทั้งหญิง ชาย แต่หญิง
มีโอกาสนใช้น้อย มักใช้วิธีการบ การถวายบังคมทำดังนี้

1. นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ยกอก วางมือทั้งสองคว่ำลงบนหน้าขา
สำหรับชายแยกเข่าเล็กน้อย หญิง นั่งพองาม ยกตัวตรง
อย่าห่อไหล่

2. ยกมือประนมตรงระดับหน้าท้อง แล้วโน้มตัวให้ปลายมือ
 ต่ำลง แล้วยกปลายมือกลับพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้า
 และยกขึ้นจนหัวแม่มือทั้งสองจดหน้าผาก ลำตัวเหนือเอว
 เอนไปข้างหลัง ขาเอนมากกว่าหญิง หน้าเงยขึ้นให้ตาอยู่
 ระดับหัวแม่มือ

3. ลดมือลงพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้า ให้มือลงมาถึงระดับ
หน้าท้อง ปลายมือต่ำ

4. ยกปลายมือขึ้นในท่าประนม ปลายมือตั้ง พร้อมกับเลื่อน
มือขึ้นสูงระดับอก ยกตัวขึ้นตรง ทำดังนี้ 3 ครั้ง

ก. หมอบกราบ ใช้ในกรณีเข้าเฝ้าในทิวโหรฐาน เพื่อกราบถวายบังคมลาไป
ต่างประเทศ หรือเข้าเฝ้าในพิธีสมรสพระราชทาน หรือหลังจากถวาย
บังคมหน้าพระที่นั่ง โดย

1. นั่งพับเพียบ หมอบลง แล้วกราบตั้งมือ 1 ครั้ง
2. พลิกมือทั้ง 2 ข้างประกบกันไว้ให้หน้ามือหับกัน เงยหน้า
เล็กน้อย

6. มารยาทในโต๊ะอาหาร

1. ไม่ควรนั่งก่อนสตรี หรือ ก่อนเจ้าบ้านจะเชิญให้นั่ง
2. ควรนั่งตัวตรง ไม่ควรนั่งพิงพนักเก้าอี้อย่างสบายอารมณ์ หรือโยกเก้าอี้
ไม่ควรเอาศอกขึ้นทำคาง หรือเท้าโต๊ะ
3. ไม่ควร ไอ จาม ขาก บ้วนน้ำลาย ขณะรับประทานอาหาร ถ้าจำเป็นต้อง จาม
ไอ ควรใช้ผ้าปิดปาก
4. ไม่ควรตักกระดูก ก้าง หรือ เมล็ดผลไม้ลงในจานอาหาร หรือได้โต๊ะ เวลา
คายควรใช้มือป้องเสียก่อน
5. ควรคุยแต่เรื่องสนุก ร่าเริง ไม่ควรพูดเรื่องสกปรก หรือหาวดเสียๆ ขณะ
รับประทานอาหาร
6. ผู้เป็นเจ้าของบ้านไม่ควรอิมก่อนแขก

7. มารยาทในการไปหาผู้อื่น

1. ควรเคาะประตูบ้าน หรือกดกริ่ง
2. เมื่อเจ้าของบ้านเชิญจึงค่อยเข้าไป
3. ทำความเคารพเจ้าของบ้าน
4. ถามทุกข์สุขคนในครอบครัวให้ทั่วถึงถ้าสนิทสนมกัน ถ้าไม่สนิทควรพูดแต่ธุระการงาน
5. ไม่ควรอยู่นานเกินควร และไม่ควรรีบไปพำเพื่อนัก

8. มารยาทในการเป็นเจ้าของบ้าน

1. ควรแสดงกิริยายินดีกับผู้มาหา แล้วเชิญให้นั่ง
2. ไม่ควรถามผู้มาหาว่ามีธุระอะไร ควรให้ผู้มาหาบอกเอง
3. ถ้าถึงเวลาอาหารควรเชิญผู้มาหารับประทานด้วย
4. ไม่ควรพูดขัดคอหรือโต้เถียงจนผู้มาหาขัดเคืองใจ
5. เมื่อผู้มาหาลากลับ ควรไปส่งที่ประตูบ้าน

9. มารยาทในการไปงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานศพ ควรปฏิบัติดังนี้

1. แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยให้เหมาะสมกับงาน
2. แสดงความเคารพเจ้าภาพเมื่อไปถึง แล้วจึงค่อยคุยกับคนอื่น
3. ถ้าไปงานสวดศพให้กราบพระพุทธรูป ณ ที่บูชาด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง แล้วเข้าไปที่วางศพ จูศรูป 1 ดอก (หรือจะไม่จูศก็ได้) กราบศพตั้งมือ 1 ครั้ง ทำจิตให้สงบ ขอโอสถกรรม ตั้งจิตให้ผู้ตายไปสู่สุคติ จากนั้นจึงแสดงความเสียใจกับเจ้าภาพ

4. ถ้าไปในงานเผาศพ เมื่อผู้มีเกียรติจุดไฟ ให้ลุกขึ้นยืนด้วยอาการสงบ แล้ว
ทยอยเข้าไปเผาศพตามลำดับ ควรแสดงความเคารพศพทั้งก่อนและหลัง
เผา

บทที่ 18

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ในชั้นป. 5 ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมมาพอสมควรแล้ว และได้เน้นการปฏิบัติในเรื่องมารยาทต่าง ๆ สำหรับในชั้นป. 6 ควรจะได้รู้จักประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างเท่าที่ควรปฏิบัติได้ตามวัยของนักเรียน กล่าวคือ

ประเพณีทางพุทธศาสนา ถ้านักเรียนประสงค์จะตักบาตร ฟังปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดเตรียมอาหาร คาว หวาน หรือผลไม้ เท่าจำนวนพระที่เราจะใส่บาตร ถ้าจะให้สะดวกควรหาถุงพลาสติกใส่ทั้งข้าว กับข้าว ขนม หรือผลไม้แยกกันอย่างสะดวก หรือจะเอาข้าวใส่ขัน อาหารอื่นห่อใบตองก็ได้
2. เมื่อพระมาถึง ถอดรองเท้า เพื่อมิให้ยื่นสูงกว่าพระ
3. นั่งลงยกขันข้าวหรือถาดใส่อาหารที่เตรียมไว้ขึ้นจบเสมอหน้าผาก ทำจิตให้บริสุทธิ์ แล้วกล่าวถวายในใจว่า
“ข้าพเจ้าขอถวายทานดีแล้ว ขอจงหมดสิ้นอาสวกิเลส¹เถิด”
4. จากนั้นใส่บาตรโดยเริ่มจากข้าว กับข้าว ขนม หรือ ผลไม้ ตามลำดับ
5. เสร็จแล้วพนมมือไหว้พระ จะในลักษณะนั่งหรือยืนก็ได้สุดแต่สถานที่

(1) อาสวกิเลส สิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ได้แก่ โลภ โกรธ หลง

6. ต่อจากนั้นพึงกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับและผู้มีบุญคุณต่อเรา หรือจะนึกในใจว่าขออุทิศส่วนกุศลนี้แก่....(ออกชื่อ) ขอให้มีความสุขเถิด ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อกเวตต่อผู้มีบุญคุณของเรานั้นเอง

ประเพณีเนื่องในเทศกาล เช่น ปีใหม่ ตรุษสงกรานต์ สารท ลอยกระทง วรลว เป็นต้น นักเรียนควรทราบความเป็นมาของวันเหล่านี้ตลอดจนวิธีปฏิบัติในวันเหล่านี้พอสังเขป ดังนี้

- ก. ปีใหม่ เราถือกันว่าเมื่อถึงวันที่ 1 มกราคมของทุก ๆ ปี เราก็มักทำบุญตักบาตร หรือ ปลอยนก ปลอยปลา หรือ ส่งบัตรอวยพรเพื่อแสดงน้ำใจต่อกัน

วิธีปฏิบัติในวันปีใหม่

1. การตักบาตร ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า จะไปทำที่วัด ที่บ้าน หรือที่ที่มีพระสงฆ์ผ่านก็ได้
 2. การปลอยนก ปลอยปลา เป็นสิ่งดี เพราะเราเองก็ยังไม่ชอบให้ใครจับมาขังไว้ ไม่ว่าคน หรือ สัตว์ย่อมอยากอิสระทั้งสิ้น ฉะนั้น ขณะจะปลอยนก ปลอยปลา ต้องทำใจให้บริสุทธิ์ คิดว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ขอให้เป็นสุขเถิด แล้วปลอยนก ปลาไป
 3. การส่งบัตรอวยพร เป็นการแสดงน้ำใจของผู้ส่ง จึงไม่ควรซื้อบัตรราคาแพง ๆ เป็นการสิ้นเปลืองเปล่า ๆ ทางที่ดีนักเรียนควรเขียน หรือ ตัดภาพเล็ก ๆ น้อย ๆ ปะลงบนกระดาษพร้อมทั้งเขียนคำอวยพรด้วยมือของนักเรียนเอง จะให้คุณค่าทางใจแก่ผู้รับและเป็นความปีติภูมิใจของเราผู้ให้อีกด้วย
- ข. วันตรุษสงกรานต์

วันตรุษ คือวันสิ้นปีของไทยตามแบบเดิม ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 ถือเป็นประเพณีส่งท้ายปีเก่า และแสดงความยินดีที่ได้มีชีวิตผ่านพ้นมาด้วยดีอีก

1 ปี จึงควรมองตนเองว่าในรอบปีที่ผ่านมา เราได้ทำความดีอะไรบ้างที่ควรรักษาและเพิ่มพูนให้ยิ่งขึ้น และได้ทำชั่วอะไรบ้างที่ควรละเว้นเสีย ส่วนวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ทางจันทรคติ มีการทำบุญต่องเนื่องกันเป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

วันสงกรานต์ คือวันขึ้นปีใหม่ของสุริยคติของไทย ตรงกับวันที่ 13 เมษายน เรียกว่าวันมหาสงกรานต์ คำว่าสงกรานต์ แปลว่า ผ่านหรือการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์ที่ผ่านเข้าไปในราศีเมษ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันปีใหม่ เพราะแต่เดิมเราถือเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นเดือนมกราคมตามสากลนิยม พิธีในวันตรุษก็มีการทำบุญตักบาตร มีการเล่นสนุกตามสมควร พิธีในวันสงกรานต์ก็เช่นกัน มีการทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว มีการสรงน้ำพระพุทธรูป รดน้ำญาติผู้ใหญ่ และมีการสาดน้ำกันเองเป็นการสนุกสนานทั่วไป

ข้อที่น่าสังเกต คือพิธีการต่าง ๆ ในวันสงกรานต์เป็นเรื่องเกี่ยวกับน้ำ น้ำเป็นของเย็นใสสะอาด เมื่อเราสรงน้ำพระก็ดี รดน้ำผู้ใหญ่ก็ดี ควรทำใจให้ชุ่มเย็นใสสะอาดเหมือนน้ำด้วย การนำน้ำสกรปรกหรือน้ำแข็งใส่ถุงมาสาดขว้างกันก็ดี การใช้สายฉีดน้ำอัดใส่กันก็ดี เป็นการนอกแนวและทำลายประเพณีอันดีงามอย่างที่สุด หากควรประพฤติไม่

สรุปความว่า วันตรุษสงกรานต์ คือวันส่งท้ายปีเก่าและต้อนรับปีใหม่ของไทยเรานั้นเอง

- ค. **วันสารท** คือวันทำบุญกลางปี ตรงกับวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 คนไทยเราถือเป็นระยะเวลาที่ล่วงมาถึงกลางปี ควรทำบุญเสียบ้าง จึงเกิดการทำบุญตักบาตรด้วย

ขนมกระยาสารท เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

- ง. ประเพณีลอยกระทง ประเพณีการลอยกระทงมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จากตำรับ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ได้กล่าวไว้ว่านางนพมาศพระสนมของพญาลิไทผู้เป็นกษัตริย์ แห่งกรุงสุโขทัย ได้ทำกระทงเป็นรูปดอกบัวลอยในแม่น้ำ เป็นที่โปรดปราน มากจึงถือเป็นประเพณีแต่นั้นมา การลอยกระทงจะทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งเป็นวันที่น้ำเต็มฝั่งและพระจันทร์เต็มดวง โดยต่างก็ทำกระทง ด้วยใบตอง กาบกล้วย กระดาษ หรือ โฟม ตกแต่งด้วยดอกไม้ รูปเทียน อย่าง งดงาม แล้วนำไปลอยในน้ำไหล เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า บางแห่งก็มี การรื่นเริง ประพาดกระทงและนางนพมาศอย่างครึกครื้นมโหฬารอีกด้วย

ข้อที่น่าสนใจคือทุกวันนี้ผู้คนต่างลอยกระทงกันโดยไม่รู้จักหมาย คิดว่า ทำเพื่อความสวยงามสนุกสนานกันโดยมาก บ้างก็ลอยกระทงเสี่ยงทายหาคู่ ซึ่ง เป็นการผิดเป้าหมายของประเพณีไทยซึ่งลอยเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ดังนั้นนักเรียนจึงควรบูชาพระพุทธเจ้าโดยระลึกถึงพระคุณของพระองค์ที่สอนให้เรา ประพฤติดีประพฤติชอบเสียก่อน จากนั้นจึงลอยกระทง ก็จะได้ประโยชน์แก่ จิตใจเพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว ที่นักเรียนควรทราบและควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ประเพณีการสมรส เมื่อหญิงชายมีความยินยอมเต็มใจที่จะอยู่ร่วมกันเป็นสามี ภรรยา ฝ่ายชายก็จะจัดผู้ใหญ่ไปสู่ขอฝ่ายหญิง เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตกลงแล้วก็จะจัดพิธีหมั้น ต่อมาก็จัดพิธีแต่งงาน ในตอนเช้าคู่บ่าวสาวดักบาตรร่วมกัน ตอนเย็นมีพิธีรดน้ำแต่งงาน โดยญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ตอนค่ำเป็นการเลี้ยงเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง จากนั้นคู่บ่าวสาว

ต้องไปจดทะเบียนสมรสที่เขตหรืออำเภอให้ถูกต้องโดยมีพยานอย่างน้อย 2 คน การสมรส
จึงจะถูกต้องตามกฎหมาย ข้อควรปฏิบัติในการทำพิธีไม่ควรให้อีกเกริกตื่นเปื่องมากนัก
เงินทองที่จะเสียไปในการสมรสนั้นควรเก็บไว้เป็นทุนสำหรับคู่สมรสจะดีกว่า

2. ประเพณีการทำศพ เมื่อมีคนตาย พิธีจะเริ่มต้นด้วยการอาบน้ำศพ ผู้ที่รดน้ำ
ศพจะขอมาโทษต่อผู้ตาย เสร็จแล้วแต่งตัวศพ บรรจุศพลงหีบ และมีการสวดพระอภิ
ธรรม 1 - 3 คืน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย จากนั้นจึงนำไปบรรจุหรือเผากว้างกว่าจะ
เผาหรืออาจจะเผาเลยก็ได้ การเก็บศพไว้นานไม่เป็นการสมควร เพราะเป็นภาระไม่สิ้นหวัง
จึงควรจัดการเผาให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

ในวันเผาจะนำศพมาตั้งในตอนเช้า แล้วทำบุญให้ผู้ตาย ป้ายทำพิธีเผา แล้วเก็บ
กระดูกไว้บูชา หรือจะนำไปลอยในแม่น้ำก็ได้

ข้อปฏิบัติในการไปงานศพ

1. ต้องแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ไม่ควรใช้เครื่องประดับมาก
2. เมื่อไปถึงงานก่อนอื่นควรเคารพศพ โดยจุดธูป 1 ดอกแล้วกราบตั้งมือ 1 ครั้ง
ถ้าบริเวณที่ตั้งศพมีที่บูชาพระ ควรกราบพระ 3 ครั้งก่อน แล้วจึงไปเคารพศพ
ซึ่งเรื่องนี้ได้กล่าวถึงในชั้นป. 5 มาแล้ว

3. ประเพณีการแต่งกาย ชาติดไทยเรามีการแต่งกายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของไทย
มาแต่โบราณ ในสมัยก่อนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนยาว ส่วนชายจะนุ่งผ้าโจงกระเบน
สวมเสื้อราชนปะแตน ปัจจุบันนี้การแต่งกายของไทยคล้ายตามแบบสากลนิยม จึงเป็นที่น่า
เสียดายที่การแต่งกายประจำชาติต้องสูญไป

การแต่งกายที่ตื้นนั้นมิได้หมายถึงการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่หยาบราคาแพง เรา
ต้องรู้ว่าเราแต่งกายทำไม จุดหมายก็เพียงเพื่อกันอาบ กันแดดฝน ฝุ่นละออง และแมลง

การหลงแพ้นตามสมัยนิยมหรือใช้เสื้อผ้าราคาแพงจึงเป็นความเห็นผิด ๆ ที่ถูกต้องแล้ว ควรแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อย ถูกกาลเทศะด้วยเสื้อผ้าสีสุภาพ ราคาพอประมาณ ก็จะทำให้เราดำเนินชีวิตไปได้อย่างเรียบง่าย ประหยัดและเป็นสุข ไม่จนวนเวียนจนเกินควร

มารยาท

ในชั้นนี้ นักเรียนควรจะได้ทราบถึงมารยาทต่าง ๆ ในสังคมเพิ่มเติมอีกดังนี้คือ

1. การทักทายปราศรัย เมื่อเราพบกันควร ทักทาย กันด้วยถ้อยคำที่สุภาพไพเราะอ่อนหวาน เช่น คำว่า "สวัสดีครับ สวัสดีค่ะ" ถ้าพบผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ควรทำความเคารพ ด้วยการไหว้ และ จะกล่าวคำสวัสดิด้วยก็ได้ ถ้ามีแขกมาที่บ้านควรเชื้อเชิญให้นั่งในที่อันสมควร หาน้ำหรือเครื่องดื่มมาให้ ได้ตามถึงฐานะของผู้มาหาอย่างสุภาพ ถ้าไปงานเลี้ยงรับรอง และได้รับการแนะนำให้รู้จักผู้อื่น ผู้เป็นเด็กจะต้องแสดงความเคารพผู้ใหญ่ก่อนด้วยการไหว้หรือนอบน้อม ถ้าที่บ้านมีงาน เราผู้เป็นเจ้าของงานจะต้องกล่าวทักทาย ต้อนรับ พุดคุยกับแขกให้ทั่วถึง ด้วยท่วงทีมารยาทงดงาม ในระหว่างที่ผู้ใหญ่พุดคุยกัน ผู้เป็นเด็กไม่ควรพูดสอดขึ้นกลางคัน ควรตอบเมื่อผู้ใหญ่ถามเท่านั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ได้รับการอบรมมาดี

2. การเข้าไปในวัด สถานที่ประชุมหรือสถานที่ราชการ ต้องเคารพสถานที่ โดยการแต่งกายให้เรียบร้อย สำนวณกิริยามารยาท ไม่ส่งเสียงดังเอะอะ หรือฉิวปาก หรือตะโกนเรียกกัน หรือพูดจาต่ปาก หยอกกันอย่างหยาบคาย การไปสถานที่บางแห่ง เช่น ไปโบสถ์ ศาลาวัด ควรถอดรองเท้าไว้ข้างนอก ควรหัดเป็นคนฟังมาก ๆ ดีกว่าพูดมาก เพราะผู้ฟังที่ดีย่อมได้ประโยชน์เสมอ

3. มารยาทการเดิน

ก. เดินตามลำพัง เดินอย่างสุภาพหลังตรง ไม่ก้าวยาวหรือสั้นเกินไป แกว่งแขนพองาม ถ้าเป็นสตรีระมัดระวังให้ตะโพกเป็นไปตามปกติ

- ข. การเดินกับผู้ใหญ่ เดินเอียงไปทางซ้ายข้างหลังผู้ใหญ่ ห่างประมาณ 1-2 ฟุต
เดินในลักษณะสงบเสถียรมนอบน้อม ถ้าเป็นการเดินในระยะใกล้มือควร
ประสานกัน
- ค. การเดินเข้าสู่ที่ชุมนุม เมื่อผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อน ควรก้มตัวเล็กน้อย ถ้าเป็น
ผู้มีอาวุโสมาก ก็ก้มตัวมาก อย่าให้เสื้อผ้าหรือร่างกายไปกรายคนอื่น
- ง. การเดินเข้า นั่งคุกเข่าตัวตรงมืออยู่ข้าง ๆ ตัว ยกเข่าขวาซ้ายไปข้างหน้า
สลับข้างกัน ปลายเท้าตั้ง ช่ว่งก้าวพองาม มือห้อยข้างแกว่งได้เล็กน้อย
(การเดินเข้าไม่นิยมในกรณีเข้าเฝ้าหรือเข้าพบผู้ใหญ่)

4. มารยาทการส่งของ- รับของ

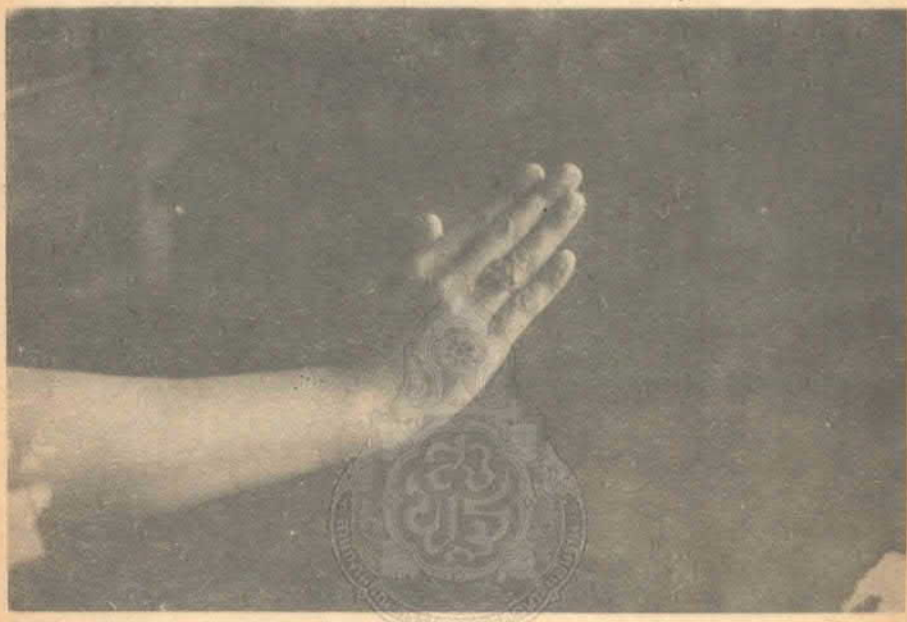
- ก. ถ้าผู้รับนั่งเก้าอี้ ผู้ส่งเดินเข้าไปใกล้ ย่อตัว หรือ ลงเข่าข้างหนึ่ง ส่งของ
ให้แล้วไหว้ ถ้าเป็นผู้อาวุโสมาก เมื่อเข้าไปใกล้ควรนั่งพับเพียบวางของ
แล้วกราบเสียก่อนจึงส่งให้ การส่งควรน้อมตัวส่งสองมือ ถ้าส่งมือเดียว
ควรลงคอกซ้าย

ข. ส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งกับพื้น เดินเข้าไปในระยะพอควร นั่งพับเพียบเก็บ
ปลายเท้าหรือคลานเข้าไปนั่ง ส่งของให้แล้วไหว หรือวางของ ไหว้แล้ว
ส่งของให้ก็ได้

หมายเหตุ การรับของ ใช้หลักเดียวกับการส่งของ เพียงแต่มีข้อสังเกตว่า ควรทำความเคารพก่อน (กราบหรือไหว้แล้วแต่อาวุโส) แล้วจึงรับ ถ้าเป็นการรับของพระราชทาน จะต้อง "เอางาน" ด้วย

วัฒนธรรมที่ควรรักษา มีหลายอย่าง แต่ในขั้นนี้จะนำมากล่าวเฉพาะเท่าที่เห็นว่าเด็กไทยเราละเลยไม่สนใจจนมองเห็นได้ชัด เช่น

1. ภาษาไทย ไทยเรามีภาษาของชาติ คือภาษาไทย ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ทรงประดิษฐ์อักษรไทย ได้คิดประดิษฐ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 ปัจจุบันนี้ภาษาไทยเราได้วิวัฒนาการเรื่อยมา แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าคนไทยขณะนี้ชอบพูดภาษาแสงบ้าง ใช้ภาษาต่างประเทศสลับกับภาษาไทยบ้าง ชำร่วยกว่านั้นนักเรียนบางคนเห็นภาษาไทยเป็นวิชาที่เขย น่าเบื่อ ไม่อยากใส่ใจเล่าเรียน มักคิดกันว่าถึงไม่เรียนก็พูดได้ ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด เพราะภาษาไทยระดับที่สูงลึกซึ่งไพเราะ

นั่นถ้าคนไทยไม่เรียนรู้เอาไว้ แล้วจะให้คนชาติไหนเรียน เราจะมีอะไรไว้เป็น
เครื่องแสดงถึงความเป็นไทยเล่า นี่เป็นเรื่องที่นักเรียนทุกคนควรคิด และช่วย
กันรักษาภาษาของชาติไว้สืบไป

2. เพลงไทย ดนตรี และนาฏศิลป์ เพลงไทย ดนตรีไทย และ นาฏศิลป์ไทย มี
ลักษณะพิเศษเฉพาะตัว คือมีท่วงทำนอง ลีลา ซ้ำ ๆ เย็น ๆ ทำให้จิตใจของ
ผู้ฟังเกิดความสงบเยือกเย็นใจ แต่คนปัจจุบันกลับเห็นเป็นของ อืดอาด ยืดอาด
ไม่ทันใจ หันไปสนใจเพลงและดนตรีตะวันตกที่แผดเสียงเร้าร้อนโดยเห็นว่า
โก้เก๋ เมื่อฟังก็ทำให้จิตใจของผู้ฟังร้อนตาม ความใจร้อนใจเร็วก็เกิดขึ้น นั่น
เป็นผลนำมาซึ่งความวุ่นวายของสังคม และยังเป็นเหตุให้เพลงและดนตรีไทย
หมดความหมายและคุณค่าลงทุกที ๆ ควรที่เราทั้งหลายจะได้หยุดคิดและไตร่
ตรองดูให้ดี หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล อดีตรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ
ท่านได้แต่งคำกลอนเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมไว้อย่างน่าฟังน่าคิดว่า

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้	ของไทยแน่นั้นหรือคือภาษา
ซึ่งผลิดอกออกผลแต่ต้นมา	รวมเรียกว่าวรรณคดีไทย
อนึ่งศิลปงามเด่นเป็นของชาติ	เช่นปราสาทปรางค์ทองอันผ่องใส
อีกดนตรีร่ำรวยลวดลายไทย	อวดโลกได้ไทยแท้อย่างแน่นอน
แต่อย่าลืมจิตใจ แบบไทยแท้	เชื่อพ่อแม่ฟังธรรมคำสั่งสอน
ทำเนติธรรมจริยาเป็นอาภรณ์	ประชากรโลกเห็นเราเป็นไทย
แล้วยังมีประเพณีมีระเบียบ	ซึ่งไม่มีที่เปรียบในชาติไหน
เป็นของร่วมรวมไทยให้คงไทย	นี้แหละประโยชน์ในประเพณี

ได้รู้เช่นเห็นชัดสมบัติชาติ

เหลือประหลาดล้วนเห็นเป็นศักดิ์ศรี

ล้วนไทยแท้ไทยเนไทยเรามี

สิ่งเหล่านี้คือวัฒนธรรม

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชาศีลธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2521

(นายรังสฤษดิ์ เชาวนศิริ)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

๐๔๗: ๑๑-๒๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นายถาวร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

เลข ๕๓ มีนาคม ๒๕๒๕

เลขที่

